CESARE PAVESE

YOLDAŞ

ROMAN

Çeviri: REKİN TEKSOY

CESARE PAVESE, 9 Eylül 1908'de Torino yakınlarında, Santo Stefano Belbo köyünde doğdu. Ailesiyle birlikte yaz aylarını bu köydeki çiftliklerinde geçirdiği için bu köy ve çevresindeki kırlar, tepeler Cesare Pavese'nin ilk şiirlerine ve olgunluk döneminin en başarılı romanı olan *Ay ve Şenlik Ateşleri*'ne esin kaynağı oldu. Pavese, Torino Üniversitesi'nde edebiyat okudu. İngiliz ve Amerikan edebiyatıyla yakından ilgilendi. *1933* yılında kurulan *Einaudi Yayınevi*'nde görev aldı, *anti-faşist* çalışmaları yüzünden 1935'te tutuklandı, bir yıl hapis yattı. 1950 yılında yazarlık hayatının doruğuna ulaştı, ama özel hayatında yalnız ve bunalımlıydı. 1950'de, *Güzel Yaz* adlı kitabına verilen Strega Ödülü'nü aldıktan sonra Torino'da bütün özel kâğıtlarını yok etti ve bir otel odasında, 26 Ağustos 1950 günü uyku hapı alarak yaşamına son verdi.

REKİN TEKSOY, İstanbul'da doğdu. Hukuk öğrenimi gördü. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yirmi yılı aşkın bir süre Sinema Sanatı ve Sinema Edebiyat İlişkileri dersleri verdi. Machiavelli, Italo Calvino, Cesare Pavese, Italo Svevo, Dino Buzzati, Pier Paolo Pasolini, Federico Fellini, Oriana Fallaci, Luigi Malerba, Dario Fo ve Milan Kundera gibi yazarların önemli yapıtlarını dilimize kazandırdı.

CESARE PAVESE

YOLDAŞ

Can Yayınları 725

Il compagno, Cesare Pavese
© 1947, Giulio Einaudi editore, Torino
© 1996, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1996

CESARE PAVESE

YOLDAŞ

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Rekin Teksoy

I

Gitar çaldığım için, Pablo diyorlardı bana. Amelio'nun Avigliana yolunda belkemiğini kırdığı gece, üç dört kişiyle birlikte tepeye –çok uzakta değildi, köprü görünüyordu– yemek yemeye gitmiştim. Eylülün ay ışığında içip eğlenmiş, hava soğuyunca bir dam altında şarkılar söylemiştik. Kızlar dans etmeye başlamışlardı. Ben çalıyordum –Pablo buraya gel, Pablo buraya da gel– ama keyfim yerinde değildi. Müzikten anlayanlar için çalmaktan keyif almıştım hep, oysa bunlar olanca güçleriyle bağırıp çağırmaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Eve dönerken yine gitar çalıyordum, biri de şarkı söylüyordu. Sis ellerimi nemlendiriyordu. Böyle yaşamaktan bıkmıştım.

Amelio hastaneye kaldırılınca, konuşup içimi dökebileceğim kimse kalmamıştı artık. Gidip onu görmenin bir yararı olmadığını biliyordum, çünkü gece gündüz sövüp sayıyor, kimseyi de tanımıyordu. Hâlâ şarampolde korkuluğa bindirmiş olarak duran motosikleti görmeye gittik. Gövde parçalanmış, tekerlekler fırlamış, sanki bir mucize olmuş, tutuşmamıştı. Yerde kan yoktu ama benzin vardı. Sonra gelip bir arabaya yükleyerek götürdüler motosikleti. Oldum olası motosiklet sevmemiştim ama boynu bükük bir gitara benziyordu. İyi ki, Amelio kim-

seyi tanımıyordu. Bir süre sonra, belki kurtulabileceği söylentisi çıktı. Dükkânda çalışırken bunları düşünüyordum hep. Bir işe yaramayacağı için onu görmeye gitmiyor, artık kimseye ondan söz etmiyordum. Buna karşılık, akşamları dönerken herkesle konuştuklarımı düşünüyordum. Hiç kimseye köpekler gibi yalnız olduğumu, bunun yalnızca Amelio'nun yokluğundan kaynaklanmadığını söyleyemiyordum – olsaydı, ona söyleyebilirdim. Belki ona, bu yazın artık son yaz olduğunu, meyhanelerden, dükkândan, gitardan bıkmış olduğumu da söylerdim. Böyle şeylerden ancak o anlardı.

Daha sonra, Amelio'nun alçılar içinde olduğunu, bacaklarının ölmeye yüz tuttuklarını öğrendik. Gece gündüz bunu düşünüyor, kimsenin bana artık ondan söz etmesini istemiyordum. Şimdi, o gece onunla birlikte bir kızın olduğu, uçup saçları bile dağılmadan çimenlerin üstüne düştüğü, iki çılgın gibi gittikleri, zil zurna sarhoş oldukları, su testisinin su yolunda kırıldığı söyleniyordu. Bir sürü şey söyleniyordu daha. Bir sabah, dükkânın önündeki caddeden geçmekte olan kızı gösterdiler bana. Uzun boylu, düzgün giyimliydi. Onu gören hiç kimse, kaza geçirdiğine inanmazdı. Tam Amelio'ya göreydi, evet. Motosiklet üstünde birbirlerine sarılıp bütün bir yaz boyunca otoyollarda dolaşmış oldukları düşüncesi öfkelendirdi beni. İnsanın kafasının bile parçalamasına değerdi bu. Şimdi kızın onu görmeye gittiği söyleniyordu. Çok iyi. Bizim gitmemize gerek yoktu, demek ki.

O günlerde dükkânda çok az kalıyordum. Yanımda kimse olmadan, çıkıp Po kıyısına gidiyordum. Bir sıraya oturuyor, insanlara, kayıklara bakıyordum. Sabahları güneşte oturmak çok keyifliydi. Niçin her şeyden bıkmış olduğumu, niçin tam kendimi bir köpek gibi duyumsadığım şu ara başkalarıyla ilgilenmediğimi anlamak istiyordum. Amelio'nun oturamadığını, artık hiç yürüye-

meyeceğini, düşünüyordum. Amelio bunlar için yaşıyordu –bütün gün motosiklet sürerdi–, şimdi nasıl yaşayabilecekti? Belki kayıkla yaşama dönebilirdi. Ama insanın parası bile olsa, kayık doyum sağlamaz, gitar sağlamaz, hiçbir şey sağlamaz. Kendimden biliyordum bunu. Amelio'nun belkemiği kırılmadan önce nasıl yaşadığını öğrenmek için, ne istenirse verirdim. Kimseyi önemsemediği, ağzını açtığında bir iki sözcükten fazlasını etmediği için, bunu ona sormak hiç aklıma gelmemişti. Kaç akşam birlikte olmuştuk –gitar çalardım, ikimiz de hoşlanırdık bundan–, bir kadeh içki içer, sonra o caddeye gider, ben dükkâna dönerdim. Onu hep su geçirmez motosikletçi ceketiyle görmüştüm. Bir anlığına dükkâna uğrar, "Bu akşam?" derdi. Sevgililerini hiç göstermemişti. Meyhaneye başkaları gelecek olsa, masasında kalırdı o.

Caddeden geçerken gördüğüm kız, bir sabah kararlı bir biçimde dükkâna girdi, gülümseyerek, Pablo'nun kim olduğunu sordu.

"Adım Linda," dedi. "Amelio gönderdi beni. Evine döndü ama hareket edemiyor. Birini görmek istiyor."

Dükkânda olan annem, Amelio'nun sağlık durumu konusunda bilgi aldı. Bir süre kadın kadına konuştular; bu arada Linda çevresine bakınıyordu. Neşeliydi; yüreklendiriyordu insanı. Şimdiye dek kimsenin, bu olaydan böyle söz ettiğini duymamıştım.

Amelio'ya ertesi gün gittiğimde, onu penceresi açık, yatarken buldum. Geçmiş günlerle ilgili bir şey demedi; beni çağırtmış olduğundan da söz etmedi. Yine yapılı, uzun boyluydu, üstünde sarı bir hırka vardı; yüzü aynıydı ama hiç uyumamış birinin yüzü gibi yorgundu. Oda dağınıktı. Pencereden yavaş yavaş sis giriyordu. İnsan kendini sanki sokakta sanıyordu.

Olanları sormadım, nasıl olsa her şey biliniyordu. O, bana neler yaptığımı, son aylarda çok gitar çalıp çalma-

dığını sordu. Omuz silktim: "Ne gitarı." Paketi çıkarttım, ikimiz için de birer sigara yaktım.

"Gidip motosikleti gördük," dedim. "Paramparça. Parçalarını satacak mısın?"

"Motosiklet dediğin tamir olur," yanıtını verdi. "Motosikletin ayakları yok ki."

İçeriye giren sis, ellerimi nemlendiriyordu. Dışarısı serindi, sabahtı. "Baksana," dedim. "Üşümüyor musun?"

"Kapat, soğuk."

Aynanın önünden geçerken, görüntüsünü gördüm. Yatakta yattığı için, bütün gün kendini aynada görüyordu, tıpkı bir kayıktan sarkıyormuş gibi. Önce battaniyeyi, sonra çarşafın bir parçasını, sonra hırkasını, yüzünü, çenesini ve o dumanı görüyordu.

"Çok mu içiyorsun?" diye sordum.

Parmağıyla külü düşürüp bilmişçe gülümsedi.

"Bu ilki. Sonuncusunu gece içeceğim."

Dükkândan yüzlük bir paket getirmiştim ama ne yapacağımı bilemiyordum. Uygun bir zaman kollayıp yatağın üstündeki gazetelerin arasına koydum.

"O günden sonra gitarı bir yere götürmedim," dedim bu arada. "Bıktım artık. Akşam açık havada buluşan dört budalayı eğlendirmek için gitar çalmaya değer mi? Bağırıp çağırıyor, çılgınlıklar yapıyorlar, gitar nelerine? Artık, gitar çalmak istediğimde tek başıma çalıyorum."

"Tek başına çalmanın da tadı yok," dedi Amelio. "Bereket, para kazanmak için çalmak zorunda değilsin."

Sürdürdüğüm yaşantıdan bıktığımı, para kazanmak için gitar çalmayı yeğlediğimi söyleyebilir miydim ona? Dünyanın büyük olduğunu ve değişmek istediğimi? Dünyayı dolaşıp değişmek istediğimi? O sabah yalnızca, bir şeyler yapmam gerektiğini biliyordum. Gerisi gelecekti daha.

"Para kazanmak izin çalsaydın, bir şeyler anlardın,"

dedi Amelio, izmariti atıp başını doğrultarak. Zayıftı, boğazı bir kemik gibi dışarı fırlamıştı.

Birkaç sabah sonra, yine gittim oraya. Bu saati seviyordum, çünkü evde kime olmuyordu. Kapıyı tıklatıp girebilir miyim diyerek mutfağa giriyor ve kendimi hep, penceresi açık, soğuk odada buluyordum.

Amelio sanki sokakta olmak için, soğukta oturuyordu. Kuvvet alarak yan dönmek için dirseğine dayanmadıkça, burnu hep havada oluyordu, soluk almak için. Ayaklarını sıkıştırmamak için yatağın ucuna oturuyordum.

"Ağrın var mı?"

Gözlerini kırpmadan bana bakıyordu o. Kimi yanıtları vermezdi. Amelio böyleydi. Böyle yanıt verirdi, hiç bir şey demeden. Bir keresinde, görmeye geleni olup olmadığını sordum. Yatağın başucunda bir bardağın içindeki çiçek demetini işaret etti gözleriyle.

"Tam sana göre," dedim.

Onu nasıl yüreklendirebileceğimi bilemiyordum. Benden daha yürekliymiş gibi geliyordu bana. Ne zaman iyileşeceğinden söz etmiyordu hiç. Hiçbir şeyden söz etmiyordu. Amelio böyleydi. Ben bir şeyler diyordum; kimi kez heyecanlanıyordum, o beni dinleyip alçak sesle yanıt veriyordu.

"Kırlara gitmiyor musun artık?" diyordu.

"Bir şeyler oldu bana. Başkalarıyla bir arada olmaktan hoşlanmıyorum. Dükkânı bile sevmiyorum artık. Belki hiçbir şey yapmak istemiyorumdur ama sanmıyorum. Dünyada bir sürü insan var, hepsi bir şeyler yapıyor, hepsi yaşıyor. Sen hiç yerinde duramadığın için bilirsin. Evde oturmak bir işe yarar mı?"

"Sevgilin var mı?"

"Ne önemi var? Boş ver daha iyi."

"Belli olmaz."

Yatalak olan biriyle niçin bu tür konuşmalar yapı-

yordum? Bunların kiminle konuşulacağını bilmiyordum. Ancak daha sonra sokakta, kapalı yerden çıkmanın, çarşafların, pisliğin kokusundan, konuşma yorgunluğundan kurtulmanın rahatlığına kavuştuğumda bilincine varıyordum bunun. Yapacağım, edeceğim, dolaşacağım demiş olduğum için utanıyordum. Yatağa çivili bir yatalak için, ne önemi olabilirdi bunların?

Bir keresinde giriş kapısında, evden çıkmakta olan Linda ile karşılaştım. Yüzüme şöyle bir bakıp geçti. Amelio hâlâ kızı düşünürken yanına varmamak için, merdivenleri ağır ağır çıktım. Bir yandan da "Az önce gelsem, ikisini bir arada bulacaktım," diyordum kendi kendime. O zamanlar, bilgiçlik taslasam da kızlar konusunda fazla bir bilgim yoktu. Akşamları sinemada karşılaşıyordum onlarla, daha önce kayıklarda, danslarda ve dükkâna geldiklerinde karşılaştığım gibi. Ama kız dediğin bunlar değildi. Hiçbir şey bilmiyordum daha. Amelio'nun yanına, beni duyması için kapıyı tıklatarak girdim. Amelio yastığa dayanarak biraz doğrulmuş, sigara içiyordu; dudağına yapışmış izmarit aşağıya doğru sarkmıştı. Bu kez, yataktan ne zaman kalkmayı düşündüğünü sordum. Bu arada Linda'nın kokusu burnuma gelmiş, pencerenin niçin açık olduğunu anlamıştım. Ne dediğine dikkat etmedim, çünkü gözlerimle çiçekleri arıyordum; ama çiçek yoktu.

"Çiçek getirmemişler," dedim.

İskemlenin üstünde kirli bir fincanla bir tabak vardı. Yatağın üstünde, gazetelerin arasına su geçirmez ceket atılmıştı. Bu sabah oda çok dağınıktı. Her zaman olduğu gibi, soğuk vardı. Gece yağmur yağmış ama caddede güneş açmıştı. Pazardan sesler yükseliyor, insanların gidiş gelişleri duyuluyordu.

"Bu saatte gelmem, senin için de uygun mu?" dedim ona.

Amelio omuzlarını kaldırdı, izmariti tükürdü. "Şu-

raya gidip bir bardak alıver," dedi. Geri döndüğümde, yerdeki bir şişeden bir kadeh konyak doldurmuştu, bir kadeh de bana verdi. "Çiçek yerine içki getirmişler," dedim. "Bu saatte dokunmuyor mu?"

İçkisini içip yanıt verdi: "Yürüyecek değilim ki."

Çok güzeldi; daha o zamanlar, sabahları bir yudum içki hoşuma gidiyordu.

"Fazla içme," dedi.

Yine sigaraları çıkarttım. Amelio'ya nasıl verebileceğimi bir türlü öğrenememiştim; tabakların bulunduğu iskemlenin üstüne koydum. O, sigaralara bakıp fincanı koydu. Sigaraların üstünde durmadı.

"Sorun, tekerlekli araba mı, koltuk değneği mi?" dedi, birden. "İnme."

Geldiğim ilk günden bu yana, bu anı beklemiştim hep. Bütün öbür konuşmalar boş sözlerdi. "Şu işe bak," dedim kendi kendime, "kız için tıraş bile olmamış." Bir şey demedim, sanki inanmamış gibi yüzümü buruşturdum yalnızca. Dışarıda güneş olduğunu düşünüyordum. Gözlerimi yatağa diktim, bacaklarının olduğu yere.

"Doktorlar ne diyorlar?"

"Onlara bakarsan..." Kolunun üstüne yaslanıp battaniyeyi attı, çaba harcadığını belli eden bir soluk vererek. Kalçadan dizkapağına dek cansız, kıllarla kaplı iki bacağı göründü. Ölmüş gibiydiler, kurumuş bir bitkinin iki ölü dalıydılar, kolundan daha kalın değildiler. Hırka daha yukarıda sona eriyordu. Bacaklarına bakar gibi yaptım.

O konuşmuyordu; ben de konuşmadım. Kolunun üstünde kıvranıyordu, bacakları ölmüştü. Pencereye bir göz attım. "Üşüyorsun," dedim. Başıyla hayır işareti yaptı, oysa kötü görünüyordu. Bunun üzerine kalkıp pencereyi kapatmaya gittim.

O akşam, Linda dükkâna beni görmeye geldi, Amelio'dan haber olup olmadığını sordu.

"Siz görüşmediniz mi?" dedim şaşırarak.

"Alçılarının çıkartıldığını biliyorum," dedi. "Ne pis iş."

Dükkânda Lario ile Chelino da vardı, dediklerini dinleyip ona bakıyorlardı. Bir süre sonra kız, ne zaman onu görmeye gideceğimi sordu.

Chelino araya girip budalaca sözler etmeye başladı. "Amelio kızların görmeye gitmelerini yeğler..." Chelino'ya, daha o sıralarda dayanamıyordum. Peşinize takılıp "Bu akşam eğleniyoruz," derdi. Siz çalardınız, şarkılar söylenir, içkiler içilirdi. Sonra, ertesi sabah gitarı ananızın parasıyla aldığınız, şarap parası ödememek için herkese sigara verdiğiniz söylenir, Amelio ile dostluğunuz onun asiliğine bağlanır, siz de dangalağın teki olurdunuz. Linda yanıt vermek istemediğinde yaptığı gibi, gülerek baktı ona.

Birlikte onu görmeye gitmeyi isteyip istemediğimi sordu.

Sokağa çıktığımızda arkasına bakıp yavaşladı. "Amelio iyi değil," dedi. "Hiç yürüyemeyecek artık. Onu görmeye gittiğinizde sizlere neler dediğini merak ediyorum."

"Bir tek ben gidiyorum..."

"Hayır," dedi Linda. "Bir sürü arkadaşı var giden."

"Ben bilmiyorum."

"Kızma Pablo," dedi Linda ve gülerek koluma girdi. "Dolaşalım. Amelio'ya gitmek istemiyorum. Dinle, arkadaşlarıma sen derim ben."

O gece, her şeyden söz ederek dolaştık. Giyinecek zaman bulmuşsam, akşamları keyfim yerinde olur. Boyunbağının giysiyle uyumlu olmasına özen gösteririm; ama Linda bu rengin yakışmamış olduğunu söyledi. "Olduğum gibi çıktım, Amelio'ya gitmek için. Gitmiyor muyuz?"

"Boş ver. Bu akşam laflayalım."

O sabah onunla Amelio'nun kapısında karşılaşmış olduğumuzu söylediğimde, yanıt vermedi. Buna değinmek istemiyordu. Konuşmasını kesip gülerek bir başka konuya geçti. Amelio ile yaptıkları gezintileri, düştüğü çukuru, yırttığı giysiyi anlattı.

"İyi de, bu akşam niye birlikteyiz?" diye sordu bir ara durup. Daha önce hiç geçmediğim küçük bir meydanın dibinden geçiyorduk.

"Nereye gidiyoruz?"

"Ona yardım edip edemeyeceğimizi soracaktım sana." Sanki içki içmiş gibi, konudan konuya atlıyordu. Ama aptal değildi. Konuştuklarını izlemek yorucu oluyordu. Koluna girmiş, tartışıyordum. Her seferinde, sen demeyi unutuyordum. Ter içinde kalmıştım.

"Amelio'nun ayağa kalkıp yürüyebilmesini istiyorum," dedi suratını asarak.

"Motosiklete binmesini istemiyor musun?"

"Senin niçin motosikletin yok?"

Bunun üzerine, herkesin elinden geleni yaptığını, Amelio'nun benden becerikli çıktığını söyledim. Ben caddede yaşıyor, yalnızca tütüncülerle, bisikletçilerle birlikte oluyordum.

"Bir iş de yapıyorsundur elbette."

Hiç aklıma gelmemişti, gitar çaldığımı söyleyen o oldu. "İyi çalıyor musun?"

"Bilmem."

"Bir akşam dinlemek isterim."

Öyleyse yine görüşmemiz gerekecekti, bunu söyledim gülerek.

"Elbette," dedi.

Kahvede oturduk, böylece onu karşıdan iyice görebildim. Ben konuşurken gözlerimin içine bakıyordu. Ben ise, Amelio'nun bacaklarını düşünüyordum.

Onun da bacakları görüp görmediğini anlamak için,

o sabahtan söz ettim. Yüzünü buruşturup gözlerini yumdu; sözümü kesmedi. Sözlerimi bitirmeden, bir elini kolumun üstüne koyup birden şöyle dedi:

"Ona yardım etmeliyiz. Artık çalışamaz."

"Ben de çalışmıyorum. Evde oturuyorum."

"Niye bir orkestrada çalmıyorsun?"

Bunu söylemek için, tam böyle bir akşam gerekliydi. Hiç aklıma gelmemişti. Benim gitarım, caddenin sonundaki meyhaneye göreydi. Bir iş değildi bu. Tek başıma çalmak hoşuma gidiyordu.

"Dansa gider misin?"

Dansa gitmeyi kararlaştırdık. Kemerlerin altında bıraktım onu. Castello Meydanı'nda oturuyordu.

II

Linda ile çıktığımı söylemedim ona. Şimdi içeri girer girmez, hemen o koku burna geliyordu. Pencere açıktı ama soğukta kokuyu alıyordum. Yerdeki sigara izmaritlerine, dudak boyası var mı diye bakıyordum.

"Göreceksin, iyileşeceksin," diyordum. "Biraz alıştırma yapman yeterli."

"Ne alıştırması?"

"Çocukken yürümeyi öğrenmedin mi?"

"Hangi bacaklarla?"

Artık çiçeklerden söz etmiyordu. Tıraş da olmuyordu. Konyak şişesini bitirmişti.

"Böyle gidersen, korkutursun onları," diyordum.

"Kimi?"

"Kızları."

Bir sabah gitarımı getirmemi istedi. O günlerde alçak sesle kendime "Peki Pablo" demem, mutlu olmama yetiyordu. Gitarı götürdüm, yatağın üstüne oturup çalmaya çalıştım. Başı yastığın üstünde dinliyordu beni. Linda gibi gözlerini yumuyordu. Ama kötü çaldığımı anlamadı. Hiçbir şey demedi. "Yarın içecek bir şeyler getiririm," dedim.

Ertesi gün sokak kapısının karşısındaki kahveye yerleşip sabahın yarısını Linda çıkacak mı, diye beklemekle

geçirdim. Amelio'nun annesinin çıktığını gördüm, gelip geçen insanları gördüm ama Linda gelmedi. Her zamanki saatte, şişe ve gitarla yukarı çıktım. Daha iyi çaldım, içip konuştuk. Linda'nın kokusunu duyduğumdan pek emin değildim. Başka sabahlar da, kahvede bekledim. Kızın geçtiğini görmedim.

"Baksana," dedim bir sabah Amelio'ya. "Ucuz atlattın bu işi. İçkiliydiniz. Düşünsene bir."

"Düşündüm."

"Kıza bir şey olmadı mı?"

"Kadınlara, hiçbir zaman bir şey olmaz."

"İçkiliydiniz değil mi?"

"Kim diyor?"

Bir gün, dansa gidip gitmediğimi sordu.

"Canım çekmiyor," dedim. "Dolaşıyorum."

"Canın kadın çekmiyor mu?"

"Sırası değil," dedim. "Sen kadınlardan uzak duruyorsun, ben de dururum."

"Şu ayna var ya," dedi. "Sinemada sanıyor insan kendini."

"Kadınlar gelip beni bulsunlar," dedim. "Senin gibi yatarım. Ne yapacaklarsa yapsınlar. Nasıl olsa aynı."

Amelio tavana bakıyordu, yanıt vermeksizin.

"Çalışmıyorsun, kız da aramıyorsun," dedi. "Gençsin. Keyfin de yerinde."

O günden sonra, onu görmeye gidecek olursam, Linda'yı hiç görmemiş gibi davranmaya çaba gösteriyordum. Amelio'nun bacaklarını ve motosikleti düşünüyordum. Ama aklıma Linda geliyordu. Kollarıma dayanışı, dans ederken dizlerine değişim, gülüşü, yürüyüşü gözlerimin önüne geliyordu.

Amelio'nun odasında pek fazla çalmadım. Her sabah sarhoş olamazdık. Öğleden sonraları gitmiyordum oraya. Annesi mutfakta dolaşıyor, içki içmemizi istemi-

yordu. Bir keresinde, beni girişte durdurup konuştu. Ağlamadı, sesini yükseltmedi, Amelio duysun istemiyordu. Daha küçükken, bir gün bisikletle kim bilir nereye kaçtığı için babasının dayaktan canını çıkarttığını, Amelio'nun aylarca baş ağrısı çektiğini, sonunda bir doktorun tam bu mutfakta bir iğne yaparak onu sağlığına kavuşturmuş olduğunu söyledi. İnsanları alıkoyup iyileştirmeyen hastaneler ne işe yarıyordu? Hastayı, parasını yedikten sonra, evine gönderiyorlardı. Artık Amelio hiçbir şey yapamazdı. Kadının, içini dökmek için söylediklerini dinlerken, kendimden ve gitarı getirmiş olmamdan utanıyordum. Amelio'nun yetenekli bir çocuk olduğunu, mutlaka bir iş bulacağını söyledim.

"Para kazanırdı ama harcardı," dedi. "Herkese yedirirdi. On parasını geri veren biri çıktı mı? Radyoyu sattım, bankadaki para bitti. Ne yararı oldu o insanların ona?"

"Arkadaşları var. Hepimiz seviyoruz onu."

"Çene çalmaya gelirler ancak..."

Amelio odasından bağırarak, eve gitmem için beni bırakmasını söyledi.

"Sağlığı yerinde olan, hastaları düşünmez," diye sürdürdü yaşlı kadın.

Bu kez Linda'ya, niye bir şey yapmıyoruz, diye soran –gece tepede– ben oldum.

"Ben çok şey yaptım," diye kestirip attı. "Hastanede ben baktım ona. Sen, daha nerede olduğunu bile bilmiyordun. Karışık işlerini ben çözdüm. Sor bakalım ona, Novara'daki parayı kim kurtarmış."

"Yo, yo bir şey sorma," dedi ardından koluma girerek. "O da sana bir şey sormasın."

Ancak böyle konuştuğunda, onun kim olduğunu anlıyordum. O akşam bir sürü şey anlatmıştık birbirimize, bir sürü şaka yapmıştık ama yüreğimin ağzıma gelmesi için bir an yeterliydi. Ağız dalaşı yaptığımız an, onu

bir daha göremezdim. Nerede oturduğunu da, nasıl yaşadığını da bilmiyordum. Şakalaşıyorduk yalnızca. Her şeyle dalga geçiyorduk. Onunla şaka yapmak büyük bir keyifti, uyumlu olmanın yoluydu. Ama başka yönlerinin de olduğu seziliyordu.

"Nasıl olsa Amelio seninle dans etmiyordu," dedim dönüşte. "Birlikte dansa gitmemizin bir sakıncası olmamalı."

"Haklısın," dedi.

Amelio'nun artık dans edemeyeceğini ama sarhoş olabileceğini, oturabileceğini, hatta sevişebileceğini söyledik. Amelio'nun sevişmek isteği duymakta olabileceğini söyledi o. "Herkes sevişmek ister," diyordu. "Bilmiyor musun?"

Sonra şakayla karışık, Amelio'nun benden hiç kendisine kadın bulmamı isteyip istemediğini sordu. "Ben bile gönderirim," diyordu. "Ama hiç tanıdığım yok. Tanıdıklarım hep erkek."

"Bir kadın gider mi ona?"

"Niye gitmesin?"

Bunun üzerine, "Senin gitmen gerekir," dedim.

"Ona bu kötülüğü yapmak istemem," dedi.

Ertesi gün, Linda bana Amelio'ya ne zaman gideceğimi bilmek istediğini söyledi. O da benimle birlikte gelecekti. "Söyleyeceklerini dinlemek istiyorum," dedi. "Erkek erkeğe konuştuklarınızı."

Anasının olmadığı bir saatte gittim, gitarımı da götürdüm. Biraz şarap kalmıştı, onu içtik. Gitarı yatağın üstüne koydum, alıp tellerine dokundu. Bir şey demiyor, başı öne eğik, telleri dinliyordu. "Çalmayı bilseydi, koltuk değnekleri ile çıkıp dilenebilirdi," diye düşündüm. İşte o zaman yoksulların, sokak köşelerinde duranların, sakatların, körlerin, derisi kabuk bağlamış olanların da bir zamanlar Amelio gibi genç olduklarını kavradım.

Acaba, Linda'nın da aklına gelmiş miydi bu. O sabah gelecek olması, içimde öfke doğurdu.

Amelio gitarı geri verdiğinde, kendimi tek başıma sanarak ağır ağır çalmaya başladım. Yavaş yavaş keyif almaya başladım; hiç ara vermeden ezgiden ezgiye atlamaya koyuldum. Amelio'nun beni anlayıp anlamadığını bilmiyordum. O, gitarın sesini sevenlerdendi, çalan eli severdi, incelikten çok ustalığı severdi. Bir ezgiyi anlar ama geçişi anlamazdı. Parmaklarıma bakıyordu.

Bir ara başımı kaldırdığımda, kapıda Linda'yı gördüm. Bir parmağını dudağına götürmüştü, keyfi yerindeydi.

Amelio dirseği üzerinde doğrulmuştu.

Hemen konuşmaya başladı Linda. Sabahları kimsenin onu gitar çalarak uyandırmadığını, bu işi bizim gizlice yaptığımızı ama bu kez kendisinin de dinlemek istediğini söyledi. Yatağa gelip Amelio'ya baktı, çarşafa dokundu. Yerde duran şişeyle ilgili bir şey demedi. Onun oturabilmesi için yatağın kenarından kalktım.

"Bu saatte?" dedi Amelio boğuk bir sesle. Sonra uzandı, sakinleşmiş gibiydi.

Gitmem, kaçmam gerektiğini anladım ama artık bir yararı olmayacaktı bunun. Linda'nın gök mavisi ipekli bir eşarbı vardı ve odanın içinde sanki hep o evde oturuyormuş gibi dolaşıyordu.

"Çok oldu mu eğlence başlayalı?" dedi birden. "Biraz da beni eğlendirin."

Sonra bana, "Bir şey demiyor musun? Bak Pablo, artık birbirimize sen diyeceğiz. Söyledin mi ona?" dedi.

Amelio sessizce o aynada kendine bakıyordu.

"Canın çalmak istemiyor mu artık?" dedi Linda. "Gidip kahve pişiriyorum. Ama kulağım sende."

Mutfağa geçti. Gitar koluma ağır geliyordu. Mutfakta olabilmek için neler vermezdim.

"Ne istiyorsan onu yap," dedi Amelio. "Çalmak istiyorsan, yine çal."

Bunun üzerine yatağa oturup gitarı bıraktım. Çalmıyor, yalnızca tellere dokunuyordum. Düşünüyormuş, duymamış gibi davranıyordum. Amelio bir sigara yaktı. Mutfaktan birbirine çarpan fincanların sesi geliyordu.

Linda seslendi: "Gel yardım et."

Kapıda karşılaştım onunla, şöyle bir baktım. İki elinde birer fincan vardı, benimkini almamı söyledi. Geçerken kalçasıyla kalçama çarptı.

Geri döndüğümde, aralarında konuşmaya başlamışlardı bile. "Kahve içersen, şaraptan biraz daha iyi gelebilir," diyordu ona.

"Beni rahat bırak," dedi Amelio.

Sonra motosikletten söz ettiler. Linda, adamın onu görmeye gelip gelmediğini sordu. "Onu gördükten sonra yine konuşuruz," dedi Amelio.

"Ben de parasız kaldım," dedi Linda. "Bir, Pablo'nun tuzu kuru."

Bana bakıyordu. Amelio da bana bakıyordu.

"Ne çalıyorsun ne konuşuyorsun," dedi Linda gülerek. "Bana sen demeyecek misin? Amelio için bir şey yapmayı düşünüyor musun hâlâ?"

Amelio, "Bu da nereden çıktı?" dedi.

Gitarı yatağın üzerine bırakmıştım. Öfkeyle, "Çalmamı istiyor musun?" dedim.

Az önceki ezgiye dalıp çılgınlar gibi çaldım. Sesi kısmıştım ama ellerimin nereye gittiklerini pek bilemiyordum. Ve çaldıkça bir kez daha, bu ezginin hoşuma gittiğini görüyordum, bir tür keyif alıyordum. Ama bir işe yaramadığını, sokakta olmam gerektiğini de biliyordum. Hiçbir şey demeden dinlediler beni, sonunda Linda suratını astı.

Amelio iyi çaldığımı söyledi. "Dans etmek isteği duymuyor musun?" dedi Linda, Amelio'nun elindeki

fincanı alırken. "Gigilerdeki eğlenceyi anımsıyor musun, yalnızca gitar vardı."

Amelio canlandı.

"Anımsıyorsun değil mi?" dedi Linda. "Öyle soğuktu ki, herkes yakasını kaldırmıştı. Gitarcı dayanabilmek için elini içkiye batırıyordu."

"Sokak da buz tutmuştu," dedi Amelio. "Kaymıştık o gece."

"Ne çılgınlık. Ocak ayında, kemerli yolda."

Linda yerden bir gazete alıp sordu: "Bütün gazeteleri okuyor musun?"

Sonra bana döndü: "Torino'nun bütün gazetelerini alır."

Hiçbir şey demeden baktım ona.

"Oysa Pablo benim gibidir. Gazete okumaz."

"Bir şey yitirmiş olmaz," dedi Amelio.

Ne yapacağımı bilemiyordum artık. Linda'nın benden sıkılmış olup olmadığını bilmiyordum. Amelio'nun bir şeyler sezip sezmediğini de bilmiyordum. Konuşmalarına bakıyordum. Keşke buradan gitmiş, Po kıyısına inmiş olsaydım. Linda'yı bu odada onunla tek başına tasarlıyordum.

Ayağa kalkıp, "Hoşça kalın. Eve dönüyorum," dedim.

"Burada kalmamı istemiyor musun?" dedi Linda sertçe bana bakarak.

"Bir şey istediğim yok," diye kestirip attım. "Eve gidiyorum."

"Bana mı kızdın?" dedi Linda.

Omuz silktim, gitarı kılıfına yerleştirdim. Gitarı parçalamak geliyordu içimden.

"Hiç değilse bir sigara ver," dedi Linda.

"Yatağın üstünde." Ve çıkıp gittim.

O sabah, başıboş dolaştım. Yağmur çiseliyordu, yollar çamurdu. Torino'nun ucunda daracık bir sokaktay-

dım. Aklıma Linda ile yürüdüğümüz o gece geldi. Küçük meydanda durup "İyi de, niye birlikteyiz?" demişti. Kim bilir neredeydi o meydan. Durdum. Tek canlı geçmiyordu bu sokaktan.

Oysa Linda dükkâna uğrayıp beni aramış, bir not bırakmıştı. Öfkem geçtikten sonra, tek başına olan Amelio'yu gidip görmemi söylüyordu yalnızca. Tezgâhın üstünde yazmıştı bunları; beni evde bulmayı ummuştu anlaşılan.

Amelio'ya gitmedim ve o günlerde bol bol dükkânda oturdum. Hep kapıda duruyordum, içtiğim sigaralar, sattıklarımdan daha fazlaydı. Ama kimi sisli ya da güneşli sabahlarda, Linda'nın Amelio'nun merdivenlerinden çıktığını, çarşafları okşadığını, onu öpüp kucakladığını, düşünüyordum. Sonra Linda'nın onu avutmak isteyen, ona "Anımsıyor musun?" diyen sesini düşünüyordum. Belki şimdi bile sevişiyorlardı. Akşamları şununla bununla, biraz Lario ile, biraz başkalarıyla çıkıyordum. Kadınlara gidiyordum, sinemaya gidiyordum; Amelio'dan söz etmiyordum artık, söz eden olursa da ağzımı açmıyordum. Ama düşünüyordum: "Bütün bunlar boşuna. Çünkü Linda salağın teki." Oysa salak olmadığını, sonuçta sakat Amelio'yu, elini içkiye batıran adam gibi, gitar çalmaktan başka bir şey bilmeyen bana yeğlediğini anlıyordum. Ve artık gelmeyeceğinden en ufak bir kuşku duymadan bekliyordum.

Oysa geldi, sevinçli bir yüzle. Kararlı bir yüzle içeri girdi –kimse yoktu–, öfkemin geçip geçmediğini sordu. O sırada annem geldi. Linda ciddileşerek pul satın aldı. Öylesine ciddiydi ki, annem kim olduğunu anlamadı. "İşte Linda bu," dedim içimden. Daha sonra beni kapıya götürüp Amelio'yu bir daha görmemiş olduğunu söyledi. Boynunda aynı eşarp vardı. "Bu akşam çıkalım mı?" dedi bana.

III

Böylece yeniden birlikte çıkmaya başladık ve bu kez yalnızca arkadaşlığın söz konusu olmadığı belliydi. Linda, tepede kadınlarla erkeklerin birlikte gittikleri bir sürü yer biliyordu. Biraz daha pahalıydı ama, kimse bizi tanımadığı gibi, Lario'nun da, başkalarının da gelmeleri söz konusu değildi. Rahatça dans ediyor, sonra küçük masaya oturup çene çalıyorduk. Linda orkestraları sevip sevmediğimi sordu bana.

"Çalgı çaldığına göre sevmelisin," diyordu. "Gerçekten de çok güzel çalıyorsun. Kim olduğunu o gün anladım senin. Gitarı niye Paradiso'ya getirmiyorsun?"

"Deli misin? Kapı dışarı ederler bizi."

"Dans edelim öyleyse."

Sonra öpüşmeye başlıyorduk, ışıkları kıstıklarında. Linda bana yapışarak dans ediyor, dudaklarımı o arıyordu. İşin buraya varacağını bir süredir biliyordum ama Linda ile her şey bambaşkaydı. Yasak bir şeye benzemiyordu. Yanında olunca, ona dokunmamak elimden gelmiyordu.

Yavaş yavaş Paradiso'ya sürekli gitmeye başladık. Otların arası soğuk oluyordu. Aklıma bir otomobil ya da Amelio'nun motosikleti geliyordu.

"Buraya Amelio ile gelir miydin?" dedim ona bir akşam.

"Fırsat buldukça gelirim."

"Tek başına gelir misin?"

"Böyle yerlerde, insan tek başına olmaz ki hiç."

"Dinle," dedim. "Amelio ile yaptığın her şeyi anlat bana."

Gülerek bana bakıyordu.

"Bu akşam dans etmemiz yetmedi mi sana? Başkalarından söz etmektense, dans etmek daha iyi değil mi?" Sonra şunları dedi: "Çok hızlı yaşıyordum. Novara'ya, Saluzzo'ya, Casale'ye gidiyordum. Kimi kez motosikletle götürürdü beni. Sabah yola çıkardım. Müşterileri dolaşırdım."

Bir yıl önce onu nasıl tanıdığını anlattı. Model götürmek için Riviera'ya gitmişti. Denize girmiş gök mavisi eşarbını kumsalda unutmuştu. "Çok güzeldir," dedi. "Böylesi bulunmuyor artık." Ertesi gün yarışlara gitmişti. Yanına uzun boylu biri gelmiş, deri ceketinden gök mavisi bir ipekli sarkıyormuş. "Bu eşarp benim." Amelio eşarbı çıkartıp kokladıktan sonra, "Bakalım," demiş. Ardından onun omzunu koklayıp, "Haklısınız," demiş. Tanışmaları işte böyle olmuş.

"Amelio'nun kokulardan anladığını bilmezdim."

"Her şeyden anlar Amelio."

O akşam dans ederken Linda'nın kokusunu çekiyordum içime, denizde olmak, onunla birlikte güneşlenmek, sabah onunla uyanmak, trene binmek, çalışmak, gezinmek ve her şeyi bilmek, Amelio ile olanları, çocukluğunda olanları, bütün yaşamını bilmek istiyordum. Linda ellerimin titrediğini gördü, kendini öptürdü, otturmaya giderken koluma girdi. "Neyin var?" diye sordu, suratı kıpkırmızı olmuştu.

Her şey o akşam oldu – Linda'nın çok sinirli olduğunu anımsıyorum. O akşam Lubrani ile karşılaştık. Burada zaman zaman bize selam verenler olmuştu ama Lin-

da hiçbiri için çığlık atmamıştı. O, masanın yanına gelip, "Burada mısın?" dedi Linda'ya.

Linda çığlık attı ve ellerine sarıldı adamın. İriyarı, kanlı canlı, bıyıklı, paltolu biri olduğunu ancak görebildim. Sorulu yanıtlı bir konuşmaya daldılar; sonunda ben de selam vermek zorunda kaldım adama, garson da gelip paltosunu aldı.

"Lubrani," diye kendini tanıtıp oturdu. Linda ile konuşuyor, beni de süzüyordu. O konuşuyor, Linda gülüyordu. Konuşurken kadınları gıdıkladıkları izlenimini uyandıran erkeklerdendi. Dans etmek için gelmişti, görmek için gelmişti. Bir şeyler bulmak için. Saçlarını elleyip, "Saçlarım ağardı," diyordu.

Linda, aradığını her yerde bulabileceğini söyledi ona. Büyük bir hayranlıkla dinliyordu adamın dediklerini. Adam kuşkuyla baktı ona. "Sen bir şey buldun mu?" diye homurdandı bıyıklarının arasından. "Dans edelim mi?"

Ona sarılırken, Linda eliyle selam gönderdi bana. Kararsız, onlara bakmaya koyuldum, müziği ayak seslerini dinleyerek. Bu sırada dışarıdaki ağaçları, soğuk sokağı, bütün dans salonlarını ve gülenleri, eğlenenleri, parası olanları düşünüyordum. Ama Linda bu salondaydı ve birazdan dönecekti, az önceki konuşmamızı bitirecektik.

Dans bittiğinde onları göremedim. Sonra Linda'nın sesini duydum. Sonra o geldi, Linda geldi, sarışın bir başka kız daha geldi, oturdular. "Bu kız av arıyor," diye düşündüm. Lubrani karşılaşmamızı kutlamak istediğini söyleyip beyaz şarapla likör söyledi. Sarışını Linda bulmuştu, onunla senli benli konuşuyor, Lili diyor, ikisini bir araya getirmeye çalışıyordu. Şöyle bile dedi: "Clari bunu bilse." Ama oturmakta olan Lubrani, yalnız Linda ile konuşuyor, çevresine bakarak beklemekte olan kızın iskemlesinin arkasına attığı eliyle, kızıymış gibi omzuna vuruyordu onun. Şimdi geçmişten söz ediyorlardı, Lin-

da'nın tiyatroya paketler, kutular taşıdığı, Clari'nin ortalığı ayağa kaldırdığı günlerden.

"Zavallı kadın," dedi Linda. "Yine güzel mi?"

"Evime almak zorunda kaldım," dedi Lubrani, sanki suç benimmiş gibi bana kötü kötü bakarak. Hoşuna gitsin diye gülümsedim.

"Ama arada kaçıyor," diye ekledi Lubrani. "Şarkı söylemek istiyor hâlâ. Şu ara Napoli'de olmalı."

Ve içmemizi söyledi, hepimize içki koydu.

Orkestra çalınca ayağa kalktı, hiçbir şey demeden Lili'yi aldı, dans etmeye başladılar.

"Bu dangalak da neyin nesi?" dedim Linda'ya.

"Tiyatronun sahibiydi," dedi alçak sesle. "Daha çocukken, balerinlerin giysilerini götürürdüm. Merdivenlerde durur, geçmemize bakardı."

"Kızdan daha aptal."

"Çok para kazandı. O kadar aptal değil."

Linda'nın aklında bir şeyler olmalıydı, gözlerinin içi gülüyordu. İçtiği bir kadeh içkiden olamazdı. Birlikte dönüp oturduğumuzda baktığı gibi baktı bana. "Sinirlenme," dedi, kolumu tutarak.

"Sarışın kim?" diye sordum.

"Ne bileyim?" dedi, neşeli.

İkisi kol kola geldiler, güle söyleye. Kız, ayakkabısının tekini ayağına geçirebilmek için, döşemeyi tekmeliyordu. Adam da, onun ayakta durmasına yardımcı oluyordu.

"Ne içiyor ne de dans ediyorsunuz!" diye bağırdı birden, durarak. "Linda'ya yakışmıyor."

Sıkmaya başlamıştı. Böylelerinin ilk yumrukta yere uzandıklarını çok görmüştüm. Ama kendime pek güvenemiyordum burada. "Böyle de iyi," dedim.

Lubrani keyifle güldü bunun üzerine, donuk gözleriyle. Kız da ona eşlik etmek için güldü. Oturdular, ortalık duruldu.

Bütün gece böyle geçti; Lili'nin de çenesi açıldı. Gündüzleri köpek yıkayıp kırptığını, tüyleri tarayıp kokular sürdüğünü, sonra da evlere teslim ettiğini anlattı.

"Erkek köpeklerden kendini kolla," dedi Lubrani.

Ama Lili şakayı anlamadı, esnekliği yoktu. Konuşmalarına katılmıyordum; nasıl olsa Linda yanıt veriyordu. Arada dans ediyordum – Linda ile ettiğimde yüzümü kulağına yaklaştırıp "Canım," diyordum. Sonunda, Lubrani ile bir danstan dönerken Linda, "Gidelim mi?" dedi.

Dışarısı soğuktu, tepe varlığını duyuruyordu. Yağmur çiseliyordu. Lili, "Keşke kalsaydık," dedi.

Ama biz Lubrani'nin arabasına bindik. Bir araba azmanı. "Eve gidip eğlenceyi orada tamamlayacağız." Linda'nın yanına büzülmüştüm, karanlıkta elini sıktım, anlamış olduğumu belirtmek için.

Lubrani, Littoria Kulesi'nde bir dairede oturuyordu. Bizi, az önceki yeri çağrıştıran bir odaya aldı. Lambalar duvarın içine gizlenmişti, büyük bir cam masa vardı. Gramofon çalıp bizlere içki verdi.

Linda ile birlikte alçak bir sedire oturdum. Dans etmekten bıkmıştım. Lubrani ile Lili, bir süre odanın orta yerinde dans ettiler. Sarışın kız bu ortama, adımlarıyla döşemeyi titreten Lubrani'den daha çok yakışıyordu.

"Yağmur yağmasaydı," dedi Linda, "buradan Torino'nun bütün damları görülür."

Sonra Lili kaçmaya başladı, Lubrani de onu kovalamaya. "Işığı söndür," dedi Linda.

Yine içtik. Lili kahkahalarla gülüyor, içi içine sığmıyordu. "Bu budala," diyordum "gerçekten de bunca eğleniyor mu?" Bir köşede sarmaş dolaş oldular. Soluklarını duyuyordum, karanlıkta Linda'nın eli elimi tuttu.

"Ne istiyorsun?" dedim, yarı gülerek.

"Bu saatte kim bilir Amelio ne yapıyor," diyecek oldum alçak sesle. Ama demedim, sarıldım ona ve oldu.

Ayağa kalktığımda, hiçbir şey görmedim. Tek başıma olmak istiyordum. Pencere, odanın geri kalan bölümünden biraz daha aydınlıktı. Elimi Linda'nın alnına koyup oturdum.

"Canını sıkan bir şey mi oldu?" dedi, kıpırdamadan.

Onu öpüp yeniden uzandım.

Bir süre sonra, Lili'nin bize seslendiğini duyduk. Lubrani banyoya gitmiş, tükürüyor, vücudundan ter boşanıyordu. Ayakta duramıyor, lavaboya tutunuyor, Lili'nin gücü onu tutmaya yetmiyordu. Burada da aynalar, çiniler, ışıklar vardı. Lili'ye, "Hayvan herif. Bu kadarı da fazla," dedim. Sanki suçlu benmişim gibi, kız şaşkın şaşkın baktı bana. Sonra gülüp adamın koca kafasını suya soktuk. Lili, banyodan dans eder gibi çıktı. Yere bakıp öğürmekte olan Lubrani'yi klozete oturttum ben. Odaya dönmüştük. Linda, "Birer sigara içelim," dedi.

Aydınlıkta odayı tanıyamıyordum artık. Neresi olduğunu bilmediğim bir yerdeydim. Sigarasını tüttüren Lili, ağzını açmayan Linda, masanın üstünde devrilmiş bardaklar, her şey bambaşkaydı. İstemeden de olsa, kaçamak bakışlarla sedire bakıyordum, savrulmuş yastıklara, Linda'nın bacaklarına. Kimse konuşmuyordu.

Lili, "Sabah oluyor," dedi.

"Bana içki ver," dedi Linda.

Ağzımın içinde, onun tadı vardı hâlâ. Hiçbir şey demeden, bir yudum alıp bardağı ona uzattım. Koyu gözeriyle bana baktı, kendi kendine güldü ve içti.

Gün ağarmamıştı ama geç olmuştu. Çarpan bir kapının ardından ağır adımlar duyduk. Lubrani gözüktü. Üstü başı kirlenmişti, kapıya dayanıyordu. Kötü gözlerle baktı bize.

Lili sigarasını attı. Lubrani öğürüyordu, sendeleyerek ilerleyip bir koltuğa ulaştı.

"Bırakalım uyusun."

Bunun üzerine Linda ayağa fırlayıp bana döndü: "Sen Lili'yi evine götür. Ben de onu yatırıp eve giderim. Evim az ötede."

Lili karşı çıktı. "Hep birlikte gidelim. Bir tek anahtar var."

"Sen de kal," dedi ona Linda. "Yarın, doğru dükkâna gidersin."

Araya girdim: "Amma büyüttünüz. Yalnızca sarhoş. Yarın kendine gelir."

Hep birlikte ıssız kemerlerin altına çıktık. Linda bir süre bizimle geldi – taşların üstünde adımlarımızın sesi duyuluyordu. Sonra Linda, "Ben geldim," dedi.

Sisin içine dalıp gitti. Lili'nin koluna girdim ben. Bir süre, hiçbir şey demeden gittik. Bahçeleri, Dora'yı geçtik.

"Ne tuhaf," dedi sonunda Lili. "Arabası olan evinde, bizse yürüyoruz."

Hiç de aptal değildi Lili. Seke seke yürüyor, benim niçin konuşmadığımı da anlıyordu. Yalnız kalmak istediğimi bile anlıyordu. Durdu. "Bakın, kimse yok sokaklarda. Geceden korkmam ben," dedi.

"Yürüyelim," diye kestirip attım.

Sonra şakalaştık, Linda'dan söz ettik. Lili Paradiso'da tanışmıştı onunla. Yanında kim olduğunu söylemedi, ben de sormadım. Sersemlemiştim. Konuşmasını kesmiyordum. Yine de, dansa niçin tek başına gittiğini sordum.

"Niye mi gidiyorum?" dedi, şaşırarak.

Lubrani ile sarhoş olmak hoşuna gidiyordu. "Peki yarın dükkân," dedim. "Uyumak da gerekmiyor mu?"

Lili sekiyor, kolumu sıkıca tutuyordu.

"Yaşlandığımda bol bol uyurum."

Böylece son durağa geldik. Neredeyse kentin dışıydı. Lili yukarıya doğru baktı, "Teşekkür ederim," dedi. "Lubrani'nin evi gibi değil elbette."

"İki saat sonra sabah," dedim ona.

IV

Hava elverişli olsa, sabahı burada beklerdim. Tek başıma olmaktan hoşnuttum ve uykum gelmişti. Yarım saat kadar yürüdüm, yalnızca arabalarla karşılaştım. Sisin içinde sesleri geliyor, sonra yolun tabanında ışıkları görülüyordu. Yürürken düşünüyordum: "Hiç kimse, bu gece ne olduğunu bilmeyecek." Düşünmemeliydim artık bunları. Karanlıkta yanımda Lili'nin de olabileceği geldi aklıma.

Geceyi istasyonun kahvesinde tamamladım. Bütün sokaklar boştu. Bir tek, bu kahve açıktı. Burada sise, espresso makinesinin buharı, bir de dışarıdan gelen daha güçlü bir koku yol açıyordu. Kömür ve tren kokusuydu. Öyle hoşuma gidiyordu ki, bu sabah. Herkes uyuyordu, Linda da. Aydınlığın belireceği camlara, istasyonun damına bakıyordum. Keşke gitarım olsaydı.

Gün ışıyınca Amelio'ya gittim. Akşama dek yapacak işim yoktu. Ona her şeyi anlatıp rahatlamak için gittim. Merdivenleri tırmandım. Kapıyı kapalı buldum.

Anası açtı kapıyı. "Üstüme Linda'nın kokusu sinmişse, yandım," diye düşünüyordum. Kadın dışarı çıkıp sertçe, "Biri var yanında," dedi. Bunun üzerine Amelio ona seslendi. Kadın mutfaktan karşılık verdi, sonra bana, "Girsin diyor," dedi. Her zamankinden daha erkendi bu sabah. Yaşlı kadın kapıyı çekip çıktı.

Odada, Amelio'nun yatağının üstünde zayıfça bir kız oturuyordu. Kötü bir yağmurlukla bir Bask beresi giymişti. Sevişilecek bir kız değildi, gece okullarına giden öğrencilere benziyordu. Gözlerini kapatıp bana baktı, hiç kıpırdamadan. Yastığa yaslanan Amelio da, yarım ağızla, "Sensin demek," dedi.

Gülmeye çalışıp, "Size engel olmayayım," dedim.

Pencere kapalı, çarşaflar darmadağınık, yer gazete doluydu. Kızın elinde kâğıtlar vardı. Bir yatak kokusu yayılıyordu.

"İçiyor musun yine?" dedim ona.

Amelio gülümsedi –inanılmaz bir şey– ama yalnızca yüzüyle, sesi katılmadı.

"Bu gece uyudun mu?" diye sordu bana.

"Anlaşılmıyor mu?" dedim. Kız olmasaydı, ona her şeyi söylemenin tam sırasıydı. Kim bilir, belki kimi şeyleri değiştirebilirdim. Belki omuzlarını silkerdi. Belki hiçbir şey demezdi. Onun yerinde olsam, bilmem ne yapardım. Ama o, bana aç gözlerle bakıyordu ve Linda'nın bir daha gidip ona görmediğini biliyordum.

Bereli kız, tırnaklarına bakarak bekliyordu. Aklıma gitar geldi, belki Amelio dinlemek isterdi. Bakamıyordum ona.

Bunun üzerine, "Bu gece Torino sokaklarını arşınladım. İstasyondan geliyorum. Köpeklerin tüylerini kesip kokular süren bir kız tanıdım. Tepeye gittik..." dedim.

Hiçbir şey demiyorlardı. Kız tırnağını kemiriyordu. Amelio da bekliyordu.

"...Hıyarın birini tanıdım, karısı kaçmış. Yemek yerine içki ısmarladı. Lancia'sı var... Sen ne zaman kalkacaksın yataktan? Sigara ister misin?"

Hep bakıyorlardı bana.

"Peki," dedim. "Sizi baş başa bırakıyorum."

"Git uyu, sonra da sigara içersin," dedi Amelio.

Kız kalkacak gibi oldu –öğrenciye benziyordu– ama Amelio'nun işaret ettiğini görünce, yerinde kaldı. Mutfaktayken sanki beni çağırdıklarını sandım, oysa Amelio kızla konuşuyordu. Arkamdan kapatılan kapının sesini duydum.

Sonra, dükkânda annemle, kız kardeşlerimle tartıştık. Dükkânı beklemek Carlottina'ya düşmüştü. O gece için ateş püskürüyorlardı. Carlottina dans etmeye gittiğimi, kiminle gittiğimi biliyordu. Hiç yanıt vermeyip kendimi yatağa attım.

Linda, o akşam kahveye geldi. Uyuyup uyumadığımı sormadı. Hiçbir şey sormayıp köşede sigarasını tüttürdü. Bana da, dumana baktığı gibi bakıyordu.

Beni dinlemesini söylediğimde tepki göstermedi. Konuşmamı engellemedi. Dumana bakarak sonuna dek dinledi.

"Birlikte olmamız yetmiyor mu sana?" dedi.

"Para kazanmak istiyorum."

"Sen, para kazanmak için yaratılmamışsın."

"Sürdüğüm yaşantı için çok para gerekiyor," dedim.

"Aradığın paraysa dükkân yeterli ama para peşinde değilsin sen," dedi.

"Neyin peşindeyim peki?"

Bunun üzerine Linda omuz silkip kendine özgü bir biçimde suratını astı.

"Bugün ne yaptın?" diye sordu, rahat bir biçimde.

"Amelio para kazanmayı becerir miydi?" dedim.

"Boş ver onu," dedi Linda.

"Onu görmeye gittim."

Bunun üzerine, Linda bana baktı.

"Daha iyi mi?"

Omuzlarımı silktim.

"Bu gece dönerken uğradım."

Linda sigarasını ezip alçak sesle, "Niye yapıyorsun bunları?" dedi.

Elini tuttum. "Bu gece değil, bu sabah," dedim. "Yanında biri vardı."

"Söyledin mi ona?"

Elini sıktım ve "Hayır" dedim.

"Söylemek istiyor muydun?"

"Bilmiyorum," diye yanıt verdim. "Ne diyeceğimi bilemiyordum. Senden hiç söz etmiyor bana. Sen de bana, yatıp yatmadığınızı söylemedin hiç."

"Yatmış olsaydık," dedi Linda, bana bakarak, "bir şey değişir miydi?"

Ben de onun gibi yaptım, "Ne?" dedim.

Linda bir süre masaya baktı. Sonra birden, "Hadi gidelim," dedi.

Az sonra, bir başka kahvede oturduk.

"Niçin para kazanmayı beceremediğimi söyledin bana?"

"Çünkü kazanamıyorsun."

"Bir iş bulmam yeter."

"İş bulmak yetmez. Tutku da ister."

"Milyoner olmak istemiyorum ki. Seni dansa götürmek yeter bana."

"Para peşinde koşmadığını görmüyor musun?"

"Böyle yaşamaktan bıktım," dedim. "Benim de motosikletim olsun, seninle gezeyim istiyorum."

"Beni şarampole atmak istiyorsun."

Öyle baktı bana.

"Gitarın var," dedi. "Niye bir orkestrada çalmayı denemiyorsun?"

"Söylemesi kolay."

"Müzikten anlamam," dedi. "Ne şarkı söylemeyi ne de çalmayı bilirim. Ama sen Pablo'sun, herkes senin bu iş için dünyaya geldiğini söylüyor."

O akşam dans etmeye gitmedik. Bunun yerine, bir önceki geceden, tek başına Paradiso'ya giden Lili'den söz ettik.

"O kız para kazanmayı becerir," dedi Linda. "Bir yolunu bulursa."

"Dans ayakkabıları çok güzel."

"Onun mu? Yemeyip, içmeyip ayakkabı alır."

Bunun üzerine, kızların niye birbirlerini çekemediklerini sordum. Linda gülüyordu, hemen karşılık verdi: "Giydiği ayakkabıları bile biliyorsun. Öpüştünüz mü?"

"Ona benziyorsun," diyordu. "Sen de onun gibi, para peşinde koşuyorsun."

Geceleri birileriyle dolaştıktan sonra meyhanede şarkı söylediğim bir önceki yıl geldi aklıma. İnsan dediğin nedir ki, diyordum. O kadar zaman geçti, daha dün gibi.

"Niye gülüyorsun?" diye sordu Linda.

"Para pul sahibi olursam, caddedekilerin ne diyeceklerini düşündüm."

"Bir şeye sahip oldun bile," dedi Linda.

Birbirimize baktık.

"Yetmiyor mu sana?"

"Aynı şey," dedim. "Böyle şeyler hep bir arada gelirler. Bu sabah istasyonda keyfim yerindeydi. Hiç eve dönmeyebilirdim."

"Abartıyorsun," dedi Linda.

Sonra, "Bu sabah kaç yere gittin?" dedi.

"Biliyor musun," dedim, "kim vardı bu sabah? Sen mi kadın gönderiyorsun ona?"

"Ne kadını?"

Bereli kızı anlattım. Linda omuz silkti.

"Amelio'nun işleri bunlar. Boş ver."

"Çirkindi kız."

Linda, "Çıkalım mı?" dedi.

Çıktık. Sokakta bana, "Koluma sarıl, hava soğuk," dedi. Böyle birbirimize yapışık yürüyorduk ve ben onun saçlarının içine konuşuyordum. "Bir yere daha gidelim," diyordum.

Linda susup kolumu sıkıyordu. "Sarışınla da, böyle mi yürüdün?" dedi. Yol uzun sürsün diye, adımlarımı küçük tutmaya çalışıyordum.

Sonra meydana varıp durduk. "Bir yere daha gidelim," dedim, alçak sesle.

Linda: "Nerede oturduğumu bilmiyor musun? Hemen gitmeye söz verirsen, bana gel."

Böylece merdivenleri çıktık; içim içime sığmıyordu. Üst üste öptüm onu ve karanlıkta durduk. "Çıkalım," dedi o.

Kocaman, boş bir holün ışığını yaktı. Kumaş kokuyordu, bir de, tek başına bir dolap vardı. "Gündüz burada dikiş dikilir," dedi. Işığı söndürünce, dipteki camdan sokak lambalarının ışığı yansıdı hafifçe. "Kutu gibi bir odada oturuyorum." Uzun, karanlık holü geçtik. Bir kapıyı açıp içeri girdi. Ben de peşinden girdim.

O gece, telaşa kapılmamak, başkalarına bağımlı olmamak gerektiğini söyledi. Hiç kimseye. "Anladın sonunda," dedim. "Annen, kız kardeşlerin başka," dedi. "Sorun yaratmamak gerek." Amelio'nun, hiçbir şeyi dert etmediğini söyledi. Böyle olduğu için, motosiklet sahibi olabilmişti. "Sarhoş da olabilirsin, istediğin yere de gidebilirsin," dedi. "Ama evin varsa, evine dön sonunda. Senin gitarın var, bir de dükkânın."

"Değer mi?" dedim. "Amelio'ya baksana, her şeyini yitirdi."

"Boş ver ona, tanımıyorsun sen onu," diyordu. "Amelio beceriklidir, sıkma canını. Onu dert etme kendine. Üzme canını." Amelio'nun sevgilisi olduğunu niçin kabullenmek istemediğini sordum ona. "Çünkü sevgilisi olmadım," yanıtını verdi. "Onunla birlikteydik ama şimdi olduğu gibi."

"Bacaklarının nasıl olduğunu gördün mü?"

Linda beni kollarında sıktı ve konuşmadı.

"O da geldi mi buraya?" dedim, alçak sesle.

"Bir sürü şey yapılır," dedi Linda. "O senin yerinde olsaydı, bunları düşünür müydü sanıyorsun?"

Küçük sobanın üstünde ısıttığı çaydan verdi sonra. Sobanın kırmızı yansısı, odadaki tek ışıktı. Ben çıkarken ışığı yakmadı. Kapıda bana sarılıp alçak sesle, "Yarın kahvede," dedi.

Bu kez de, sabah olmuştu. Tramvaylar ortada yoktu ama uzaktan sesleri geliyordu. Dağ soğuğu vardı, sokak lambaları rüzgârda sallanıyorlardı. Littoria Kulesi'ne bakarken, o adam geldi aklıma. İyileşmiş miydi? Belki de, yeniden sarhoş olmuştu. Bu büyük yapılarda öyle şeyler oluyordu ki. Bu saatte Linda da uyumuştu. Hiç böyle mutlu olmamıştım, diye bağırdım, kendimle konuşur gibi. Meydan bomboştu, istesem bas bas bağırabilirdim.

Bu kez istasyona gitmedim. Milano Sokağı'nda açık bir kahve vardı. İçeri daldım. Uykum gelmişti; ama bu geceyi düşünerek sigara tüttürmek çok keyifliydi. Isınmak, kendime gelmek için süt istedim. Sonra, içine bir kadeh içki kattım.

Çocukluğumdan bu yana ne değişti, diye düşündüm. Değişen, sokaklarda sürtmem ve evimin her yerde ve hiçbir yerde olmasıydı; tıpkı din derslerinde olduğu gibi. Değişen, şimdi içki içmemdi; ama süt yine aynı süttü. Acaba, Linda süt sever miydi. Sonra, her kadın gibi, Linda'nın da içinde süt olduğunu düşündüm. Bebeğin, sevişmiş bir ananın sütünü emdiği geldi aklıma. Vermezlerse dünyayı ayağa kaldırır. O kahvede bunlarla dalga geçiyordum.

Sonra, soğuktan donmuş yüzler girdi içeriye. Bir kadın, deri önlüklü iki kadın, gezici sebze satıcıları. Onlar da konyaklı kahve ya da aperitif içiyorlardı. Bir hamalla, üstleri başları dökülen birkaç kişi ayaklarını yere vuruyorlardı. Caddenin insanlarıydı bunlar, bir sürü başkaları gibi. Gün ağarmaya başlamıştı.

Eve giderken o insanları düşünüyordum. Çalışanı da var, çalışmayanı da diyordum. Bir hamalla rastgele bir yoksulun suratları sonuçta birbirine benziyorsa, çalışmak ne işe yarıyor? Nerede yatacağını bilemeyenle, gün ağarmadan sokağa fırlayan arasında çok büyük bir ayrım yok. İkisi de, soğuktan donar.

Göreceksin, Linda haklı çıkacak diyordum kendi kendime. Para kazanmak için dünyaya gelmemişim ben. Caddenin dibinden dağ görünüyordu. Ama Linda uyuyordu ve dağa Amelio ile birlikte gitmişti; yalnızca gitarın olduğu ve ellerin alkolle ısıtıldığı o dondurucu gecede.

Yürürken üşüyordum. Nuove'nin önünden geçerken kalın duvarlara bir göz atıp "Hücreleri ısıtırlar mı acaba?" dediğimi anımsıyorum. Sonra, parmaklığın önünde bir cezaevi arabası gördüm, birileri kapısını açıyordu. Az kalsın duracaktım. İçeri girildiğini hiç görmemiştim. Neler oluyordu. "Bu saatte bile içeri alıyorlar," diye düşündüm eve dek. "Acaba cezaevinde süt içilebilir miydi?"

V

O günlerde, bir öğleden sonra ve bir akşam Lario ile çıktım. Öğleden sonra bisikletle San Mauro'ya gittik; bir müşterisine mal götürmesi gerekiyordu. Lario boş olduğuna göre, bir cumartesi olmalıydı. Ben de boştum, çünkü Linda, "Ben yalnız kalmak istiyorum, sen git. Yarın görüşürüz," demişti.

Lario bir şeyler olduğunu seziyordu. Sassi'de onu geride bırakmayı denediğimde, sessizce arkamda kalıp hiçbir şey sormadı. Hâlâ formda olup olmadığımı anlamak için, o serin havada çılgınlar gibi pedal basıp su gibi terledim. Böylece, peşimden gelen Lario ile önümde uzanan yol arasında tasalarımı ve o günü unutup ertesi günü düşünmeye başlamıştım. San Mauro'da, rıhtıma oturup salam yedik. Lario'nun, dedesinin Don Bosco ile avlanmaya gittiğini söylediği puslu tepelere baktık. Ama ben Po'yu daha çok seviyor, ırmağın keyfini çıkartıyor, bu suyun Torino'dan geldiğini söylemiyordum. Böylece güneş battı ve Lario, "Gitar çalmasını bilseydim, gece gündüz çalardım," dedi.

"Ben çalmıyor muyum?" dedim. "Her sabah en azından yarım saat çalıyorum."

"Kimse duymuyor çaldığını," dedi. "Ne kazandırıyor sana?"

Bu sırada soğuk bastırmıştı, eve dönüyorduk. "Biliyor musun," dedi, "meyhanede seni çekiştiriyorlar. Niye artık bizimle olmuyorsun?"

Lorio rahat rahat konuşur. Sonra susup dediklerini düşünür. İnatçıdır.

"Geceleri de, Amelio'ya gittiğini söyleyemezsin ya."

"Geceleri Torino'da dolaşıyorum."

Bu kez keyfim yerindeydi. "Çalıp söyleyerek dolaşıyorum," dedim. "Sonra da, şapkamı uzatıp verilen paraları topluyorum."

O akşam Lario ve gitarla birlikte meyhaneye gittim. Beni beklemiyorlardı, her zamankinden daha gürültülü bir karşılama yapmadılar. Hepsi danstan dönüyordu, içlerinde omzuma vurup, "Sen olsaydın, bunlardan iyi çalardın," diyenler bile oldu.

Oturup lafladık. Tartışmanın konusu, kimilerinin dans ederken orkestrayı dinlemeleri, kimilerininse orkestranın çaldığını fark bile etmemeleriydi. Tartışmaya karışmadım, sonunda benim için de, dans ederken yalnızca kadının önem taşıdığını, müziği durarak dinlemenin doğru olduğunu söyledim. Bu arada gitarı kavramış, elimle çalıyor, konuşulanları dinliyordum.

Yine bu masaya oturacağım, bir gün önce aklımın ucundan bile geçmezdi. Kendimi, Linda yanında olmadığı için, boş kaldığı bir geceyi geçirmek amacıyla kimi kez buraya gelen Amelio'ya benzettim. Onun gibi susuyor ama onu düşünüyordum. Koltuk değnekleriyle evden çıktığını, karşıya geçip dükkâna geldiğini görüyordum.

Basamaktan inmemek için, kapıda durup, "Bu akşam?" diyecekti. Carlottina'ya "Pablo nerede?" diye soracakti. Bu akşamki gibi, hep birlikte meyhaneye gidecektik. Suratını buruşturduğunu, sigarasının sarktığını, elini uzattığını, bir köpeğe vurur gibi çeneme vurmak için elini uzattığını görüyordum. "Ukalalık etme," diyecekti, "haydi yürü."

Sonra, bu gece Linda'nın da benimle olabileceğini düşündüm. Kızı buraya, bizim aramıza hiç getirmezdi o. Bu gece de bunu düşünmek öfkelendirdi beni, kâğıt oynamakta olan ötekilere, "Pablo susadı," dedim.

Lario ile Martino pencereye dayanmış, beni dinliyorlardı. İlkin, elimi alıştırmak için hızlı bir parça çaldım. Şarap geldi. Biz üçümüz içtik. Kâğıtlara gömülmüş Chelino, geriye dönerek, "Bize de verin," dedi.

Amelio'daki o günden bu yana, elimi gitara sürmemiştim. Ama neler diyeceklerini ezbere biliyordum. Şarkı söylemeye başladıklarında, masadakilerden birinin, "Ya kâğıt oynayalım ya şarkı söyleyelim!" diye bağıracağını biliyordum; sonra Chelino diyeceğini diyecekti, sonra da ötekiler; sonra yine şarap gelecekti. Her şeyi biliyordum şimdiden. Şimdiden sarhoş olup geceyi noktalamak istiyordum.

Ben biraz çalınca, hepsi masama geldi. Linda'yı, orkestra konusunda dediklerini düşünüyordum: "Bunlardan üç beş kuruş isteyecek olsam, şişeyi kafama geçirirler." Gitar para getiren bir meslek değil. Hiçbir şey değil. Linda olmadığında başvurduğum bir oyalanma. Karın boşluğuma sert bir yumruk yemiş gibi, içimde bir sızı duyuyor, geçirmek için çalıyor, geri getirmek için içiyordum. Ayağa fırlayıp bu kapalı yerden çıkmak, gün ağarıncaya dek yürümek geliyordu içimden.

Ama en kısa yol, sarhoş olmaktı. Hepsi konuşuyor, bağrışıyor, ancak bilmedikleri bir ezgiye geçtiğimde susuyorlardı. Bir anlığına susup sonra diyeceklerini diyorlardı. Yalnızca, daha çocuk olan Mario pencereye yaslanmış, herkes adına dinliyordu.

"Bu zavallının da sonu benimki gibi olacak," diyordum, "kim bilir, Lindası kim olacak." Ama çenesine götürdüğü elini gördüm, kalın, tornanın kirini taşıyan parmakları vardı; alınyazısının başka olduğunu anladım he-

men. "Benim yerime doğmuş olsaydı," diyordum, "bu işi yapardı. Şimdi oldu." Gözlerimi ve bardağı kaldırıp yüzümü buruşturdum. Tıpkı Amelio'nun bana yaptığı gibi. Gözleriyle yanıt verdi bana.

Kimse Amelio'dan söz etmiyordu. Kimse onu görmeye gitmemişti. Kimse, onu görüp görmediğimi sormadı bana. Buna karşılık, Linda konusunda dalga geçtiler benimle; kimse adını bilmiyordu ama benimle birlikte caddenin sonunda görmüşlerdi. "Boş verin," dedim ben. "İyi bir gitarcı aranan bir yer biliyor musunuz?"

"Biz beleşçiyiz," dedi Chelino. "Gitar dinlemek için bir de para mı vereceğiz?"

Bu sözleri duyunca, içimde büyük bir öfke doğdu. "Napolili olsaydın Marechiaro'ya gidebilirdin," dedi birisi.

"Ama çalmasından hoşlanıyorsunuz," dedi Lario, sertçe. "Pablo gelmeyince demediğinizi bırakmıyorsunuz."

Söylenmelerine aldırmadım; ne olduğunu biliyordum. *Tarantella tarantella*'yı çalmaya başladım, az sonra hepsi bana katıldı. Çalmanın iyi yanı bu: İstemeyen insanları bile peşine takabiliyorsun. Bir başka güzel yanı da, sustuğunda "Devam etsene," demeleri. Sonra da, bıkmış numarası yaparsın. Gülünç bir iş. Senden yana çıkan, çalmanı isteyen biri olur hep; ama seni dinlemez, bambaşka şeyler düşünür. Hemen dersini vermezsen, yandın demektir.

Daha sonra, uyudum. Ertesi gün, Linda köşede göründüğünde rahat değildim. San Mauro'da bile daha iyiydim. Ama, onun keyifli olduğunu görünce, kendimi toparladım. Linda, Lubrani'nin bizi kahvaltıya beklediğini söyledi.

"Bilmem gelebilir miyim? Evde bekliyorlar beni."

Bunun üzerine, Linda bana çocukmuşum gibi davrandı. "Geceyi dışarıda geçiriyorsun da, gündüz mü çıkamıyorsun?" dedi. "Senin için düzenledim bunu. Gitar çalmanı dinlemek istiyor."

"Ama onun evi meyhane değil ki."

Linda, "Aptalsın sen," dedi. Sonra da, Lubrani'nin evinde gitarlar, çeşit çeşit çalgılar olduğunu söyledi.

Caddedeki kahveye telefon edip evime haber vermelerini söyledik. Asansörün kapısını açarken Linda'ya, "İçkiyi bıraktı mı?" dedim. "Sus," dedi bana.

"Başka kimse yok değil mi?"

"Yok."

Kapıyı "Buyurun," diyen güzel bir kız açtı.

Bizi, geçen kez gittiğimiz odaya götürdü. Her şey yeniden aklıma geldi. Olamazdı. Lubrani'ye sen diyen Linda'nın, niçin benimle olduğunu anlayamıyordum. Linda, bir vitrin gibi büyük pencereye gidip damlara bakmaya koyuldu.

Lubrani geldi, çok açık renk bir giysi vardı üstünde; bıyıkları, patlak gözleri olmasa, o da genç izlenimi verebilirdi. İçki içtik, cam masada yemek yedik; Linda yiyor, konuşuyor, o da gülüp yiyordu; öbür kız hiç görünmedi, her şey masaya yerleştirilmişti önceden. Lili'yi sormak istedim ama tuttum kendimi. Lubrani bu sabah daha az kabaydı; benim dediklerimi bile dinliyordu; yemekleri gerektiği gibi dağıtıyordu.

Gitardan söz edilmedi. O günlerde Cenova'ya gitmesi gerektiğini söyledi. Linda sordu: "Otomobille mi?"

Yemeğin sonunda, bana Pablito demeye başlamıştı. "Şöyle bir dolaşalım mı?" dedi bize.

Lancia'ya bindik. "Sizin gibi iki gencin yanında kendimi bir başkası sanıyorum," diyordu, ikide bir.

"Avigliana göllerine gidelim," dedi, Linda.

Göllere gittik. Yolun yarısında, sisin içinde Linda'ya, "Şu korkuluğa bindirdiniz," dedim. Suratını buruşturdu.

"Peki gitar?" dedi, hemen.

Bizi dinleyerek arabayı sürmekte olan Lubrani'ye gitardan söz etti.

"Gölde buluruz. Gitardan bol ne var."

Sonra, geriye dönmeden bana, "Ama siz çalgıcılar, çalgınızı değiştirmek istemezsiniz," dedi.

Linda, "Aptallık," dedi.

Bir yıl önce, bu yoldan bisikletle geçmiştim. Meydanda arabadan indiğimizde, herkes bize bakıyordu. Lubrani önde, kahveye girdik. Ben San Mauro'yu düşünüyordum.

Lubrani bir şişe Barolo[1] istedi. Tahta bir merdivenden çıkmış, üst katta, perdeli, sedirli, şömineli küçük bir salona gelmiştik. Alt katın sesleri duyulmuyordu buradan.

Daha erkendi ama pencereye sanki yağmur vuruyordu. Duvarda Napoli giysileri giymiş, elleri kalçasında, gülerek dans eden, Kuzey Afrikalı izlenimi uyandıran büyük bir kadın resmi vardı. Linda, "Söylesek de, ateşi yaksalar," dedi.

Garson dönüp bize bakarken, biz içki içtik. Lubrani bana, "Sen gençsin Pablo, bu şarabı içmek için tam üç burun gerektiğini bilmezsin."

"Bilmiyordum," diye kestirip attım.

"Ama ne şarap," dedi Linda.

Garson gidince, keyfim yerine geldi. Linda ise odada dolaşıyor, bardağı havaya kaldırmış, sanki dans ediyordu. Sonra kendini koltuğa bıraktı, bir damla bile dökmeden.

"Şimdi Linda bize, bir kış günü sevişirken hangi şarabın içilmesi gerektiğini söyleyecek. Ancak kadınlar anlarlar böyle şeylerden. Linda, bugünkü gibi ama karlı bir gün."

Linda başını arkaya atıp hemen karşılık verdi: "Elinin altında ne varsa."

1. Ünlü bir kırmızı şarap markası. (Ç.N.)

"Kaytaramazsın. Yanıt ver."

"Barolo'yu üç kişi içebiliyorsa," dedi Linda, "Barolo içelim."

"Daha önce buraya gelmiş miydin?" diye sordum, Linda'ya.

Omuzlarını silkti. Lubrani bana, "Linda'nın gitmediği yer yoktur," dedi.

Camların yorucu ışığında başımı kaldırıyor, hep tabloyu görüyordum. Ateşin yansıması, şimdi kadına daha da bir balerin havası veriyordu. Linda nereye baktığımı görüp yerinden fırladı: "Gitar."

Zili çaldık, garson gözüktü.

Lubrani ona, "Bir gitar," dedi.

Adam bekliyor, anlamıyordu.

"Git bize bir gitar bul. Bir gitar vardır."

Ürkerek bize baktı.

"Gitar çalmak istiyorum!" diye bağırdı aksileşen Lubrani.

Kahvenin sahibi kadına derdini anlatabilmek için, merdivenlere gitmek zorunda kaldı. Linda, sigarasının külünü silkip bana baktı. Ateşin yansımasını gözlerinde gördüm. Hemen ardından, Lubrani geri geldi.

Daha erkendi ama birden akşam oldu. Alevlere bakmak güzeldi. Perdenin yanında duruyor, dışarıdan sızan soğuğu duyuyor, kendimi dışarıda sanıyor, içki içen o üç kişiyi düşünüyordum. Lubrani bana da bir şeyler söylüyordu. Yine şaraptan söz ediyordu.

"İnsan bir yaşa gelince sizlerle birlikte olmaktan keyif alıyor. Üç kişi bir odaya kapanıp kalabiliyor. Çekinmeyin, aynı bardaktan için," diyordu. "Güzel oyunlar bunlar. Birlikte bir kez gülünür."

Linda gülüyor, "Sen iç," diyordu. Bardağı ona veriyor, Lubrani de içiyordu. Uzanıyor, bir damla dökmeden içiyor, sonra bardağı ona vererek dansa kaldıracakmış

gibi eğiliyor ve Linda da içiyordu gülerek.

"Sen, Pablito, tepeden bakıyorsun bize," dedi Lubrani. "Benim gibi değilsin sen," ve kafasına vuruyordu. "Linda'yı tanıyorsun, değil mi?"

"Linda cellattan da beterdir," diyordu. "Hepimizi gömecek, gencimizi de yaşlımızı da. Ama, çok zevklidir Linda."

Linda ayağa kalkıp pencereye, yanıma geldi. İki kolunu boynuma doladı, gözlerime bakarak, "Gelip oturmayacak mısın?" dedi. Beni dans ettirir gibi yaptı. Peşinden gittim, oturduk. Lubrani konuşuyordu; ama Linda ağzını ağzıma yaklaştırdı. Sonra, öyle oturduk yarı karanlıkta.

Lubrani bir sürü şey söyledi, şarabını içerken. Gözleri alevlerle fır dönüyordu ama sarhoş değildi. Birbirimize sarıldığımızı görmek, gerçekten hoşuna gidiyor, dudaklarını yalıyor, bir odanın içinde bir arada özgür olmanın güzelliğinden söz ediyordu, bize.

"Kışın çok iyidir bu taşra otelleri," diyordu. "Sessiz yerlerdir, dürüst yerlerdir. Ne Venedik ne de Riviera. Burada, yaşamanın tadına varılır ve içilir. Ah Pablito, sağlık çok önemlidir. Ama değerini bileceksin..."

Sonunda gitar geldi. Lubrani kahve istedi. "Daha iyi tadına varabilmek için."

Kahve geldi, şarap da getirdiler. "Işığı yakalım mı?"

"İstemez." Yerimden kıpırdamadım. Gitarı akort ettim. Linda biraz uzaklaştı, beni dinliyordu.

Zor parçalar, alıştırmalar çalıyordum. O herif, beni anlıyordu. Bir süre sonra, notayı o verdi. Dans etmemelerini sağlamaya özen gösteriyordum. Linda'nın, ayağını oynattığını seziyordum. Her parça bittiğinde "Yaşa," diyorlardı ve Lubrani bardağı uzatıyordu.

"Yeteneklisin," dedi, karanlıkta.

Amelio beni dinliyormuş gibi, çalıyordum. Alev üstüne çeşitleme yapmak kolaydı. Arada bir, geçip atladı-

ğım oluyordu. "Yo," diyordu Lubrani, "bizi oyuna getirmeye kalkma."

Çoğu kez olduğu gibi, bir süre sonra gitarı o aldı. Zorlanmadan parmaklarını alıştırdı. "Şunu biliyor musun, bunu biliyor musun?" diyordu bana. *La Paloma*'yı denedi, *Cielo*'yu (Gökyüzü) ve *Mare*'yi (Deniz) denedi. Ama eli ağırdı, belli oluyordu. Linda, "Artık kesin," dedi.

Şarabı bitirip meydana çıktık, yıldızların altına. Gölde yemek yemeyi kararlaştırmıştık. "Ne de olsa, bugün pazar," dedim.

Otomobille gölün çevresini dolaştık, insan hızıyla. Linda "Ne güzel," diyordu ama bana söylemiyordu bunu. Lubrani de sazları, suyun üstündeki sisi görebilmek için, dönüp bakıyordu. Hava soğuktu, bu kesindi. Kar rüzgârı esiyordu.

Lubrani otomobili sürerken, Cenova'dan söz ediyordu. "Kimi görmeye gidiyorum biliyor musun?" Ferrero ya da Carletto gibi bir ad söyledi ve Linda hemen elimden sıyrıldı. Lubrani'nin omuzlarını yumruklayarak bağırdı: "Ben de." "Niçin olmasın?" dedi o. "Hep birlikte gideriz."

Bu Carletto'dan çok söz ettiler yemekte; sonra Torino'ya döndük ve geceyi Paradiso'da tamamladık.

VI

Çok iyi anımsıyorum, o günlerde birden uyanıyordum; Linda'yı düşünüyor, yanımdaymış sanıyordum. Ama sonra, gözlerimi yumup yatakta kalıyor, bambaşka şeyler düşünüyordum; büyük bir sıkıntım olduğunu, çocuklaştığımı, bir köpekten daha yalnız olduğumu, çok kötü, onarılmaz bir şey yaptığımı sanıyordum. Çıkış yolu göremiyor, kendimi dinlemeye korkuyor, uyanmamak, hemen orada ölmek istiyordum. Bir gün yanımda olursa, Linda'ya sahip olacağım düşüncesi bile yeterli olmuyordu. Kendime acıyordum, olay buydu. Çırılçıplak masaya yatırılmış bir çocuk gibiydim; annesi, kız kardeşleri evden çıkıp gidiyorlardı. Başımı saklıyor, bunaldıkça bunalıyordum.

Yorgunluk olduğunu sanıyordum. Yataktan kalkmıyor, kendimi Amelio gibi sakat, yatalak olarak düşlüyordum, tıpkı gözleri yumup kör taklidi yapar gibi. Sonra yarı ölü, koltuk değnekleriyle yürüdüğümü sanıyordum. Bacaklarıma dokunup Linda'yı düşünüyordum, Amelio'nun her şeyi anladığı, o günü düşünüyordum. "Ne yaptım?" diyordum. Gitarı duvara çarpıp parçalamak istiyordum. Bir başkası olmak, gözden kaybolmak istiyordum.

Bir sabah otomobille Cenova'ya gittik. Evdekilere iş için gittiğimi, birileriyle tanışacağımı –beni dinlemek is-

teyen biri vardı–, gitarcının dinlenmesi gerektiğini söyledim. "Gitarını niye almıyorsun?" dediler. "Zor bir yolculuk," dedi annem. Cebime yüz liret koydular. Grilerimi giydim, atkımı aldım, keyifle yola çıktım.

Linda kıpkırmızıydı, üşütmüştü: bir sürü battaniyeye sarıldı yolculuk boyunca. Ben, Lubrani ile önde oturdum, yardımcı olmaya çalıştım ona. Arada, geri dönüp şöyle bir bakıyordum. Lubrani, "Kaçmaz, merak etme," dedi. Güzel bir güneş, kuru bir soğuk vardı, yol şarkı söylüyordu sanki. Ben de, alçak sesle bir şarkı mırıldanıyordum. İlk molada kahveleri ben ısmarladım. Yine arabaya bindiğimizde, Linda ile arkaya geçtim.

"Carletto bizi bekliyor mu?" diye sordum ona.

"Sanmam. Meteliğe kurşun atıyor."

Carletto, Linda'nın giysi götürdüğü tiyatroda bir ara çalışmış olan bir oyuncuydu. Genç, sevimli, becerikli olmalıydı. Lubrani, "Kurnazlık insanın ayağına dolanır," diyordu. Linda'ya alçak sesle sordum: "Kaç kişi tanıyorsun?" "Bir sürü," dedi. "Kimseyi defterimden silmem. Herkesle dostluk ederim."

Bu yolculuğun, o zamana dek yaptığım yolculukların en uzunu olduğunu Linda'ya belli etmemeye çalışıyordum. Şimdiye dek kimleri görmüş, tanımıştım? Nerelere gitmiştim? Kimi günler, yeryüzünde kaç kişi olduğunu, kimsenin tanımadığı acınası insanları düşündükçe kaçıp gitmek, bir trene atlamak gelirdi içimden, neredeyse çığlıklar atardım. Gitar da ne demek derdim. Tuzla tütün de ne demek. Amelio gibi yaşamalıydı. Herkes gibi yaşamalıydı.

Novi'den sonra tepede durduk, ayaklarımızın uyuşukluğunu gidermek için. Güneşte durdum biraz, daha temiz bir hava vardı. Ağaçlar alçak ve çarpıktı, hiç böylesini görmemiştim. Linda, "Neredeyiz?" diye sordu bana.

Karnımız acıkmış ama keyfimiz yerinde vardık. Lubrani bir kahvede durdu Carletto'yu aramak için. Güneş, insan ve duman doluydu kahve. Kahvesini yudumlamakta olan Linda'ya, "Liman nerede?" diye sordum. "Su kıyısında," dedi.

Sonra, yemek yemek için çıktık ve bir sokağın dibindeki boşluğu gördüm, sanki bir tepenin ardından gökyüzünü görüyordum. Gökyüzüydü – açık renkli. "Bunca alçak mı?" diye düşündüm. Gelip geçen ama oraya hiç bakmayan insanlara şaşıyordum. "Bu insanlar," diyordum, "Cenova'da yaşadıklarının bilincinde değiller."

Daracık bir sokakta, sıcacık bir lokanta. Linda'nın keyfi yerine geldi. Yemeğini iştahla yiyor, onun yemek yediğini görmek hoşuma gidiyordu. Lubrani ile birlikte, bilmediğim bir yemeği seçtiler; garson durmadan gidip bir şeyler getiriyordu; bütün bunların üstüne, Carletto da geldi.

Kamburdu, durmadan gülüyordu. Bir iskemle verdik ona da. Küçük gözleri, davranışları bir çocuğa benzetiyordu onu. Linda elini uzatınca, "Bu da kim?" dedi. Sonra birbirlerini tanıdılar ve kambur bir türlü bırakmadı Linda'nın elini.

Birbirlerini pohpohladılar: O Linda'yı büyüdüğü için, Linda da Carletto'yu para kazandığı için övdü. Bu arada Carletto'ya da yemek getirildi; biraz yiyor, biraz sigara içiyor ve gülüyordu – bir kedi gibi sinirliydi.

Çok zaman geçti, bir sürü insan tanıdım. Carletto'yu gülmezken de gördüm; ama o günü dün gibi anımsıyorum. Nedendir bilmiyorum, Cenovalı sanmıştım onu; mavi gözlerinde denizi bile görüyordum. Ama ona gitar çaldığımı, kim olduğumu söylediklerinde hemen, "Meridiana'da çalıştım," dedi.

Kocaman bir kafası, kıvırcık saçları vardı. Gülmek yerine, yalnızca sırıtıyordu. "Böylesini çok gördüm," de-

miyor, "Anlarsınız ya," diyordu. Lubrani'ye göz kırptıktan sonra, "Ye, iyi gelir," dedi.

Kamburdu, çarpıktı, yaya benziyordu. Linda ile çocukluğunda senli benli olması, dediklerini ilgiyle dinlememe yol açıyordu. Linda'nın çocukken nasıl olduğunu öğrenebilmek için para bile verirdim. Linda elinde kocaman kutularla gidip geldiğini, bir gün yaşlı bir adamın yolunu kesip, "Evime gel, bunların içine tatlı dolduralım," dediğini söylüyordu; kapıda da hep kızlardan birine götürmesi için bir mektup verip eline biraz para tutuşturan ve olumlu yanıt bekleyen bir delikanlı olurmuş. Bunları anlatırken gülüyordu Linda. Bir başkasıydı, Linda olmuştu; neyin o olduğunu bilmek istiyordum. Carletto sigara içip lokmasını çiğneyerek bir şeyler dedi. "Lubrani sen," diyordu, "bir sürü şey yaptın ama bir şeyi beceremedin. Linda'yı yolundan saptıramadın. Söylesene Linda, dans etmen, şarkı söylemen, ünlenmen gerektiğini kaç kez söyledi sana?"

"Beni Paris'e götürmek istediğini bile söyledi."

"Üçkâğıtçı."

"Onu sahneye çıkartmak istiyordum," dedi Lubrani. "Sen de biliyordun bunu. Şimdi bile çıkabilir."

"Kızlığını bozmak istedinse, bağışladık seni. Önemli bir şey değil. Sen de bağışla onu Linda. Ama bir daha dünyaya geldiğinde, orospu olmaktansa, metres olmanın daha iyi olduğunu anlatmamız gerek ona."

"Beni ürküttüğünü anımsıyorum," dedi Linda.

"On beş yaşında tuzağa düşmemişsin. Aklı başında birine çatmışsın Lubrani. Her önüne gelene saldırma."

Lubrani içki söyledi, bıyıklarının arasından gülüyordu. "Fazla gevezelik etme," diye uyardı onu. "Linda, Pablo ile birlikte."

Tam bu sırada Carletto kim olduğumu sordu, sonra da, "Meridiana'da çalışıyorum," dedi.

"Hiç şarkı söylemedim," dedim. "Sahne bana göre değil."

"Olabilir," dedi o. "Demek istediğim, ben Vanchiglialıyım, arkadaşlarımın tümü Torino'da. Çocukken akordeon çalardım."

"Şimdi bir topluluğun var," dedi Linda. "İşlerin yolunda mı?"

"Nasıl olduğunu biliyorsun," dedi. İş olsun diye, San Remo'da bir sözleşmeyi bozmuştu. İşin içine bir faşoyla sevgilisi de karışmıştı. Herkes, sendikalar, polis düşman kesilmişti ona ve güz boyunca boşta dolaşmıştı. "Kasıma dek denize girdim," dedi. Ceketi de, yüzü de parlıyordu. Suratı asıktı hep, çünkü ağzının yanlarında iki çizgi vardı. "Ne oldu biliyor musun," dedi, Linda'ya. "Şimdi sahnelediğimiz oyunu hıyarın biri yazdı. Yahudileri bile koymuş içine."

"İşinin güldürmek olduğunu öğrenmene sevindim," dedi Lubrani, bizlere bakarak. "Kamburunu kullan, güldür herkesi."

"Kamburu kullanan sensin," dedi Carletto. "Ne zaman bizi Torino'ya alıyorsun?"

Böylece, sözleşmeyi konuşmaya başladılar ve Lubrani bambaşka biri oldu. İzmariti attı, artık bize içki vermez oldu. Linda tavana bakarak sigara içiyordu. Yalnızca Carletto ilgilenmeyi, bize bir şeyler demeyi, fındık yemeyi sürdürüyordu. Bir süre sonra, Linda'ya dolaşmak isteyip istemediğini sordum.

"Dedikleri doğru mu, oyuncu mu olmak istiyordun?" Dağ yolu gibi, dar bir yolu çıkıyorduk. Linda burnunu oynatarak güldü. "Lubrani istiyordu. Salak herif!"

Onun çocukluk günlerine öfkelendiğimi söyledim bunun üzerine.

"Nasıl olduğumu sanıyorsun?"

"O zamanlar seni tanımış olmak için neler vermez-

dim. Bir sürü insan tanıyormuşsun. Gerçekten de, sen mi istemedin?"

"Beceremediğim bir işi yapıp şarkı mı söyleseydim? Aklımı kaçırmadım ben."

"Öyleyse, ben de gitar çalmadığım için haklıyım."

Yokuş, balkon gibi bir yere varıyordu. Arkamda merdivenlerden ve evlerden oluşan bir tepe gördüm. Önümde aşağıda, yine deniz vardı.

"Ama sen çalabilirsin," dedi Linda. Denizi görüp o da durdu.

"Bir sigara içelim," dedi sonra, parmaklıkların orada.

Sigarasını yaktım, birbirimize baktık.

"Ne güzel gün," dedi, Linda. "Dün kar, bugün güneş. Biliyor musun, Carletto sinirime dokunuyor."

"Kar yağınca, denizin rengi değişmez mi?" dedim.

Linda da, benimle birlikte güldü.

"Yalnızca sinemada gördüm bunu," dedi. Ilık bir bahçe kokusu vardı.

"Deniz böyle mi kokar?" Sonra, "Carletto buraya gelmemekle aptallık etti," dedim.

Linda, "Carletto'yu sevdin mi?" dedi bana.

"Dinle beni," dedim, "yazın yine gelelim buraya. Para bulmam gerek. Seninle birlikte kalabilmek için bir şeyler yapmak istiyorum. Terzilerin yanında bir iş bul bana. Sağa sola giderim, trene binerim. Amelio yaptı bunları, ben de yapabilirim. Gece gündüz seninle birlikte olmak istiyorum."

Linda, onu demirlere dayayıp öpmeme izin verdi; ağzını vermedi, gözlerinden öptürdü.

"Gidip kahve içelim," dedi alçak sesle.

Kahvede, yine Carletto'dan söz ettik. "Zavallının teki," dedi. "Hiç uğruna işten atılmayı göze alır. Lubrani'nin de yüzüne söyler her şeyi. Tam rahata kavuşmuştu ki, dayanamadı faşistlere kafa tutmaya kalktı."

"Ama çalışıyor yine."

"Bulaştın mı bir kez, kurtulamazsın artık," dedi kolumu tutarak. "Dinle, faşistlerle takışmayacağına söz ver bana."

Gözlerini cinler çarpmıştı sanki. Şaka mı yapıyordu, bilemiyordum. Gülerek, onu yatıştırdım.

Sonra dar sokağa döndük. Şişelerle bir tabak dolusu fotoğrafın arasında oturur bulduk onları.

"Kim bu kız?" diyordu Lubrani.

"Birisi."

"Bacaklarında iş yok."

"Benimkilerde de."

Linda onlara, bu işi bırakıp dolaşmaya gelmelerini söyledi. Carletto kötü kötü gülüyordu. "Bizi aramaya geldin. Demek bizim para ettiğimizi biliyorsun. Ne verirsem onu alacaksın."

"Dorina'yı göstersene bize," dedi Linda.

"Dediğim yerde bulmuşsun kızları," dedi Lubrani.

Carletto konuşmadı, yine suratı asıktı. Ayağa kalktı, fotoğrafları topladı, Linda'nın elini tutup bana, "Gidip biraz müzik dinleyelim mi?" dedi. Linda peki diyordu. Ben Lubrani'ye döndüm, "Gidiyor muyuz?" dedim.

Hepimiz Lancia'ya bindik; ben Lubrani'nin yanına oturdum. Cadde boyunca gidip bir süre deniz kıyısında yol aldık. Arkada Carletto sanki hiçbir şey olmamış gibi konuşuyordu; Linda'ya tür değiştirmek istediğini, eskiden olduğu gibi yine varyete yapmak istediğini söylüyordu. Lubrani, "Çok iyi edersin," dedi.

Deniz gören bir gece kulübünde durduk. Camlardan güneş ve su görünüyordu. İnsanların Torino'daki gibi dans etmeleri şaşırtmıştı beni.

Lubrani: "Konuşacağına, Linda'yı dansa kaldır, ne olacağını görürsün."

"Linda'nın iştahını kabarttığını biliyorum," diye ya-

nıt verdi Carletto. "Ama Linda aklı başında kızdır."

Bana göz kırparak ayağa kalktı, Linda'yı dansa kaldırdı. Linda'nın sarıldığı o kambur sırt çok etkilemişti beni. Onlara bakıyordum. Amelio'nun da sakat bir insan olduğu geldi aklıma.

Lubrani, "Biz de içelim dostum," dedi.

Carletto ile Linda gülerek döndüler. Kara ceketli bir zenciyle dans eden bir sarışın görmüşlerdi. "Birlikte sütlü kahve yapacaklar," diyorlardı.

Linda ile dans ettim ve dans ederken, "Carletto'yu sevdim," dedim.

Masanın üstünde, fincanların arasında yine resimler çıktı ortaya. Linda yeniden gözden geçirdi onları. Suyun, denizden yükselen kocaman taşları dövdüğünü görür gibi olmuştum pencereden. Birkaç resme baktım. "İşte bu," diyordu Carletto. Yapılı, şişmanca, hoşluk olsun diye kürkünü tenine giymiş bir kızdı. "Dorina bu." Lubrani de bakıyordu resme. Linda, "Biraz perhiz yaptırın," dedi.

Carletto da, "Aklım ermiyor, boğazından kestikçe kilo alıyor," dedi.

"Her kadın almaz," diyordu Lubrani, sigara dumanı arasından. Bir erkek oyuncunun resmini aldı. "A, senmişsin," dedi resme bakmadan.

Linda ile ben baktık resme. Karalar giymişti, alımlıydı, saçları dansçılarınki gibiydi, önce eğilmişti. Hiç Carletto'ya benzemiyordu. "Çok güzel," dedim Linda'ya.

Linda gülüyordu. "Ne sandın? Tek yakışıklı sen misin?"

Lubrani ile o, kızlardan söz ediyorlardı. "İki kız eksik, meslek değiştirdiler."

"Borç taktılar mı?" dedi Lubrani.

Sonuçta, yalnızca Carletto'yu istiyordu o. Carletto ise, "Gel de, bir dinle bizi," diyordu.

"Zorlanırım. Kız bulunur. Her taraf kız dolu."

Pencereden denizdeki taşlara bakıyordum. Orkestrayı dinliyor, yazı düşünüyordum. Aklıma gitar geldi. Geceyarısı Linda ile birlikte kumsala gitmek, gitar çalmak, ona sarılmak, onunla yalnız kalmak istiyordum. Eşarbını yitirdiği akşam, deniz kıyısında tek başınaydı. Yazı görebilseydim bir...

Carletto, "Söz verdim diyorum sana," dedi. "Böyle yüzüstü bırakamam onları. Anladın mı?" Kıs kıs gülüyordu.

Lubrani: "Daha önce de denedin. Yalnızca komiklik yapıp keseni doldurmaya bak sen. Karnın doyuyor mu, doymuyor mu? Bütün sorun bu. Doymuyorsa suç sizde."

Carletto: "Oyun çok güzel. Gazeteler bile tuttu..." Gazeteler çıkarttı.

Lubrani sigarasını ezip etrafına bakındı. "Dans etmek istemiyor musunuz?" dedi bana. "Saat kaç?"

O danstan döndüğümüzde anlaşmışlardı. Lubrani dolmakalemini kapatıyor, Carletto bardağı inceliyordu. Otomobilde ayrıldık. Hafiften, "Selam," dedi bize. Linda, "Çabuk gel," dedi ona, kadınlara özgü bir neşeyle ve hemen battaniyelerin altına gömüldü. Böylece, güneşte yola çıktık ve gördüğüm son şey, küle benzeyen o çıplak tepeler oldu.

VII

Torino'ya gece vardık. Linda'yı evinin kapısında bıraktık. "İyi değilim," diyordu. Burnu paltosuna gömülü, fırladı. Lubrani, "Yemeğe gidelim," dedi.

"On param yok."

"Boş ver."

O gece bana, Linda'nın rahatsızlığında kendi suçunun olmasından korktuğunu söyledi. "Dün havuza götürdüm onu," dedi. "Sen gitmez misin? Sahi, üye olmak gerekiyor. Herkesi almıyorlar. Suyu ısıtıyorlar ama, hemen üşütüyor insan."

"Bilmiyor muydun? Bunları söylemez mi sana?"

Beni avucunun içine aldığını anladığında, üstüme geldi:

"Linda, bir sürü şeyi söylemeden yapar. Gereksinme duyar bunlara. Senin sigara gereksinmen gibi. Düşünmeden yapar. Sigaranın dumanını içine çektiğinde, düşünür müsün sen?"

Ağzını açıp dumanı ağır ağır dışarı saldı.

"Birisiyle konuşurken dikkat ettin mi? Sanki içine duman çeker gibidir. Seninle konuşurken de. Düşünmüyor musun hiç?"

"Bekliyorsun değil mi?" diye kesip attı. "Bir sözcük, bir şey bekliyorsun. Oysa seni tuzağa düşürdü bile."

"Parasız olman çok kötü," diye sürdürdü. "Çünkü, kadınların yalnızca para peşinde koştuklarına inanıyorsun sen. Senden önce, daha iyi biriyle ilişkisi olmadığından emin misin?"

"Ne çıkar bundan?" dedim.

"Gitar çaldığın için mi seninle ilgilendiğini sanıyorsun? Gülünç bir düşünce. Gitarla duman aynı şeydir. Sigara sattığına göre, bilmen gerekir bunu."

"Kes artık," diyordum içimden "kes artık," ve onun öfkeli gözlerine bakıyordum. Yemeği ısmarladığına göre, dinlemek zorundaydım onu.

"Her şeyi biliyorum," dedim yavaşça, alçak bir sesle. "Herkesten daha iyi biliyorum. Neye yarar ki?"

Gülmeye koyulup şaka yaptığını söyledi. "Her zaman birlikte olunamaz, bir gerçek bu. Ama, yalnızca benimle geldi. Linda bir kadın; ama bana içtenlikli davrandığını sanıyorum. Sana havuza gittiğini söylemediyse, gitmiyordur. Ne zamandan beri tanıyorsun onu, Pablo?"

Karşılık vermeyip ona baktım. Birbirimize baktık. Önem vermeden, "Kadınların para peşinde koşmadıkları ne demek?" dedim.

"Evet, evet," dedi, hoşlanmış görünerek. Garsonu çağırdı.

"Bir sürü şeyin peşinde koşarlar. Yalnızca para peşinde koşmazlar. Bak," dedi bir iş konuşması yapıyormuş gibi, "bu kurala uymayanı yoktur. Ben kadınları soyarım, kim olduklarını anlamak için. Hepsi soyunur. Hiç düşünmeden. Değerinin ne olduğunu bilen bir kadın, soyunur. Ama buna aldanma sakın. Başka şey isterler kadınlar. Hepsi hırslıdır. Kimisi gönül arkadaşı ister. Kimisi çılgındır. Hiç sarhoş kadın gördün mü? Kimisi, inadından dost değiştirir. Paranın içine tükürür."

"İyi ya," dedim.

Bir elini hesabın üstüne koydu, hesabı ödedi.

"Söylemek istediğim," dedi dışarı çıkarken, "tiyatroda çalmaya kalkışman enayilik olur. Tuzla tütün yetmiyor mu sana?"

Ertesi sabah erkenden, bir sürü terzinin arasından geçip Linda'ya gittim. Kapıyı kapatmamı söyledi ama yatağa girmemi istemedi.

"Ateşim var," dedi.

Havuzdan söz etmedim. O, suçu Cenova'nın güneşine ve yolculuğun soğuğuna yüklüyordu. "Hasta olduğuma seviniyor musun?" dedi. "Beni burada tutuyorsun, istersen dövebilirsin de. Carletto'yu sevdin mi?"

"Hep başkalarından söz ediyoruz."

"Kim, söz ediyor başkalarından?"

"Dün Carletto. Sonra öteki. Hep."

"Kimden söz edelim peki?"

"Biz ikimiz, hiç yalnız olamıyoruz."

"Bu sabah buradasın ya! Hoşuna gitmiyor mu? Gitmiyorsa, çık git."

Sonra ekledi: "Neyin var? Ne istiyorsun?"

O sabah her şeyi söylemeliydim ona. Yatağın üstüne oturmuş konuşuyordum. Bir elimi tutup yanağına götürdü. Öpmek için eğildim.

"Nezlem geçer sana."

Başımı yastığa dayayıp usulca, "Bugün birlikte olalım," dedim.

"Sonra?"

"Sonra bir iş bulur, seninle evlenirim."

"Aferin sana," dedi gülerek.

Yüzümü yaklaştırıp artık hiçbir şey demedim.

Bir süre sonra sordu: "Birlikte değil miyiz? Daha başka ne istiyorsun?"

Hiçbir şey demedim.

Linda kıpırdamıyordu, soluk alıyordu. Kim bilir ne kadar, böyle birlikte kaldık. Onunla birlikte olduğumu

neredeyse unutmuştum. Linda da yastığın altında mendilini aradı. Yerimden doğrulmak zorunda kaldım. Linda rahatça, "Sürdüğüm yaşantı hoşuma gidiyor," dedi. "Niye değiştirmemi istiyorsun? Yaşayış biçimime alışmalısın. Sana da, bir başkasına da bağımlı olmak istemiyorum. Sen de bana bağımlı olmamalısın. Kıskanıyor musun?"

"Haklısın," diye sürdürdü. "Keşke kıskanç olmasan. Ben de çok kıskancım. Kendini oyalayıp düşünmeyeceksin. Niye gitar çalmıyorsun? Tam sana göre iş, başka bir işin yok. İyi bir solist olabilirsin."

O sabah kapıyı vurdular, işçi önlüğü giymiş ufak tefek, esmer bir kız, Linda'ya kahve isteyip istemediğini sordu. "Kahveyi o yapıyor," dedi Linda, "doktorum benim." Kız gülerek fırlayıp gitti.

O günden sonra iş aramaya başladım, her tarafı dolaştım. Dükkâna girmemle çıkmam bir oluyordu. Yeniden Amelio'dan söz ediliyordu; onu camların arasından görmek, kapıya dayanmak, beklemek düşüncesi beni korkutuyordu. Annesi dükkânda, onun dışarı çıkabilmesi için asansör gerektiğini söyledi. "Giriş katında otursanıza," dedi, bunu duyan bir kadın. Amelio'nun beni görmeye gelmeyeceğini biliyordum ama yine de kapıya bakıyordum. "Çılgınlık ettiyse, hata kendisinde." İş bulamıyordum; ama benim yerimde olsaydı, onun iş bulmuş olacağını biliyordum. Yatakta bile bir şeyler yapıyordur, yoksa şimdiye dek çoktan kapı dışarı edilirlerdi. Mutlaka bir şeyler alıp satıyordu.

Linda, birkaç gün odadan çıkmadı; bu arada dikiş atölyesindeki kızlarla konuşuyordu. Bir keresinde, bir kadın geldi bir giysi için ve Linda'yı istedi – yalnızca ona güven duyuyordu. Modellere, Fransızca gazetelere baktılar; Linda kızları sağa sola gönderiyor, ne yapılması gerektiğini biliyor, yataktan emirler yağdırıyor ve hep gülüyordu. Müşteriye kadınlardan, oyunculardan, spor giy-

silerden söz etti. Linda'nın odasında, çerçeveli bir ayna ve üstü Cristallo Barı'nı ya da bir esans dükkânını çağrıştıran fırçalar taraklarla dolu, göz alıcı küçük bir masa vardı. Ben de iyi giyinmeyi severim; ama Linda için giyinmenin de ötesi söz konusuydu; bu biçimde yaşamayı, davranmayı biliyordu. "Bir evin olsaydı, görürdün," diyordu. Kimi kez, benimle dolaşırken durup vitrinlere bakıyor, en seçkin şeylerin nerede bulunduğunu, benim dikkat bile etmeden önünden geçip gittiğim kimi mağazaları biliyordu. Onunla sokakta yürümek, hep keyifliydi; benim de Lancia arabam olsaydı, zenginler gibi olacaktık. Etiketli, güzel bir deri valizi vardı, "Kaç zamandır yolculuk etmedim," diyordu.

İyileşince, akşam yemeğine götürdüm onu. Lubrani ile gittiğim yere gittik. "Baş başa yediğimiz ilk akşam yemeği," dedi. Büyük bir iştahla yemek yer, doyumsuz gözlerinde sabırsızlık okunurdu. "Yolculuğu çok severim," dedi. "Akşam bir başka kente varmanın tadını bilemezsin."

"Tek başına gezeceksin," diyordu. "Alışkanlıklarını, evini, kentini değiştireceksin. Bir ay, bir yıl her şeyden kopup bir başkası olacaksın."

"Sen her zaman başkasın," dedim.

Güldü. İstediğimde güldürebiliyordum onu. Gitar çalmak gibiydi. Güldürmek için, seni dinleyenleri peşinden sürüklemek için yapılan vuruşlar, sesler, titreşimler vardır. Tıpkı bir göz atıp da belli etmemek gibi. Öyle bir an gelir ki, insan düşünmeden yapmaya başlar bunu. Linda anlıyordu bunları. Bana bakıyordu. Ağzındakileri içine çeker gibi. Elini koluma dayayıp bana bakıyordu. O sırada ona, "Gidip sevişelim," desem, gelirdi.

"Para kazanırsam, seninle birlikte denize gelirim," dedim ona.

"Bu yıl gideceğimi kim söylüyor?" dedi, gülerek.

O akşam kar yağıyordu ama biz Paradiso'ya dans et-

meye gittik ve yolda kara battık. Linda, "Lubrani olsaydı," dedi. Onun yerine, kulakları ağzında dans eden, müziği bastırmak için bağırarak bana selam gönderen Lili'yi bulduk. Linda, "Bak karışmam," diyerek salonun ucuna götürdü beni. Bütün gece birlikte olduk, dans edip güldü. San Remo'da tek başına denize gittiğini, bir sandala binip kıyıdan açılınca üstündekileri çıkarttığını, her tarafının güneşte yandığını anlattı. "Çok iyi oluyor," dedi. "Hepimiz çıplak olmalıyız, hep. İnsanlar sokağa çırılçıplak çıksalar, ne iyi olur."

"Havuza gitmiyor musun?"

"Hayır," dedi. "Suyu pis."

Sonra çıktık: Ağaçların arası bembeyaz ve buzluydu. Arabaların arasında Lancia var mı diye baktık. Tramvayla dönmek zorunda kaldık. Kar yağarken sigara içmeyi çok severim, sigarayı bitirmek için kemerlerin altında dolaştık. Sonra bir kahveye girdik.

"Durmadan dolaşmana evdekiler ne diyorlar?"

"Evde kaldığım kısacık süreler boyunca, gitar çalarak kafalarını şişiriyorum. Hep çalışıyorum. Bir akşamı gitar çalarak geçirelim."

"Varietà'ya gelsene. Hiç gelmiyorsun. Lubrani ile gel."

"Hoşlanmıyorum Lubrani'den."

Evin eşiğindeydik. "Çıkmak ister misin?" dedi.

O günler böyle geçip gidiyordu ve öğleleri çıktığımda Lubrani'nin gelip onu kahveye götürdüğünü biliyordum. Kendisi söylemişti bunu bana. Ama her akşam benimle çıkıyordu; kıskanmam gerekirdi onu ama kıskanamıyordum. Onda, paradan başka ne bulabilirdi ki? Bana para için gelmiyordu.

Amelio'yu neredeyse unutmuştum. Yalnızca, evden çıkıp caddeden geçerken geliyordu aklıma. Artık ben de, onun Linda ile gezdiği ve çalıştığı dönemdeki gibi yaşıyordum. Tek eksiğim işti. İşi, Lubrani'nin sağlamasını

istemiyordum. Linda'ya, artık Lubrani'nin kafasını ütülememesini söyledim. "Sen bilirsin," dedi. "Tek çare oydu." "Onun yerinde olsam, bir Pablo'yu aradan çıkartmak için elimden geleni yapardım," dedim. "Aptal," dedi bana. "Asıl bu yüzden sana yardım etmek zorunda. Senden bir şey istesem, yerine getirmez misin?"

"Başarıya ulaşırsan, başının döneceğini, artık beni düşünmeyeceğini biliyor," dedi sonra.

"Başarıya ulaşmak istemiyorum ki."

"Ulaşacaksın, gençsin," dedi Linda. "Ömrünü sevişmekle geçiremezsin ki."

"Bunun için birlikteyiz ya."

"Tanrım benim," dedi Linda.

"Hep sevişmeyiz. Birlikte oluruz. Başka bir şey bu."

"Görüyorsun değil mi, sevgi yok aramızda," dedi rahatça.

Hemen her akşam, böyle şeyler konuşuyorduk. Gündüzleri iş arıyordum. Amelio'nun motosiklet onarımı, alım satımı yapan ve otoyolda bir kamyon istasyonu işleten eski patronuna gittim. "Yarın işyerine gel, başla" dedi. "Ama, yaşı otuzun altında birinin eline motor vermem. Başın mı ağrıyor? Çılgınlık istemiyorum." Denemek için, bir kamyona binmeme izin vermesini istedim. "Sen çok gitar çalıyorsun, bu çocuklara çok içki içtirirsin," yanıtını verdi. Amelio'ya gitmek yürekliliğini gösterebilsem, bana yardımcı olmasını isteyecektim. Atölyedeki, yoldaki herkesi tanıyordu. Eskiden olsa yardım ederdi, diye düşündüm. Eskiden. Şoförler kahvesinde tanıdığım biri vardı. "Kötü mevsim," dediler, "hep hasta olursun. Ehliyetin var mı senin?"

"Dükkân neyine yetmiyor?" diyorlardı evde. "Ne yapmak istiyorsun?"

Gitar çalıp Linda ile buluşmamı sağlayacak bir iş arıyordum. İşlik de, dükkân gibiydi. Benim istediğim,

dolaşabilmek, kendi işimi kendim görmekti. Şoförler kahvesinde insanlar görüyordum. Kimi kez sabahlıyorlardı. Kamyoncular iyi kazanıyor, büyük oynuyorlardı. Şafakta, akşam, gece geliyorlardı. Bu kahvede sütle konyak içtiğim sabah geldi aklıma. Çalışmak için sıkıntıya katlanmak gerektiğini biliyordum. Sabah olmadan Linda'dan ayrılmaya razıydım.

Kamyon kullanmayı bilmiyordum, ehliyetim de yoktu. Tek başıma olduğum bir akşam, Lario ile geldim kahveye, gitarı da getirdim. Garson radyoyu kıstı; bir bardağın önüne oturup istediğim kadar çaldım. "Tütüncü," dediklerini duyuyor, kimi yüzleri tanıyordum. Sonunda şarkı söyleyecek birini buldum ve şarap söyledik yine. Sarışındı Milo, gitarı o aldı. İnce uzun, solgun yüzlü biriydi. Tangolar çaldı ama kesmesini söylediler. "Sen yalnızca şarkı söyle, gitar çalmayı bırak," dediler.

Ertesi sabah, Milo ve daha yaşlı bir motorcuyla birlikte kamyondaydım. Casale'ye kükürt torbaları götürüyorlardı. Işıkları yakıp siste yola çıktık. "Hava açarsa sana kullandırırım," dedi bana. Trofarello'da güneş çıktı. Direksiyona geçtim. Sanki bir ev sürüyor gibiydim. İnişler çok kötüydü. "Yol nasıl olurmuş Alessandria'da göreceksin."

"Milislere dikkat," dedi motorcu.

Bereket römorkumuz yoktu. "Vites geçirirken zorlanıyorsun," dediler. "Küçük araba kullandığın belli oluyor."

Yolun elverişli olduğu yerlerde, o gün birçok kez direksiyona geçtim. Milo, "Keşke gitarı getirseydin," dedi. "Bir başka sefer."

Moncalvo'da durduk. Her yerde kar vardı. Sürmek için niçin gözlük gerektiğini anlamaya başlamıştım. Koca yol çamur deryasıydı. Sobalı bir odada bir şeyler yedik, sonra onların yapmış oldukları yolculuklardan söz ederek birer kadeh içki içtik. Milo bir kez Roma'ya dek gitmişti. "Kazanmasına kazanıyorsun ama on para biriktire-

miyorsun," diyordu. Dolu bir paket çıkartıp sigara verdim onlara. Motorcu, "Bir ara İspanya'da bulundum," dedi. "Ne adamlar. Benzini, evleri ateşe vermek için kullanıyorlar."

Bunun üzerine Milo göz kırptı. "Bizimkiler de var oralarda."

Motorcu, "Evinde dayak atmak yasaklanırsa, sokağa çıkarsın," dedi.

Casale'de yine sis vardı, çamur da. Kamyon değiştirdik. Torino'ya çimento yüküyle döndük. Biraz dolaşıp etrafı görmek istiyordum ama onlar, "Isın, daha iyi edersin," dediler. İyi bir lokanta biliyorlardı; bol bol yiyip içtik. Sonra bir el kâğıt oynadık. Biraz güneş açmıştı, belli belirsiz.

Yeniden yola koyulduk; artık motor eskisi gibi değildi. Asti'ye varmadan oyun oynadı bize. Bir saat karlar içinde kaldık, demir gereçler ellerimizi dondurdu. İçim içimi yiyordu. "Bu gece Linda ile buluşamayacağım." Sonunda motor çalıştı. Ellerimizi karla temizledik, kurulanıp hareket ettik. Işıklar yanık, sisin içinde. Torino'ya vardığımızda gece bastırmıştı. Linda kapıda bekliyordu.

Birkaç gün, her şeye boş verip yalnızca atölyeye gittim.

VIII

Linda, Lubrani'nin peşinde dolaştığını kabul ediyordu; güilerek kabul ediyor bunu ve arada onunla şakalaşıyordu. "Matrak olan, birbirimizden iki adım ötede oturup da bundan habersiz oluşumuz," diyorlardı.

"Pablo'ya borçluyuz her şeyi," diyordu Linda.

Lubrani hep iyi giyimliydi. Sırtında elli yılın ağırlığıyla, yiyip içme tutkusuyla, eğer iyi giyinmese, masaj yaptırmasa, kokular sürünmese hamaldan farkı olmazdı. "Türk hamamı," diyordu. "Gözenekleri temizlemek, işin püf noktası. Hamamlar bu iş için."

Bir gece Linda'ya, onu hiç mayolu görüp görmediğini sordum. "Hoşuna gidiyor değil mi?" dedim. "Sırtı bile kıllıdır."

"Ne gezer," dedi Linda. "Bebeklerinki gibi kaygan, pespembe."

Parasına karşın zavallının teki olduğunu söyledi bana sık sık. "Clari ortada bıraktı onu. Bir tiyatronun işletmesini eline geçirip ekti. Bir görsen. Benim gibi ufakken tanıdığı bir kızı gördüğünde, köpek gibi peşinden koşar. İyi insandır. Çalışkandır. Herkes para ister ondan, o da çalışır."

"Belli."

"Cin gibidir. Beş parasız başladığını ama şimdi her yerde tiyatroları olduğunu biliyor musun? Bizimki gibi

bir iş değil. Hep telefon edip yolculuk yapar. İnsanlara iş verir."

"Başkalarının sırtından geçiniyor."

"Aptal mısın! Onun gibi insanlar gerek bize."

Linda ile çıkabilmek için ona da katlanıyordum. Varietà'nın az ötesinde, geceyarısı gidilip, son kadehlerin içilip müzik dinleyerek sabahın edildiği bir yer vardı. Linda'nın terzi atölyesinde geciktiği akşamlar, orada bekliyordum onu. O saatte şarkıcı kadınlar, sporcular, falcılar, izinli garsonlar, arabacılar, kızlar vakit öldürürlerdi burada. Müzikli oyunu kulisten izlerdiniz sanki. Arada bir, bir kadın, ufak tefek bir adam, bir cambaz ailesi kalkıp tiyatroya koşarlardı. Kimisi sigara içer, kimisi gürültü eder, kimisi yemek yerdi. Çoğu, akşam yemeği olarak ekmekle sütlü kahve içerdi; çocuklar koşuşurdu ortalıkta. Arada, itin biri bir kıza asılırdı. Kız salonun öbür ucundan barmene seslenir, bir şeyler ister, dalgalarını geçerlerdi. Müşteriler güler, lafa karışırlardı; bunun üzerine kız bacaklarının duruşunu değiştirirdi. Az sonra da kalkıp giderlerdi.

Bu yerin adı Mascherino'ydu. Gece ilerleyince, kapılar kapatılır, orkestra çalmaya başlardı; ama avludan geçip kapıyı tıklatmak yeterli olurdu. Avluya biraz ışık sızardı. Lubrani ile girince, herkes saygı gösterirdi ve çiçeklerin arkasında, çiftlerden uzak loş bir köşede bir masa verilirdi hep.

"Buranın da sahibi sen misin?" dedi Linda, Lubrani'ye, ilk kez oraya gittiğimizde.

"Benim olsa adam ederdim," dedi Lubrani. "Hırsızı uğursuzu kapı dışarı ederdim. Bir ay kapatırdım. Sonra da, beyaz ceketli garsonlar, caz orkestrası ve hafif ışık."

"Akıntıya kürek çeker," dedi Linda.

Kadının biri çıldırmış gibiydi, susmuş olan orkestranın, terlerini silmekte olan çalgıcılarının karşısında tek başına dans ediyordu. İnsanlar –az insan vardı, salonun

dört bir yanına dağılmışlardı– müziği bekliyorlardı. İçleri içlerine sığmayan dört beş oğlanla kız, elleriyle masaya vurarak dans eden kadına tempo tutuyorlardı. O da, arada çığlıklar atıyordu, tıpkı sahnede yapıldığı gibi.

"Lubrani'nin biriyle dans etmesini sağla," dedim, usulca Linda'ya.

Linda güldü, benimle de, onunla da dans etmek istemediğini söyledi. Böylece masada kaldık ve Lubrani konuştu.

İki kişinin yapması gereken bir şeyi kadınların tek başlarına yapmalarını görmenin midesini bulandırdığını söyledi. Tiyatroda olur, diyordu, oyun gereği olur ama böyle bir yerde kendini kaybeden bir kadın hasta demektir.

"Ama sarhoş kadınları seversin."

"İki kişi olunduğunda. Severim, doğru. Hele bir de, bir şeyler çalan biri varsa. Ama tek başına, zaman kaybı. Pablo daha genç, zaman kaybedebilir. Bizim zamanımız yok."

"Kaba adam," dedi Linda.

Bir süre, başını öne eğip sessiz kaldı. Sonra, aynı konuya döndü. "Aramızda benzerlikler var güzelim. Bir kadın, daima yaşından daha yaşlıdır. Biz ikimiz, neyin ne olduğunu biliriz. Ne olacağını biliriz. Ne ettiğini de biliriz. Boşanmışız biz."

Ona bakıyor, kadınların nasıl olduklarını düşünüyordum. Az sayıda kadını. Linda'yı. Kadınlar için erkekler birbirlerinin aynısıysa, kendilerini bir erkeğe vermeleri, köpek gibi onun peşinden ayrılmamaları gerekirdi. Oysa böyle değil, seçmek istiyorlar hep; seçimi de erkekleri bir araya getirerek, onlarla oynayarak, her birinden çıkar sağlayarak yapıyorlar. Böylece herkes mutsuz oluyor, sonunda onlar da arkadaşsız kalıyorlar.

"Linda," dedim ona, "bu akşam birbirimize, gelecek

yıl nerede olacağımızı söyleyelim. Mutlu olup olmayacağımızı söyleyelim. Akşamı kiminle, nasıl geçireceğiz. Var mısın?"

"Kabul," dedi Linda. "Kim başlasın?"

"İsterseniz geçen yıl ne yaptığımızı anlatalım. Ayın yirmisi akşamını. O akşamı kiminle, nasıl geçirdiğimizi. Daha iyi olur."

"Nasıl anımsayalım?" diye homurdandı Lubrani.

"Yaşadığın akşamı anımsamıyorsun bile!" diye bağırdı Linda. "Güzel bir anının değerini bilmiyorsun."

"Güzel anıyı da nereden çıkarttın?" dedim Linda'ya. "Belki birini beklemiştir. Belki bindiği tren kaza yapmıştır. Belki kötü hava nedeniyle evine kapanmıştır."

Lubrani kendi kendine gülüyordu. Küçük gözlerini bize dikti. "Ayın yirmisi mi?" dedi ciddileşerek. Ceplerini karıştırıp küçük bir defter çıkarttı. Linda, "Çok güzel," dedi. Lubrani, bir polis gibi sayfaları çeviriyordu. "Yirmi, yirmi," diyordu. "Ne yazık ki yok. Geçen yılı sordunuz..."

"Versene bakayım," dedi Linda.

Ama Lubrani elini kaldırıp defteri kurtardı. "Ver bakayım!" diye bağırdı, Linda. Bir bardak devirdiler. "Hesabını sorarım bunun," dedi Linda.

"İşlerimle ilgili."

"Öyleyse, bu yılı söyle."

Lubrani defteri kaçırarak sayfaları çeviriyordu. Biraz ciddi, biraz umursamaz bir havayla sözcükler mırıldanıyordu. "Muhasebeci," diyordu, "orkestra şefi... gece... telefon... doktor, orkestra şefi... Floransa... yağlı tohum... Chianciano... gece..."

"Dün akşam ne yazdığını göstersene."

Lubrani göstermedi, defteri sakladı.

"Ayın yirmisinde ne yaptığını sen söyle. Linda'yı dinleyelim."

Linda yüzünü buruşturup günlük tutmadığını söy-

ledi. "Bu yıldan bile bir şey kalmadı. Her şey savruldu. Hiçbir şey anımsamıyorum."

"Ayın yirmisi olması gerekmez," dedim, bunun üzerine. "O dönemden, aralık ayından bir gün olsun yeter."

"Çalışıyordum," dedi, Linda.

"Gece gündüz mü?" diye sordu Lubrani.

"Ne yaptığımı bilemem ki. İnsan ancak alışkanlık sonucu yaptığı şeyleri anımsar. Gerisi yok olur. Söylediklerin, inandıkların yok olurlar. Bembeyaz bir sisin bastırdığı bir sabah anımsıyorum, dünyayı sanki alıp götürmüşlerdi. Ayak sesleri bile duyulmuyordu... bunu anımsıyorum."

"Peki o sıralarda kiminle çıkıyordun?"

"Boş ver," dedi Lubrani. "Hepimiz aklımıza geleni söylüyoruz."

Benim anımı sormadılar. Buna sevinip sevinmediğimi bilmiyorum. Masaya abanmış olan Linda, "Öbür oyunu oynayalım," dedi. "Gelecek yıl bugün ne yapacağız?"

Çılgın kadın, bir süre önce dans etmeyi bırakmıştı. Birkaç çift dans ediyordu. Sabahın üçü olmalıydı, salon boşalmıştı. Orkestranın yarısı uyukluyordu.

"Biliyorum," dedi Linda. "Bu akşam ne yaptığımızı düşüneceğiz."

"İçsene," dedi Lubrani ona.

"Bu şarabı anımsamamı mı istiyorsun?" dedi Linda, ağlamaklı.

Linda ile baş başa olur olmaz –ertesi gün sokaktahemen sordum: "Gerçekten de, geçen yılı anımsamıyor musun?"

"Hâlâ bunu mu düşünüyorsun?" dedi, Linda.

Eve dönerken, Linda beni unutacaksa tek başıma yaşamayı yeğlediğimi anlamıştım. Bunu düşünmek, hüzünlü bir keyif veriyordu. İlişkimi birden kesersem, belki aşağılamış olurdum onu ve unutamazdı beni.

"Seni gördüğüm her anı anımsıyorum ben," dedim.

"Olabilir."

Sanki içimi boşaltmış gibiydim. Dişlerim birbirine çarpıyordu. "Bu gece, kim olduğunu anladım senin," dedim alçak sesle.

Elimi tuttu, bir şeyler diyordu.

"Demek, geçen yıl çıkmıyordun," dedim.

Koluma girdi, sert bir biçimde yüzüme baktı: "Ne oldu?"

"Hiç," dedim. "Niye böyle davranıyorsun? Amelio ile birlikteydin, onunla dağa gittiğinizi söylemiştin. Kemerlerin altında dans ettiğiniz akşam..."

"Size de hiçbir şey söylenmez," dedi. "Sana bile."

Eski yıllardan söz ettik, bana bir sürü şey anlattı ve çok hüzünlendi. Sinemaya gidecektik, gitmedik. Kızarmış kestane alıp Po kıyısında dolaştık. Caddelerin üstüne akşam iniyordu, sokak lambaları yanmıştı. Hep böyle sürüp gitmesini istiyordum, çünkü birbirimizi bırakıp bir daha birbirimizi görmemek düşüncesi, dizlerimin bağını çözüyordu. Sanki, köklerimi onun kanına daldırmıştım. Kalçası benim kalçamdı. Sesini, sanki kucaklıyordum. Kızlığında itin biriyle bir tepeye gittiğini, otların arasında seviştiklerini anlattı. Bunun budalalık olduğunu, herkesin yaptığını söyledi. İlk kez bir kızla yattıktan sonra, benim de değişip değişmediğimi sordu. Sonra Amelio'dan söz ettik. Onunla yattığını kabul etmedi. "Çok kötü," dedi. "Onu yine seviyorum," dedim. "Ama gidip göremiyorum artık."

"Böyle yaşamayı sevmiyorum. Lubrani budalası hep ensemizde. Niye, biz bize olamıyoruz Linda?"

Geceleri Lubrani ile gittiğimiz Mascherino, öğleden sonra hoşuma gidiyordu. Rahat bir yerdi, Linda da gelip akşam yemeği yiyordu benimle. Sabahları, çıraklık ettiğim atölyeden ayrılmıyordüm; patronun gözüne girmek için

yapıyordum bunu. Evdekiler bağırıp çağırıp, "Dükkânda çalışsana," diyorlardı. Bir kez dükkânın tezgâhına geçtim ama gitarı da aldım, müşteriler geldiğinde de çalmayı sürdürdüm. İş, yine kadınlara kaldı. Dışarıda geçirdiğim günlere aldırmaz oldular böylece. Günün birinde yollarda, başka bir kentte bana göre bir iş bulacağıma inanıyordum. Yeter ki, Linda yanımda olsundu.

Müzik pazarlayarak biraz para kazandım. Evde notalar, düzenlemeler vardı. Hemen Mascherino'daki şarkıcılarla bağlantı kurdum. Çoğunun notaları eksikti, özellikle de kadınların. "İşte nota, ederi şu kadar," diyordum. Carlandrea adında yaşlıca biri vardı, geçimini böyle sağlıyordu. Bana da iş çıktı. Gençliğinde bir orkestrada klarnet çalmış, sonra astım içine etmiş. Solistlik yapmaktan kaçınmama aklı ermiyordu. "Şimdikinden daha solist olamam, hep yalnız çalıyorum," dedim. Lubrani'yi de tanıyordu. "Çok efendi insandır."

Linda görüyor ama anlamıyordu. "Lubrani'nin pençesine düşmek istemiyorum," dedim. "Gitar çalmak iş sayılmaz. İyi giyinmek için para almak gibi bir şey. Benim işim otoyol."

Linda, lokanta akşam yarı karanlığa gömüldüğünde geliyordu. Kırmızı eski sedirler vardı, ortadaki şamdanı geceyarısından önce yakmıyorlardı. Bize yetiyordu. Linda yumurta yiyor, süt içiyordu. Ben de eşlik ediyordum ona. İşyerinden, gördüğü insanlardan söz ediyordu. Lubrani hep telefon etmiş oluyordu ona; Paradiso'da buluşmamız için, tiyatroda buluşmamız için. Tiyatroyu yeğliyordum, hiç olmazsa Linda'nın yanında oluyordum. Kimi kez, "Canı cehenneme," diyerek Lubrani'yi atlatıp gece Linda ile yalnız kalmayı başarıyordum. Ertesi kez, Lubrani değinmiyordu buna.

Carlandrea'nın durumu çok kötüydü onu görmek bile insanın solist olmak hevesini kırıyordu. "İlk aksilikte,

bu duruma düşüyorsun," dedim Linda'ya. "Hangi duruma?" "Yaşlanmış, sersemlemiş, on parasız." "Bu duruma bir sürü nedenden düşülebilir," dedi o, büyük bir rahatlıkla.

İnsanı güldüren, bir sürü ters olay vardı burada. Kapıcı Minnie'nin öyküsü vardı. Bu Minnie, bir zamanlar Meridiana'da şarkı söylemiş. Ben de dinlemiştim; bana benziyordu biraz. Demek istediğim, anasının bulduğu iş ona göre değildi. Gözleriyle, tavşan kürkünden başka bir şeyi yoktu. Ama yine de yıldız sayılırdı; her akşam çıkışta anası gelip alırdı onu. Bir akşam, yaşlı kadını Mascherino'da gördüm; birileriyle tartışıyordu; Linda da benimle birlikteydi. Minnie'den söz ediyorlar, kadına bir mektup okuyorlardı: "Sevgili anneciğim, adamın paralı olduğunu sanmıştım. İnanılacak gibi değil. Onu varlıklı, çok varlıklı sanmış, deliler gibi sevmiştim. Nedir bu başıma gelenler, sevgili anneciğim..." Linda gülüyordu. "Budala moruk," dedi. Minnie'yi tanıdığımı söyledim. Linda başını sallayıp yaşlı kadına baktı.

Sonra ona, geceleri Inghilterra Caddesi'nde karşıma çıkan kadınlardan söz ettim. "Siz böylesiniz," dedi. "Sokaktan kadın alırsınız, kestane alır gibi. Nereye götürürler sizi, tatlarına baktırmak için?"

"Ben bir şey almıyorum," diye yanıt verdim.

"Ama sokakta karşılaşmak hoşunuza gidiyor. Sevgiliniz oldukça, onlara gereksinme duymuyorsunuz. Ama yarın, onları da kabul edersiniz." Linda, şaka yaptığı izlenimini uyandıran asık bir suratla konuşuyordu. "Bir zamanlar o kadınlara gidiyordun, biliyorum. Nasıl asılıyorlar? Bir sigara verir misin?"

Her akşam, Linda'dan ayrılıp dönerken görüyordum onları. Eskiden olsa, tam aralarından geçip, "Bu da bir yaşam biçimi," derdim. Ama, üzülüyordum şimdi. Kar altında dolaşıyorlar, sigaralarının kırmızı ucu yüzlerini gizliyordu.

"Böyle bir yaşam sürdüren kadın, aptalın tekidir."

"Bilinmez ki. Başka çareleri yok."

"Bir sigara versene," dedi Linda, gülerek. "Hepsi aptal."

Ben, Milo'yla giderken karşılaştığımız kadını düşünüyordum. Pianezza'ya mal götürmüş, Torino'ya dönüyorduk. Kamyona almamızı istemiş, binerken de bacaklarını göstermişti bize. "Sen kullan," demişti Milo. Eve kadar ben sürmüştüm. Onlar arkada birbirlerine sarılmış, birbirlerinin kanını emiyorlardı. "Dışarı düşüreceksin beni," diyordu kız. Eğlenceye gider gibi giyinmemişti. Yüzünü bile boyamamıştı. Otuz kırk yaşlarında bir ev kadınına benziyordu. Yüzü zayıf mı zayıftı gözlerinden açlık okunuyordu. "Arkadaşın senin gibi değil," dedi Milo'ya. Ben hem sürüyor, hem düşünüyordum: "Sen de, birinin Lindası olacaksın."

Yılbaşında Linda bana, yakında bir yolculuğa çıkacağını söyledi. Gülerek dedi bunu, sanki kâğıt oynar gibi. O gece nasılsa Lubrani'den kurtulmuş, Mascherino'da yemek yiyorduk. Geceyarısını Linda'nın odasında yapacaktık. Bu konuda anlaşmıştık. İçimden dans etmek geliyordu. "Yolculuk, yolculuk görünüyor bana," dedi.

Daha kesin olarak bilmiyordu ama yokluğu altı günü aşmayacaktı. "İş için," dedi gülerek. "Uslu uslu otur, dönünce görürsün."

Ama o gece, yolculuğu bile unuttuk. Ertesi gün Mascherino'da, Cenova'dan gelen Carletto'yu bulduk.

IX

Beni tanımadı, barmenle konuşuyordu. Eskisi kadar kambur olmadığını görünce şaşırdım. Ama sesi, yerinde duramayışı aynıydı. Ufak tefekti, başında şapka vardı.

Yüksek sesle konuyor, barmene düşünde gördüğü kedilerden söz ediyor, bir kedi gibi hareket ediyordu. Barmen gülüyordu.

Linda geldi ve onu göremedi. "Barda kim var biliyor musun?" dedim.

"Evet, Carletto." Oturduğu yerde kaldı, dönüp, keyifle bana bakmaya koyuldu.

"Yarım saattir kedilerden söz ediyor adama," dedim. "Düşünde Torino'yu kediler basmış, hiç insan kalmamış, saklanmak, damlardan kaçmak için, kedi gibi davranmak gerekiyormuş."

"Sen böyle düş görmez misin?" dedi, Linda.

"Geçen gece Lili'yi gördüm."

"Aferin."

"Ama Lili değildi. Kız kardeşim Carlottina'ya benziyordu. Sokakta yürüyorduk. O önden gidiyordu. 'Dönüp beni görürse, kaçar,' diyordum. Dönecek olsa Lili'yi göreceğimi biliyordum. Dar sokaklardan geçiyorduk; karşımıza birinin çıkmasından korkuyordum. Sonra koştum, Lili de önümde koşuyordu; dar sokakların çevresini do-

laşıp beni arkadan yakalamak istediğini biliyordum..."

Ama Carletto bizi görmüştü. Bardan ayrılıp yanımıza seğirtti. Linda, "Çok sevindim," dedi. Yine birbirleriyle şakalaştılar. Biz de merhabalaştık.

"İki gündür buradayım," dedi Carletto, bize. "O domuz, istediğini yaptırdı bana. Gel de çalış."

"Dorina seninle birlikte mi?" diye sordu, Linda.

"Roma'ya döndü," dedi o. "Böyle yaşanmıyor. Orada herkes birbirinin akrabası, tıpkı kediler gibi. "Yumruğuyla önce alnına, sonra da masaya vurdu.

"Düşümde niye kedi gördüğümü şimdi anladım!" diye bağırdı. "Torino da, Roma gibi."

Linda bana, "Lili ne yaptı peki?" dedi.

Anlatmaya başladım yine: "Deniz kıyısına vardık. Koşuyorduk. Kumların üstünde, bisikletle kaçıyordu o. Bir taş aldım, kafasını nişanlayarak uzaktan attım. Taş, başa çarpıp denize düştü. Lili cansız yere yığıldı."

Carletto, "Bu kadar su, iyi haber değil," dedi.

"Öldüren, sevgiden öldürür," dedi Linda.

Bu düşü üçüncü bir kişiye anlatmış olmam, hoşuma gitmedi. Bir öykünün sonunu anımsayamıyor, gitarı çalamıyormuşum gibi oldum. Çırılçıplak soyunmuş gibiydim. Düşü yalnızca Linda'nın kulağına söylemeliydim. Oysa Linda dalga geçiyor, düşü ciddiye alıyor, Lili'ye bozuluyordu.

"Lili ne giymişti?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

Bu noktada Carletto sırıttı. "Evet evet, sevişiyordunuz," dedi Linda.

"Kes artık," dedi Carletto. "Bu akşam kendimi Po'ya atacağımı biliyor musun?"

"Yılbaşını nasıl geçirdin?" dedi, Linda.

"Canına okumak için Lubrani'yi aramakla. Bu kadar adamı bir araya getirdikten sonra. Onun gibi yüzsüz de-

ğilim ben. Cenova'ya dönersem, canıma okurlar. Bana attığı kazığı biliyor musun? Salonu Clari'ye vermek için, benim oyunumu kaldırdı."

"Budalalık," dedi Linda. "Halk seni seviyor. Herkes biliyor bunu."

"Ama o bilmiyor."

Sonra sakinleşti, Ezgilerini mırıldanmaya başladı. Linda paketimden sigara alıp yaktı. "Alsana," dedi, ona.

Bunun üzerine Carletto oynadı, şarkı söyleyip dans etti. Her şeyi alçak sesle yapıyordu. Önemsiz şeyleri, dansların girişini mırıldanıyor, parmaklarını şakırdatıyordu. Her an sesi değişiyordu. Linda kıkır kıkır gülüyordu. İnsanlar bize bakıyorlardı. Hiç böyle bir oyuncu görmemiştim. Kamburunu bile kullanıyordu. Suflörün durduğu yere benziyordu. Orkestrayı taklit ediyordu. Kadınları taklit ediyordu. Belli etmeden, sigara içmeyi de sürdürüyordu.

O da, gülmeye başladı. "Artık yapacak bir şey yok," dedi, Linda'ya. "Oyuncular dağıldı."

"Böylesi, tiyatrodan daha güzel, hiç böyle özetlenmiş oyun görmemiştim," dedim.

"Torino'da oynamayacak mısınız?" dedi, Linda.

Carletto yine sövmeye başladı. "Bu akşam Lubrani'yi göremeyecek olursam, kendimi Po'ya atmazsam ne olayım."

Kapının önünde Lubrani'yle buluşacaktık ama Linda'nın bundan söz etmek istemediğini anlamıştım. "Gişeciye, bu akşam geleceğini söylemiş," dedi Carletto.

"Bizimle yemeğe gelir misin?" dedi Linda.

Adam başı birer yumurta yedik. Dört bir yana bakan Carletto, "Eskiden burası aydınlık olurdu," dedi. Barmene seslendi: "Bir mum getirir misin?"

Sonra bana, "Sizi tanımıyorum. Siz, kimsiniz? Ha, gitar çalan değil miydin sen? Lubrani sana kazık atamadı mı daha?" dedi.

"Tamirciyim ben," dedim. "Yalnızca İngiliz anahtarı çalarım."

Linda gülüyor, bize bakıyordu. "Fabrikada harcadığın zamanı gitar çalmaya ayırsaydın, çoktan ünlü biri olmuştun."

Carletto, "Arkadaşın aptal değil. Onunki gibi bir mesleğim olmasını isterdim," dedi.

"Üne boş ver," dedim. "İnsanın, kendisini tanıyanlara çalması güzel. Para için çalmanın tadı yok."

"İyi ediyorsun," dedi Carletto. "Çok iyi ediyorsun."

Bir süre sonra, kahve tıklım tıklım oldu. Oyunun başlamasına az kalmıştı. Ayağa kalkanlar, gidenler, gelenler oluyordu. Carletto'ya selam verip onunla çene çalmak isteyenler oluyordu. Onlarla birlikte bara gittim.

Linda, "Gidelim buradan," dedi.

Gitmek istemiyordum.

"Gidelim. İş konuşacaklar onlar."

Garsona bir şeyler dedi ve kalktık.

Yürüyerek Paradiso'ya çıktık. "Canı isterse, Lubrani de gelecek," dedi bana. "Dans ederiz biz."

Geceyarısına doğru Lubrani ile Carletto geldiler. Araları düzelmişe benziyordu, Lubrani'nin keyfi yerindeydi. "Dans etmeyi bırakın da yiyip içelim," dedi. Soğuk mezelerle kara şarap getirtti. "Bu akşam yemek yemediniz," dedi. "Carletto'nun midesi zil çalıyor." Carletto, eliyle Linda'yı korkutmak istedi. Üstünde paltosu olmadığı için, kamburu yine ortaya çıkmıştı. Arada, Lubrani ona bir tokat atıyordu ve yiyip içiyorduk. Carletto yine bir şarkı söyledi. "Bir, senin gitarın eksik Pablo," diyorlardı. Nasıl oldu bilemiyorum, bir ara Lili de gelip masaya oturdu.

Bütün bunları biliyordum ve durmadan içiyordum. Linda, ertesi sabah gideceğini söyledi. Linda'nın Carletto'ya da, bana davrandığı gibi davranmakta olduğunu

anlamıştım. İçlerini dökebilmeleri için, zaman zaman sustum. Tek başımı kalmak istiyordum, evet tek başıma.

Ne dediğimi, ne yaptığımı bilmiyordum artık. Yarı sarhoş, Lili'yi dansa kaldırdım. Linda'yla dans ettim. Çok geç olmuştu, neredeyse sabahtı. Araba Castello Meydanı'nda durduğunda, direklere tutuna tutuna gitmeye başlamıştım ki, beni gördüler, "Pablo," diye seslendiler.

Geçmiş olan sarhoşluğum, Lubrani'nin evinde geri geldi. İçki içtik, Carletto zıplayıp bağırıyordu; yere oturmuştuk. Karanlık olsun diye, ışığı söndürdük. Ama camlardaki sisi, çatılardaki karı görüyorduk. Hepimiz Linda'nın gideceğini biliyor, gidişini kutladığımızı, onun sağlığına içtiğimizi söylüyorduk.

Linda'ya, "Gidip yatmayacak mısın?" diye sordum.

"Bu saatte mi?"

Evde dolaşıp kahve, mandalina, içki arıyorduk. Bu saatin kül rengi ışığı vardı her yerde; ışığı yakmanın yararı yoktu; hepimizin yüzünün rengi uçmuştu, kar altındaymışız gibi. Sonunda Carletto da duruldu. Bir yatağın üstüne oturup, "Burada uyuyacağım," dedi bana.

"Lubrani'yi, kızlarla mı bırakacaksın?" dedim.

"Lili var ya. Kötü kız değil."

Sabah olmuştu, uykum vardı. Lili gitmek istedi; köpekleri onu bekliyorlardı. Linda banyoya girmişti, Lubrani ise kahve pişiriyordu. Lili'ye acele etmesini söyledim.

O odada tek başıma kaldığımda, Linda sanki artık yolculuktaymış gibi geldi bana. Eve dönmem doğru olacaktı. Linda'ya, kapının arkasından, benimle gelip gelmeyeceğini sordum. Öfkelenip, "Yeter!" dedi. Sesim titriyor, düşündüklerimden başka şeyler söylüyordum. Bildiğim tek bir şey vardı. Artık yalnızdım, Linda yolculuğa çıkmıştı.

Öğleye doğru, hep birlikte dışarı çıktık. Kahveden çıktığımızda, Linda, "Kızma," deyip elini uzattı. "Hoşça

kal," ve onu bıraktım. Orada, Lubrani ve Carletto'yla birlikte kaldı.

Altı günlük yalnızlığım, böyle başladı. Bildiğim tek şey, Milano'ya gittiğiydi. Üç gün boyunca, evde ya da atölyede oldum. Bu kez gitarın bir yararı olmuyordu. Çalınca bambaşka şeyler düşünüyordum. Dükkânda durup kapıya bakıyordum. Girenin Linda olduğunu düşlüyordum. Kahvede Milo'yu aradım, birlikte olmak için; ama yoktu. Bir akşam, Martino'yla meyhaneye gittim, ama çalmadım. Lario vardı, Gilda vardı, dansa gitmek istiyorlardı. Üç dört yeni müşteri vardı. Her şeye boş verip konuşulanları dinledim. Gilda, birlikte Valentino'ya gittikleri bir çiftten söz ediyordu. Bir sıraya oturup iki el ateş etmişlerdi. Kız ölmüş, erkek ölmemişti. "Bu dünya ne tuhaf," dedim içimden. Eskiden olsa "Ellerine sağlık," derdim.

Dördüncü gün pazardı ve maç vardı. "Bereket maça geliyorsun," dediler. Kötü bir oyun oldu. Akşam yemeğinden sonra, Carlandrea'ya bir sayfa nota götürecektim. Mascherino'ya gitmek düşüncesi keyif vermişti bana. Rahatça gittim, kimse yoktu; hepsi tiyatrodaydı. Carletto geldi.

"Evet," dedi bana. Sigara içiyordu, öfkeli ve sıkkın.

"Nasıl gidiyor oyun?" dedim.

"O domuz, yine tüydü." Dumanı sanki püsküttü. "Milano'ya kaçtı."

Gece boyunca, onunla birlikte oldum. Gerçekten de Milano'ya mı gittiğini, ne zaman gittiğini kaç kez sorduğumu bilmiyorum. "Seni son gördüğüm gün, evindekiler söylediler. Budalanın biri vardı telefonda." Oyun yattığı için sövüp sayıyordu. "Tiyatrodakilerin bir şeyden haberleri yok. İçine ettiğimin mesleği. Kedilik sorunu."

Torino'da ailesi olup olmadığını sordum.

"Ona güvenip ailemi dağıttım."

"On param yok," dedim.

"Birkaç gün idare ederim."

"Ne zaman dönecek?"

"İki gün sonra, dediler."

Ertesi gün, daha sabahtan buluştuk. O, Lili'yi merak ediyordu. Ben de Lubrani'nin becerikli olduğunu, kız seçmesini bildiğini ama unutkanlık gibi bir kusuru olduğunu anlatıyordum. Yemek vermeyi bile biliyordu. Lili gibi, dostluk etmeyi biliyordu. Eskiden daha gözüpekti, hiçbir geceyi bir kızın sutyenini kopartmadan noktalamazdı.

"Tanıştığınızda kiminle yaşıyordu?"

O günlerde parasını yiyen ama ona oturup kalkmasını öğreten Clari'yle. Clari o sıralarda Lili'ye benziyordu ve kabadayılıktan gelme Lubrani, böyle temiz kedi yavrularına bayılıyordu. Kurnaz olduğu için, bu kadınların tiyatroda kalıcı olmadıklarını anlamıştı, hemen.

"Dişinle, tırnağınla yapışacaksın tiyatroya," dedi, Carletto. "Herkes ayağını kaydırmaya bakar. Eğer kediysen, tırmalarsın sen de. Düşünsene, Lili gibiler nasıl ısırırlar."

Böylece, gün boyunca birlikte dolaştık; geceyi bile onunla birlikte geçirmek istiyordum. İki gece daha vardı. O, bana Lubrani'den söz ediyordu. Ama yalnız kalacak olsam, daha kötüydü. Yalnızken düşündüklerim, bir daha kafamdan çıkmayacaktı.

Akşama doğru Carletto, "Neyin var senin?" diye sordu.

"Neyim olsun?"

"Ne yapalım, biliyor musun?" dedi. "Git gitarını al, sıcak bir yer bulalım. Bir tek atarız."

"Ne gitar ne de içki," dedim. "Canım hiçbir şey istemiyor."

"Benim istiyor," dedi o.

Carlandrea, her zamanki yerinden bize bakıyordu.

Şişenin geldiğini görünce burnunu silmeye koyuldu. Carletto iki bardağı da doldurup benden bir sigara istedi. Sigarasını yaktım ve tam o anda, Amelio'yu gördüm yatağında.

"Bu kez gülen biri var," dedim, birden Carletto'ya. Kendimi tutamadım. Carletto ağzını açmış, dumanı yavaş yavaş dışarı veriyordu. "Başım dönüyor burada, dayanamayacağım," diye düşündüm.

Bunun üzerine dahasakin, "Şu ihtiyara içki ver," dedim. "Daha üç gün önce kafayı çekmiştim. İstemiyor canım."

Carletto, "Varietà'ya gidelim mi?" dedi.

Sanki çok yorulmuş gibi, başımı kollarımın üstüne dayadım. Carletto'nun ihtiyarla konuştuğunu duyuyordum. İhtiyarın masamıza geldiğini anlamıştım. Masa mermerdendi, gözlerimi yumdum.

Linda'yla birlikte Amelio'ya gittiğimiz o sabahı anımsadım. Linda'nın içeri girişini, söylediklerini anımsadım. Mavi eşarbı vardı o gün. Kaçtığımı anımsadım. Mutfakta kalçalarımız birbirine değmişti. Bütün bu olayların bir anlamı yoktu daha. Her şey ondan sonra olacaktı. O gün, sanki bugün gibiydi. Ne var ki, bugün nedenleri anlıyordum.

Bir süre, bu konuda böyle düşündüm. Carletto'nun karşısındakiyle dalga geçtiğini duyuyordum. Sonra, benimle ilgili bir şeyler dediklerini duydum. Başımı doğrultup uyanmış gibi yaptım.

Bütün gece yalnız kaldım; böyle bir gece daha geçirmek zorunda olduğum aklıma geldikçe, içimi sıkıntı basıyordu. Zaman zaman, bir şeyler diyordum karanlıkta. Yastığa sıkıca sarılıp bir şeyler diyordum. Şimdi düşündüklerimi, daha önce kaç kez düşünmüştüm, evimin merdivenleri gibi olmuşlardı artık.

Ertesi gün, tek başıma dolaştım gün boyunca; bir türlü akşam olmuyordu. Sulu bir kar yağıyordu, ben de,

"Milano'da da kar yağıyor mu acaba?" diye düşünüyordum. Mascherino'ya gidecektim, orada birine, Carletto'ya, böyle insanlara rastlamak düşüncesi hoşuma gidiyordu. Geceyi orada geçirmek düşüncesi de hoşuma gidiyordu. Oraya gitme zamanını erteliyordum durmadan: Bu son gece tek başıma olmazsam bir şeyler yitirecekmişim gibi geliyordu bana.

Carletto, "Sana bir gitar buldum," dedi. "Bu kez, biz ikimiz eğleneceğiz." Roma'ya gidecek oyuncular varmış, geceyarısı Mascherino'ya geleceklermiş.

Bunlar iyi haberlerdi. "Dün keyfim yoktu, versene şu gitarı," dedim.

Carletto, gitarı o arkadaşlarının getireceklerini söyledi. "Şimdilik içelim."

"Tiyatrolarda vaktini boşa harcamamakla iyi ediyorsun," dedi şarabı içtikten sonra. "Çoğumuzdan iyi senin durumun. Bana baksana, karnımı doyurmak için şarkı söylemek zorunda kaldım."

"Ama işini iyi yapıyorsun."

"Neye yarar? Her zaman bir Lubrani oluyor."

Bunun üzerine, niçin bir başkasının yanında iş aramadığını sordum. "Geçen sefer nasıl kazık attıklarını biliyor musun?" dedi. "Çalışma izni alabilmek için, anamdan emdiğin süt burnundan geliyor. Lubrani'nin iyi yanı, insanı sorup soruşturmadan işe alması."

"Peki, başka bir iş yapamaz mısın?" diye sordum alçak sesle.

"İşini değiştiremezsin," dedi. "Belki kadınını değiştirirsin ama işini değiştiremezsin."

Bardağa bakıp bir içişte boşalttı.

"Boktan bir iş," dedi. "Bu işi yapmadığın için seviyorum seni."

"Elimden gelseydi, yapardım."

"Yok canım, tanıdım seni," dedi. "Bir zamanlar, ben

de senin gibiydim. Yalnız, başına buyruk yaşamayı seviyorsun."

Carletto'nun benden yaşlı olduğunu sanmıyordum. Koca kafasıyla, açık renk gözleriyle çocuk gibiydi daha. Oysa, bir yerlerde bir Dorinası, ağzının kenarında kırışıklar vardı ve muzip muzip gülüyordu.

"Dün akşam, işimi değiştirmeyi düşündüm," dedim. "Canım çok sıkkındı."

Aşağı doğru bakıp biraz duman üfledi.

"Seni anlıyorum," dedi. "Eskiden daha iyiymişsin."

Arkadaşları geldiklerinde, biz hâlâ oradaydık. Ortadaki ışık yanıp da, orkestra çalmaya başladığında geldiler. İyi insanlardı Luciano, Fabrizio, Giulianella. Bu Romalılarla kendimi hem yalnız, hem de dostlar arasında sanıyordum. Başka bir ırktandılar: Onlarla birlikte coşabiliyor, sonra yalnızlığa gömülüp yemek yiyişlerine bakıyordum. Hiç kimsenin adım atmadığı küçük salonu verdiler bize. Gitarın çevresinde birleşmek kolay oldu. Sabah olduğunda, hâlâ çalıyordum.

X

Büyük bir keyifle çalıyordum, çünkü artık sabah olmuştu ve gitarı kesince bir şeylerin sona ereceğini biliyordum. Geri dönmeyecektim artık.

Yalnız kalır kalmaz, Linda'nın "Neyin var?" demesine hazır olmalıydım.

Birbirimize o kadar çok yalanlar söylemiş, birbirimizden o kadar çok şeyi gizlemiştik ki, bu kez de, "Hiçbir şey," dedim.

"Delisin sen," dedi, bana. Yatağa oturup şapkasını çıkarttı. "Öpsene beni," dedi.

Yanağından öptüm, el ele tutuştuk. Sanki bir bitkiyi öpmüştüm. O, gözlerini açıp bana baktı.

Bu kez de, isteyerek burada olduğundan kuşku duymuyordum. Hep aynıydı, düğümünü çözmüş olduğu eşarbıyla. Düş kırıklığına uğramış ama mutlu, bana bakıyordu.

"Yorgunum," dedi. "Yatacağım."

Yattı. Ben ayağa kalkıp dolaştım. "Sigara içmek istiyorum," dedi. Konuşmadan, bir sigara yakıp verdim.

"Biliyor musun," dedi. "Böylesi de güzel. İyi arkadaş olarak kalmak, içimizden biri yorgun olduğunda, canı öpüşmek istemediğinde dertleşmek, belki de susmak, böylece birbirimize destek olmak."

Yanıt vermedim, ona bakıyordum.

"Neyin var? Beni öldürmek mi istiyorsun?" dedi. "Belki evleneceğim, biliyor musun? Kiminle evleneceğimi sormayacak mısın?"

Bağırıp çağırmak, kavga etmek yerine niçin sokakta olmak istediğimi anlayamıyordum. O konuşurken, dün Mascherino'ya girmeden önce, kısa bir süre mutlu olduğumu düşünüyordum.

"Kalbim çarpıyor," dedi Linda. "Acı çektiğini biliyorum çünkü. Bak dinle," ve elimi tutup tenine dayadı. Sıcaklığını duyumsadım ve parmaklarını sıktım. Sonra daha da sıkınca, bağırdı.

Gülmeye başladı. "Hem konuşmuyor, hem de kötü davranıyorsun," dedi, yavaşça. "Gitarın değilim ben."

Merdivenlerden indiğimde gece ilerlemişti, uyuyabileceğimi düşünüyordum. Kısa bir tramvay yolculuğu yaptım, başım pencereye dayalı. Gözlerimi yumup dalıyordum; gün ışırken eve döndüğüm sabahlar aklıma geliyordu.

Ertesi gün Milo'yu buldum ve Cenova'ya doğru yola çıktık. Römork vardı bu kez, daha zordu. Motorcu yerini ve sürücülüğün yarısını bana bıraktığı için seviniyordu: Torino'da kaldı. Yaşamayı sürdürebilmemin tek yoluydu bu. Kenar mahalleleri geride bıraktığımızda, keyfim neredeyse yerine gelmişti.

Milo'nun Cenova'da bir kız arkadaşı vardı, onu görmeye gitti. O yollarda tek başıma kalıp geceye dek dolaştım. Dudakları çatlatan bir rüzgâr esiyordu ve bu kez denizin kokusu duyuluyordu. Karanlık basmıştı, dar sokakların lambaları sallanıyordu. Deniz kokusu, dağlara kar yağdıktan sonra hava açtığında Torino'nun kokusu gibiydi. Bir köpek gibi bu kokuyu ısırmaya çalışıyor, Linda ile gittiğimiz set üstündeki lokantayı arıyordum. Linda, vücudumun içindeki kan gibiydi; ama denize bir başka setten baktım.

Dönüşte, Torino'ya gitmekte olduğum düşüncesi rahatımı kaçırdı. Başımı bölmeye dayayıp uyumaya çalışıyordum. Bir tehlikenin, daha önceden olmuş, kararlaştırılmış bir şeyin ortasında yaşıyor gibiydim. "Her şey oldu, ben de buradayım," diyordum. Milo, "Gaz verirken, daha yavaş bas. Pedalı kopartırsan yolda kalırız," dedi. Sonra, Cenova'daki o kızdan söz etmeye koyuldu.

Lokantalarda ve kamyonlarda, böyle birçok gün geçirdim. İçiyor, sürüyor, derme çatma yerlerde yatıyordum. Eve, yalnızca sigara almak için uğruyordum. Annem, "Gömleğini değiştirmeyecek misin?" dedi. Bir kazak giymiştim, üstünde de iş tulumu vardı. "Biella'ya gidiyorum, kimse tanımaz," dedim. Amelio'nun bir süre önce evinden taşınmış olduğunu öğrendim. Bilmediğim bir yerde bir giriş katıyla, küçük bir dükkân tutmuşlardı. "Tam da her şeyin bittiği şu sırada," diyordum. Ama, nerede olduğunu bilmemek hoşuma gidiyordu. Nerede olduğunu bilen ve her akşam aynı yere giden Linda'yı düşünüyordum.

"Ama Carletto'yu görebilirim," dedim bir akşam kendi kendime. Linda ile Lubrani'nin kahvelerinin önünden geçtim; bir terzinin vitrininin önünden geçtim. Bu kemerlerin altından son geçtiğimde, Linda ile birlikteydim hâlâ. Gözlerimle Littoria Kulesi'ni taradım. Linda'nın sokak kapısından çıkarken meydanın karşısındaki kuleyi görüşüm geldi aklıma. Belki o da, buradan geçerken aynı şeyi düşünüyordu.

Mascherino'da yaşlı Carlandrea ile kızlardan başka kimse yoktu. Garsondan da bir bilgi edinemedim. Bunun üzerine tiyatroya dek yürüdüm. Ne yapacağımı bilemiyor, umudumu yitirmeye başlıyordum. İstemeye istemeye, kızların panolara yapıştırılmış fotoğraflarına bakarken –yolum düştükçe, kim bilir kaç kez görmüştüm– birden Carletto'yu, Carletto'nun resmini gördüm.

Güzel kara giysiler giymiş, öne eğilmiş gülüyordu. "Neyse, istediği olmuş," diye düşündüm. Ama, sanki bir şey yitirmişim gibi geldi bana ve üzüldüm; çünkü artık o da, bir başkası için çalışıyordu.

Bir süre tiyatronun önünde durdum. "Bir şey yapamazsam, sokaklarda koşar, kendi kendime konuşurum," diye düşündüm. Kanıma sanki bir kedi girmiş, beni tırmalıyordu. Gişedeki kıza, oyunun ne zaman biteceğini sordum. "Bu da aynı adam için çalışıyor," diye düşünüyordum. Balerinler yetmiyordu adama. Gişeci kız bekleyebileceğimi söyledi, oyuncular giriş kapısından çıkacaklardı.

Yine Mascherino'ya gidip karanlık mı karanlık bir camın önüne oturdum. Beklemek de bir şey yapmak demekti. Rahatlamak için şarap içtim. Kapıdan, çok az insan girip çıkıyordu.

Birden ışıkta Carletto'yu gördüm, yanında birileri vardı. Durmuş konuşuyorlardı; sonra Linda ile Lubrani göründüler. Hep birlikte sokakta yürüdüler.

Tam bu sırada, sokak lambaları yandı. Beni gören Linda oldu ve Carletto'ya bir şey dedi. Eliyle bana bir işaret yapıp durdu.

Tam gidiyordum ki, Carletto yolumu kesti. "Kızlar seni bekliyorlar," dedi. Kara bir ceket giymişti, saçları dağınıktı.

"Sen misin," dedim. "Patronla barıştın mı?"

"Anla işte," diye yanıt verdi. "Gelmiyor musun?"

Oturmasını söyleyip şarap ısmarladım. "Ne zaman ikimiz baş başa eğleneceğiz? Aylardır gitara elimi sürmedim."

"Bir gün, çıkışta beni almaya gel," dedi.

"Ne kadar kolay memnun olabiliyorsun Carletto. Düşünde niye kedi görmüyorsun artık?"

O sırada Linda geldi, niye Carletto'yu alıkoyduğumu sordu.

"Kimseyi alıkoyduğum yok."

"Masana oturabilir miyim?"

Orkestra çalmaya başladı. Linda ayağa kalktı, "Dans eder misin?" dedi.

Dans ederken, beni konuşturmaya çalışıyordu. "Ne oluyorsun?" diyordu. "Bugünlerde hep seni bekledim. Hiç sevmedin beni gerçekten de."

Ağzıma geleni söyledim; dinledi hep. "Pablo," dedi. "Birlikte çıkıp gidelim mi buradan?"

Odasında birbirimize sarıldığımızda, bir sürü şey dedi.

"Kölenmişim gibi davrandın bana," dedi. "Hep ben beklemek zorunda kaldım; hep ben konuştum."

"Gece gündüz dolaştım, artık bu işi düşünmek istemiyordum."

"Görüyorsun ki, bir yararı olmamış," dedi. "Yine buradasın."

"Bir kez daha çıkıp gideceğim."

"Çok kötüsün," diyordu. "Böyle şeyler diyemezsin."

"Sus," diyordum. "Sus."

"Beni seviyorsun ama dostum değilsin."

"Burada baş başa olmamız güzel değil mi?" dedim. "Yalnızca seni istiyorum, başka kimseyi istemiyorum."

"Başkasını isteseydin, gününü görürdün," dedi kulağıma gülerek.

Sonra, benimle yaşamasını istedim ondan, son bir kez. "Seni bağışladım," dedim. "Olduğun gibi kabul edeceğim seni. Bu gece başlayalım."

Denemek istediğini söyledi, karanlıkta.

Ertesi gün birlikte kahveye gittik. Sütlü kahvesini içerken bana baktı, "Bu gece gelecek misin Pablo?" dedi.

"Bütün gün senden ayrılamayacağım ki."

"Olmaz Pablo. Dönüp çalışmak zorundayım. Sen ne yapacaksın bugün?"

O akşam birlikte Paradiso'ya gittik ve her şey eskisi gibi oldu. "Kimi günler," dedi, "çekilmez oluyorsun. Herkesin ayrı bir varlık olduğunu, benim yaptıklarımın yalnızca beni ilgilendirdiğini anlamıyorsun. Arkadaşların yok mu senin?"

"Hepsiyle ilişkimi kestim."

"Benimle yaptığın gibi. Ama bir işe yaramaz bu. Herkesin yeri ayrıdır. Herkesin ayrı güzellikleri vardır."

O konuşurken, yalnız olduğumu duyumsadım. Birden duyumsadım bunu ve neredeyse mutlu oldum. Burada onunla yattıktan sonra, merdivenlerden inip Torino sokaklarında yürüyeceğimi, tek başıma uyuyacağımı bilmek, bir yudum içki gibi diriltti beni. Artık hiçbir şey umurumda değildi. Yavaşça, "Sen de haklısın," dedim. Linda ellerimi tuttu, sevinmişti.

Geceyi birlikte geçirdik. Ertesi gün Milo ile yola çıkmayı kararlaştırmıştık. Linda'nın beni bekleyeceğini bilmek, onunla yatmaktan çok daha güzeldi. Amelio böyle yaşamıştı. Karanlıkta meydandan geçerken mutluydum.

O akşamlar boyunca, birkaç kez Carletto'yu gördük. Akşam yemeklerini yine Mascherino'da yiyor ve geceleri eskiden olduğu gibi geçirmemek için, sözümüz varmış gibi erkenden kalkıyorduk. Carletto ayak bağı olmuyordu; bizim geldiğimizi gördüğünde kimi kez gülüyordu; yerinden kalkıp Linda'ya iskemle hazırlıyordu. Hep Paradiso'ya geliyordu, Lili'yi aramak için.

Bir akşam, "Yarın Littoria Kulesi dönüyor," dedi.

Lubrani'nin bir yerlere gittiğini bilmiyordum. Linda'nın kızarıp ona sert sert baktığını gördüm. "Kızardı," dedim. Daha önce kızardığını hiç görmemiştim.

Linda'nın yeniden benimle birlikte olduğu günden bu yana, Lubrani'nin burada olmadığını kavradım birden.

Linda Carletto'ya, "Ne demek istiyorsun?" dedi.

Carletto, "Birinin rahatı kaçtı," dedi.

Lili'nin onun kolunu dürtüp "Kes artık!" dediğini gördüm.

Ama onun kötülüğü üstündeydi. Linda'ya öfke kusuyordu. "Böyle davranmana bozuluyorum," dedi birden. "Hâlâ sana inanan birini bulabilmene bozuluyorum. Ne mal olduğunu sen de biliyorsun ama söylemiyorsun. Bütün kadınlar birbirinizin aynısınız, bu da, sen de. Ününüz sahneden kaynaklanmıyor sizin."

Lili öfkelenirken, Linda hiçbir şey demedi. Sakin sakin gülerek karşısındakine bakıyordu. Sonra onun bardağını aldı, ona bakmayı sürdürerek bir yudum şarap içti. Bardağı geri verdi. Carletto eğilerek selam verdi. Katıla katıla güldük.

Linda'ya bu olaydan söz etmedim. Eve dönerken konuşmadı, düşünceli görünüyordu. Sonunda "Salak herif!" dedi. "Belki Lili ters davranmıştır," der gibi oldum.

Sokak kapısında durduk. "Yarın dönüyor mu?" diye sordum.

Gözlerini yere dikti: "Bilmem."

"Akşam buluşuyor muyuz?"

"Elbette."

Eve döndüğüme sevindim. Ertesi sabah durmadan çaldım. İsteyerek çalıştım, odada rahatım yerindeydi; ocaktan çorba kokusu geliyordu. Öğleüzeri Milo'nun motorcusu uğrayıp yine puro aldı, siyasal olaylardan söz etti. "Amelio'nun konuşmaları," diye düşündüm. "Mesleği böyle konuşturuyor." Halkın parasını yiyenlere, yediklerini sindirebilmek için karşı çıkılmasını istemeyenlere söyleniyordu. "Ama burnuma yanık kokusu geliyor artık," diyordu. "İspanyolların gözleri açıldı. Bilmem anlatabildim mi?"

"Yalnızca faşistler mi yiyor?" dedim.

"Faşist olan mutfak," dedi. "Kara gömlek giymek zorunlu değil ki."

XI

Linda'nın benim için ne demek olduğunu biliyordum artık. Bunu anlamak için, Lili'yi düşünmek yeterliydi. Herkesle birlikte olan ve dans ayakkabılarından başka bir şey düşünmeyen Lili'yi. Onu avucumun içine almak, kendime âşık etmek ne kolay olurdu. Oyun oynamak gibi bir şey. Kimsenin işine karışmazdı Lili.

Bana teşekkür bile etmeden, Lubrani'ye gitti Linda. Mascherino'ya benim için haber gönderdi, çalışmak zorundayım diye. Akşam kapısına gidip aradım, yoktu. Ertesi gün atölyeye gittim. Kızlar gülüşüyorlardı. Küçük bir salonda konuştu benimle, sinirliydi.

"Bıktım artık," diyordu.

Sonra gitti. Sonra geri geldi. "Burada çalıştığımızı anlamıyor musun?" dedi. Ellerini tutmama karşı çıkmadı, bir süre daha kaldı.

"Bu akşam görüşürüz, gelebilirsem."

O akşam Milo ile Moncalieri'ye gittim. Gitarı da aldım. Bir meyhaneye kapandık. "Kız filan istemem," dedim Milo'ya. "Karın doyurmuyorlar." Geceyarısı, bir kız sokaktan pencereye vurdu. İçeri girip gitar dinlemek istiyorlardı. "Bana göz kulak ol," dedim, Milo'ya. "Niye?" dedi. "Sakat, kambur değilsin ki." "Göz kulak ol bana." Sarhoştum. Bu sırada Milo dışarıya bakıp, "Bekle," dedi. Ya-

rım saat sonra geri geldiğinde, kendi kendime konuşuyordum.

"Tıpkı Amelio gibi," diyordum, "Amelio gibi, beni de atlattı." Milo, "Sarışın bir kız var, seni arıyor," dedi. Çürümüş yapraklarla kaplı bir koruya götürdü beni. Sarışın kız, bir ağaca yaslanmış bekliyordu. Yaprakların üstünde kayıyorduk. Kız, "Kaymayın," dedi. Hava çok soğuk değildi, ağacın gövdesine yaslandım. Milo, "İyi davran ona," diye seslendi.

Sarışın her şeyi yaptı, paltomu da o kapattı. Milo beni tramvaya bindirdiğinde konuşmuyordum. "Yarın yola çıkıyoruz," dedi. "Sen süreceksin."

Bir ay boyunca hep içtim. "Amelio gibi," diyordum içimden, "Amelio gibi atlattı beni." İçerek kanımı temizleyeceğimi sanıyordum. Ayıldığımda, hemen yeniden sarhoş olmak istiyordum, içimden ağlamak geliyordu. Milo, "Aklını başına topla," diyordu ve günler uzuyordu. "Mart ayında," diyordu, "severek çalışılıyor. Kafanı neye taktın sen?" Konuşmuyor, dişlerimi kenetleyip onu izliyordum. O ay Biella'ya, Novara'ya gittik; Casale'ye döndük; ne yaptığımı bilmiyordum. Aklımda kalan tek şey, sabaha karşı eve döndüğüm, kahvede uyuduğum, kamyon sürdüğüm. Bir keresinde, harekete geçmiş bir tekerleğe toslayıp asfalta kapaklandım ve kendimi öldürdüğümü sandım. Sanki iki gözümün arasına bir yumruk yemiştim; bir an kendime gelir gibi oldum. Milo bağırarak bana sesleniyordu. Aptal aptal ona bakıp büyük bir mutlulukla, "Sarhoş değildim. Bir şeyim yok," dedim.

O dönem boyunca aç kurtlar gibi yemek yediğimi anımsıyorum. Evde yiyordum, kamyonda yiyordum, Casale'de, Novara'da yiyordum. Ancak yemek yerken acım diniyordu. Ama böylece daha güçleniyordum, üzüntüm daha artıyordu. Olanca çabamı güçlenmeye harcıyordum.

Milo ehliyet sınavı verip kamyon sürücüsü olmam gerektiğini söylüyordu. Kulak ardı ediyordum dediğini. Böyle kaçak çalışıp üç beş kuruş kazanıyordum. Atölyeden ayrılmıştım; daha fazla bir şey yapmak isteğim yoktu. Şoförler kahvesinde gitar çalıyordum. Her akşam çalıyordum, gitar yoksa yirmibir oynuyordum; yüksek oynayıp para yitirdim. Kumarda kazanmak için de hırslı olmak gerekti; oysa aklım başka yerdeydi; ağır davranıyordum. Milo, "Senin kusurun, başladığın işin sonunu getirmemek," diyordu.

Ama olaylar kendiliğinden gelişiyordu. Carletto gitmemişti. Bir mart akşamı, adımın seslenildiğini duydum. Paltosu yoktu. "Sattım," dedi. "Yine parasızım. Niye selam vermedin bana?" Yürüyüp konuşarak Mascherino'ya vardık. Benim devam etmek istediğimi anlayınca, her zamanki gibi sırıtarak, "Merak etme. Kaç zamandır kimsenin geldiği yok," dedi.

İçeri girdik. "Hastaneye gitmişsin."

"Keşke," dedi, "karnı doyanları almazlar hastaneye."

"Acaba hangimiz daha kötü durumdayız," diyordum içimden. Ona bir sigara verip yüzüm onunki gibi mi, diye telaşlandım.

"Kimseyi görmüyor musun?" diye sordu.

"Görmüyorum."

Sahanda yumurta getirttim onun için. "Sen yemiyor musun?" dedi. "Eskiden yerdin."

O akşam garip bir sevinç doldu içime. Carletto gözlerimi açmıştı. Onunla birlikte yemek yedim, içki içirdim ona, kamburu elledik. "Lubrani'nin sana kazık atmasına sevindim," diyordum.

"Üstelik, Roma'da Dorina bekliyor beni," dedi. "Roma'da çok iyi yenir."

"Seni beklediğinden emin misin?"

"Bilinmez ki," dedi gülerek, "bilinmez."

O akşamdan sonra birkaç kez görüştük. Carletto, tiyatroda gece bekçisiyle birlikte daracık bir yerde yatıyordu. "Lubrani yatacak yer verdi," dedi. "Lili, hiç yapmadı böyle bir şey."

"Lili'yi görmedin mi hiç?"

"Paltomu sattım."

Ona destek olmak, içimi rahatlatıyordu. Yemeğe gidiyorduk, parayı ben ödüyordum. Bir kadınla gitmiş gibi oluyordum. "Kazandığın ilk parayla," diyordum, "trene atlayıp Roma'ya git. Yazık."

"Roma'ya dönersem, sana borcumu öderim."

"Aptal. Paradan söz eden mi oldu?"

Ne yapıp etti, gelip beni dükkânda buldu. Carlottina hiç hoşlanmadı ondan, kızgın kızgın baktı. "Birlikte şarkı söylesek," dedi kıza. Gitarı görmek istedi, çalmayı denedi. "Bir üçlü oluşturalım, biz şarkı söyleriz, Pablo da çalar. Sokaklarda dolaşırız, siz de şapka uzatırsınız." Bir süre daha kızın damarına bastı. Carlottina homurdanıyordu. Az kalsın, "Pis kambur!" diyecekti ona. Gitarı alıp onunla birlikte dışarı çıktım.

O günlerde Carletto bir sinemada akşamları şarkı söylemeye başladı. Cehennemin dibinde bir yerde, Dora'nın ötesinde. "Bu işten anlarım ben, çok iyi bir salon," diyordu. Burada, kamburundan çok sesi işe yarıyordu. Sırtından gebe kalmış bir Yahudi'nin öyküsünü söylüyordu şarkıyla. Kadınların karınlarının büyümesi gibi, onun da kamburu büyüyordu gözle görülür biçimde. Sonra iki kız kamburuna üç renkli bir bayrak dikip, *Va' fuori d'Italia* (İtalya'dan Defol) şarkısını söylüyor, tekmeler atıyorlardı ona. Seyirciler gülüp ıslık çalıyorlardı.

Birkaç gece böyle çalışıp yirmi liret kazandı, sonra gerçekten kapı dışarı edildi. Onu yüreklendirmek için, gidip birlikte şarkı söylemeyi önerdim. "En kötüsü, açık hava sinemalarında başımızdan aşağı su dökerler." "Ben

alışkınım, sıkma canını," dedi. Bunun üzerine, kent dışındaki açık hava sinemalarında gitar çalıp şarkı söyledik. Denemek için yaptım bunu; Milo ile yaptığım yolculuklar daha fazla para getiriyordu; ama Carletto'ya yardım etmek istiyordum. Sonra, bunca alçalma içimi rahatlatıyordu. Yere düşmüş, ezilmiş gibi olup da direnebilmek duygusunun verdiği bir keyif vardı. Bütün bir sabah yürüdük. Bir süre sonra açık hava sinemalarını bırakıp sokaklarda şarkı söyledik. Benim bir sıkıntım yoktu ama Carletto'nun sesi kısılmıştı. Ben yalnızca ona eşlik ediyor, bir de kapıcı geliyor mu diye dikkat ediyordum. Hizmetçi kızların attıkları paraları toplamayı ise beceremiyordum. İzmarit toplamak gibi geliyordu bana. Bozuk para yağdığında şaşırıyordum. "Paralar senin, sen topla," diyordum Carletto'ya. Hepsini toplayınca iki liret etmiyordu.

Milo'yu bırakıp Carletto'yu buluyordum. Onunla, güne daha iyi dayanabiliyordum. Linda'dan söz etmiyordum. Carletto'nun her şeyi bildiğini bilmek yetiyordu bana. Hâlâ kendime gelememiştim. Sanki soluğum kesiliyor, hiçbir kadına bakamıyordum. Sabahları serindi, akşamları tam kır havasıydı – kim bilir deniz nasıldı şimdi. Kimi kez, elinde olsa Linda'nın bana döneceğini düşünüyor, onun adına da üzülüyordum. Kaç kez onu bırakmış, sonra yine dönmüştüm. Belki de herkesten çok acı çekiyordu ve çok bildiği için her şeyle dalga geçiyordu. Benim şimdi anlamaya başladıklarımı, belki Amelio da anlamıştı. Belki de, dükkâna Pablo diye geldiği gün, her şeyi kararlaştırmıştı. Yeniden kan beynime sıçrıyordu, çünkü benimle oyun oynamıştı.

"Carletto," dedim, "senin yaptığın bir şeyi, sen daha yapmadan önce bir başkasının kararlaştırdığı oldu mu hiç?"

Bir süre konuştuk, o bunun herkesin başına gelebileceğini söyledi. Hep araya biri girer, sen kendi düşünceni söylemek istersin ama söyleyemezsin.

"Oysa doğrusu, düşündüğünü söyleyebilmen."

"Elbette," dedi. "Ama çıkarı için, seni avucunun içine almak isteyen o kadar çok insan olur ki."

"Bunu demek istemiyorum. Rastgele yapılan şeyleri diyorum. İçilen içki, tüttürülen sigara, bulduğun kız."

"Çıkarı olan bir sürü insan var. İçtiğin içkiyi de, sigarayı da patron belirler."

"Kızı?"

"Patron belirler. Çalışıp para kazanamazsan, kız da bulamazsın."

Ne söyleyeceğimi bilemiyordum artık. Carletto, kedi gibi gözleriyle bekliyordu. Aklımda başka bir şey vardı, bambaşka.

"İtalya'da neler olduğunu görüyorsun," dedi. "İstediğinde parmağını oynatabilir misin? Belgen yoksa çalışabilir misin? Başını eğmezsen, bir lokma verirler mi?"

"Hiçbir şey olmadan, kamyonla gidiyorum."

"Senin yapabileceğin gitar çalmak. Alçak perdeden. Şarkı bile söyleyemezsin, ceza yazarlar."

Demek ki gitar, diye düşündüm. Gitar, istersem çalabileceğim bir şeydi. İstersem, Novara'ya gidebilirdim. Kahveye gidebilirdim. Carletto ile çene çalabilirdim. İş olsun diye yaptığım bütün bunları yapabilirdim. Ama önemli şeyler, insanı yerle bir eden şeyler, kendiliklerinden oluyordu. Bir kamyon gibi, ağır bir zatürree gibi, kendiliklerinden çıkagelirlerdi ve bunların gerisinde ipleri elinde tutan, keyif alan biri vardı.

"Kim var acaba? Tanrı mı?" dedi.

"Tanrı varsa, her yerde var," dedi yine o. "Sigaralarda da, Littoria Kulelerinde de."

Kır kokusu saçan akşamlar gelmişti. Eskisi gibi Paradiso'ya gidebilmek için, neler vermezdim ki. Bu geceler, tam sevişme geceleriydi. Kimi kez geçerken, kadın eşyaları mağazalarının vitrinlerine bakıyordum. Milo, gi-

tarı da almamı istiyordu. Bir pazar günü, Pianezza'da bir köprünün alçak duvarı üstünde, önümüzden kızlar geçerken gitar çaldırttı bana. Kızlar dans bile ettiler. Duvardan ova görünüyordu, Cenova'nın balkonları gibiydi. Bu kez, gerçekten hata yapmakta olduğumu anladım. İçimden, kızları köprüden atmak geldi. Bereket içki vardı. Milo da gülüyordu. Ama bıkmıştım artık; artık Torino'nun da, işin de, yolların da, evlerin taşlarının da beni rahatlatmaya yetmediklerini anlıyordum. Carletto'nun karnının aç olması bile rahatlatmıyordu beni. İçimi hüzün kaplıyordu. Onun aç olduğunu görmek tiksinti veriyordu bana, çünkü elinde olsa, onun da beni ekeceğini anlıyordum.

"Tehlike yok," dedi. "Üstüme bir şey almadan Roma'ya gitmemi istemezsin elbette. Böyle gidemem Roma'ya."

Milo'nun kadınlardan söz etmesi gibi, Roma'dan söz ediyordu. Roma'nın büyük bir kent olduğunu, herkesin karnını doyurduğunu, başkalarının da karınlarını doyurduklarını söylüyordu. "Öyle çok yağ vardır ki, havası bile yağ kokar," diyordu. "Kimse evinin kapısını kapatmaz. Sokakta yaşayıp yerler."

"Çok Littoria Kulesi var mı?"

Sırıtıp sesini alçalttı, "O işi yapanlar da var," dedi. "Gemisini yürüten bir sürü insan biliyorum."

Sonra sokakların dağlara benzediğini, evlerin arkasından çamların görüldüğünü söyledi. "Gece gündüz sokakta kalınabilir," diyordu. "Şimdi yaz gelmiştir, Roma'nın her yanı lokantadır, hava hep güzeldir. Oraya gidersin, buraya gidersin, kent dışına gidersin. Her tarafta insanlar yiyip, içip eğlenirler. Senin gitarın var, çok para kazanırsın."

Sonunda, bir sabah Milo'ya, "Roma'ya gidiyorum," dedim.

"Pianezza'ya benzemez," dedi. "Altı gün sürer."

"Gidip kalacağım."
"Trenle git, daha ucuza gelir," dedi.
"İki kişiyiz."
Bunun üzerine Milo bana baktı, "İyi," dedi.

XII

Milo'nun sağladığı kamyonla Roma'ya vardığımda keyfim yerindeydi; onca yol yapmış, görmediğim birçok kasaba, kent, dağ, yer görmüştüm. Gece vardık. Carletto sürücüye yaslanmış uyuyordu. Akşam yemeği için bir tepedeki köyde durmuştuk; tavana iki öküz boynuzunun asılı olduğu, köylülerin senyörler gibi bağrıştıkları o aşçı dükkânında, evimi düşünmekten vazgeçmiştim. Amelio'nun hiç buraya gelmemiş olduğunu bilmek güzeldi. "Bu kez," dedim Carletto'ya, "kararı biz verdik."

"Belli değil," dedi. "Şimdilik işler yolunda."

Hava serindi o gece, sürücü bir caddenin dibinde, ırmak kıyısında indirdi bizi. Eve gidip kadınları uyandırmak istemiyordum. "Roma'da dolaşalım," diyordum, "üç saat sonra sabah olacak." Ama gitarla valizler vardı. "Polis görürse bizi?" diyordu Carletto.

Dorina, bir köprünün başındaki bir meydanda oturuyordu. "Milvio Köprüsü." Yürüyor, çevreme bakınıyordum. On katlı binalar, dört bir yanda ışıl ışıl tepeler vardı. Gelip geçen yoktu. "Torino'nun merkezi gibi," diyordum. "Oysa kentin kenar mahallelerindeyiz."

Ertesi gün, yabancı bir evde alçak mı alçak bir sedirde uyandım. Dorina'nın evi değildi; gece bizi gördüklerinde Dorina, kızları ve nine öyle bir gürültü kopartmış-

lardı ki, komşu kapılar açılmış ve yeterince yer olmadığı için geceliğiyle merdivenlere fırlayıp Dorina ile kavga eder gibi bağırarak konuşan, şişko bir yaşlı kadın evine almıştı beni. Roma'da, böyle bağırıp çağırarak konuşuluyordu. Yaşlı kadın içeri girmemi söylemişti, kızları yokmuş, gençleri, gitarı severmiş. Yatağa yattım, ötekilerin hasret gidermelerini sağladığım için keyifliydim.

Ertesi sabah sokaktan gelen gürültüye uyandım. Evin içi sessizdi, gün bir süre önce ışımıştı. Havanın değişik olduğunu, daha aydınlık, daha kuru olduğunu anladım hemen. Ocak ayında, bir temmuz günü gibi açıktı. "Ne kokusu bu?" dedim ortalıkta dolaşan yaşlı kadına. "Kahve," dedi. "Bir fincan ister misiniz?" Ama yalnızca kahve kokusu değildi; çıkarken anladım. Meydanda, köprünün iki yontusunun önünde yol işçileri zift kaynatıyorlardı. "Roma da uygar bir yer," dedim içimden.

Ben yaşlı kadın Marina'da kalıyor, gün boyunca Carletto ile olup onlarla birlikte yemek yiyordum. Dorina, Cenova'daki fotoğraftan daha etli butluydu. Tam bir anaya benziyordu, Carletto'nun anası gibiydi ama gençti. Evde sabahlıkla dolaşıyor, kızlarını azarlıyordu. İki kızı vardı; tutuklu bir sosyalistin kızlarıydı. Garip şey, şarkı söylemesini bilen, şarkı söylemiş olan Dorina, sanattan söz etmiyordu. Carletto ile beni bir işe yaramaz, avare, başıboş yerine koyuyor; ama ardından beni çok sevdiğini, üzülmememi, gidip dolaşmamı söylüyordu. Geçimimi nasıl sağlayacağımı sormadı hiç. Para vermek istedim, almadı. Carletto'ya, onu tiyatroda beklediklerini söyledi. Carletto tiyatroya gitti ve işe alındı; ben de, bir kadının seni oğlu sayması için, ya evli olması ya da senin kambur olman gerektiğini düşündüm. Carletto onunla nasıl gönlünü eğlendiriyordu, bilemiyordum. Tam bir çocuk gibiydi Carletto, sırıtıyordu. Ona her şeyi anladığımı ama hapiste olan birinin karısını çalmaya akıl erdiremediğimi

söylediğimde, hep birilerinin karılarının çalındığı, insanın elini çabuk tutması gerektiği, çünkü sıranın kendi karısına gelebileceği karşılığını verdi. "Adam hapiste," dedim. "Biliyorum," dedi. "Hapse giren, karısının rahat durmayacağını bilir. Roma'da, sevişmeden yaşanmaz."

Dorina ile birlikte çıkıp lokantaya akşam yemeğine gittik. Dorina oyuna giderken Carletto'ya eşlik etmeyi seviyordu. Kent merkezinde bir sinemanın küçük bir locasındaydık, etrafta insanlar bağırıyor, konuşuyorlardı, köy meydanlarındaki gibi. Numarası bitince, Carletto yanımıza geliyordu. Salatayla kızartma yiyorduk. Sarı şarabı ilk gün sevmedim ama sonra alıştım; içip çene çalıyordum. "Alnıma yazılmış, nereye gidersem, ömrüm meyhanelerde geçiyor," diyordum Dorina'ya.

"Evin yok, senin," dedi. Gerçi, bana sen demeye daha sonra başlamıştı ama önemi yok.

"Yeni ayrıldım evden; hep eksik etekler arasında yaşadım." "Burada iyisin," dedi. "Ev bark sahibi olmak istiyorsan, burada kal."

Ona bakıp gülüyordum. Roma'da sevdiğim, havasına sinmiş olan avarelikti. Bir kadeh içki içmek, Torino'da içmeye benzemiyordu; öfkelenip de kanımı ateşlemek için içmiyordum. Bütün bu insanlar, bu evler, açık renkli şarap içime giriyorlardı, beni yeniden yaratmak için. Burada yaşayıp çalışacağımı biliyordum, ardımda bir sürü yol, dağ bırakmıştım; her gün kamyondan yeni indiğimi ve istersem bütün dünyanın Roma gibi bir sokak olacağını sanıyordum. Torino'daki gibi öfkelenecek olursam, yumruklarımı sıkıyor, gözlerimi kaldırıyor, hareket ediyor, Pablo'nun Roma'da olduğunu düşünüyordum. Yetiyordu. Bambaşka biri oluyordum, bu kez.

Evden aldığım paranın kalanıyla idare ediyordum. Marina benden yüz liret alıyor, kahve veriyor, çamaşırımı yıkıyordu. Ona portakal alıyordum, bir kez de gitar

çaldım. O da şişmandı; ama öyle yaşlıydı ki, yürüyemiyordu. Sabahları gecelik ve iç gömleğiyle oturup tıraş olmama bakıyor, genç olduğumu söylüyordu bana. O yatakta güzel bir kızın, Dorina'dan daha güzel, daha taze, daha genç bir kızın yatmış olduğunu söylüyordu: Benim gibi bu aynada saçını tarar, bu lavaboda dişlerini fırçalarmış. Esmermiş, adı da Rosario.

"Kaç para istiyor?" dedim, aynaya dönük olarak.

Marina oturduğu yerde gülüyordu. "Siz Torinoluları çok seviyorum," dedi. "Rezene yemesini bilmiyorsunuz. Hemen etine ulaşmak için, her tarafını atıyorsunuz. Rezenenin eti yoktur oysa."

"Boğazıma takılıyor ama," dedim.

Rosario'nun bambaşka olduğunu söyledi. İki yıldır çok para kazanmış; Fregene'ye gitmiş, orada çok iyi birini bulmuş. Roma'nın yarısı adamınmış.

"Rezeneyi zeytinyağına yatırır mısınız?" dedim.

Marina, Roma'nın fıçıya benzediğini söyledi bana. İskemlede kıpırdanıp yakınıyordu. "Yaşlı olmasaydım," diyordu. "Biz Romalılar iyi yemek yemeyi, gezip tozmayı severiz. Gördüğün gibiyiz. Doğduğumda Campitelli'de oturuyorduk; pazar günü buraya gelmeden önce, vasiyetini yazman gerekirdi. Flaminia'dan buraya uzanan evleri, yolları, yapıları Romalılar mı yaptılar sanıyorsun? Çok gördüm geçirdim ben, inan bana. Hepsini siz yaptınız, sizler, yabancılar. Bizim taşımız vardı ama taşın para ettiğini kim biliyordu?"

"Taştan anlamam," diye yanıt verdim.

"Carletto gibi olma sen de," dedi. "Elinde gitar görünce üzüldüm. Çaldıklarını keyifle dinliyorum ama daha iyi bir iş tutmanı istiyorum. O bile, Patron[1] bile, sizin oralardan."

1. Mussolini. (Ç.N.)

Daha sonra çıkıp dolaşıyordum. Sokaklara, yapılara bakıyordum; öyle eski, öyle değişiktiler ki, ancak Romalılar yapmış olabilirdi bunları. Benim gibi insanların katkıda bulunmuş olacağına inanamıyordum. Hava bile, solumak bile değişikti. Bir köprünün üstünde durup bakınıyor, konuşulanları dinliyordum. Tepeler, bizde olmayan kimi bitkiler vardı. Yaşlı kadın Marina, laf olsun diye konuşuyordu. Bu sokaklarda keyifli olmamın nedeni, her şeyin gözüme başka gelmesiydi. Oysa, kimi kez ay ışıklı gecelerde Milvio Köprüsü'nden geçerken, Tevere' nin üstünden yükselen tepeler, uzaktaki korular Po'nun korularına, Sassi'nin tepelerine benziyorlardı. Bir tepenin yamacından bakınca, her yer birbirine benzer. Burası, Roma'nın yapılarından daha çok hoşuma gidiyordu. Köprünün bitiminde, Valentino'ya ya da Stupinigi'ye benzettiğim çınarlı bir cadde vardı. Kent dışına giden bir sürü kamyon geçiyordu. Meyhanelerde yol işçileri, duvarcılar ve kireç kokusu vardı, bütün gün kazma kürek sallıyorlardı.

"Roma'da da çalışırlar," dedi Carletto. "İş sahibi Venedik Sarayı'nda[1] Parayı kimin kazandığı belli değil. Kuleler, köprüler, tuvaletler yapıyorlar. Ne olursa yapıyorlar."

"Ama insanlar yaşıyorlar."

"Zindanda da yaşayanlar var. Üstelik karavana da çıkar orada."

Yaşlı Marina bir şey daha dedi. Eşyalarımı karıştırmış ve bozulmuştu. "Fascio'ya[2] kayıtlı değilsin," dedi bir gün. "Yanında gömleğin yok."

"Yanımda mı olması gerek?"

"Papazı papaz yapan, cüppesidir. Annen öğretmedi

1. Mussolini'nin balkonundan konuşmalar yaptığı saray. (Ç.N.)
2. Faşist Parti'nin mahalle birimi. (Ç.N.)

mi? Roma'ya para kazanmaya mı, para harcamaya mı geldin?"

Başını sallayıp ekledi: "Dikkatli ol. Senden daha uyanıklar bile orayı boyladılar."

Carletto ile Dorina faşistlerden tiksiniyorlardı. Ama Dorina bu konuda Carletto'ya kötü davranıyordu. Kızlar eve geç geldiklerinde, bir şey kırdıklarında, partili izciler peşlerine düştüklerinde nine yakınmaya başlıyor, sokaklarda sürttüklerini, o üniformayı giydiklerini söylüyordu. Dorina da, dünyada olup bitenleri bir erkek bile anlayamazsa, kadınlar ne yapabilirler, diye söyleniyordu. Carletto'ya ve hapisteki kocasına bozuluyordu. Yitip giden yıllarına, yanlış hesaplara, kazanamadığı paralara bozuluyordu. Kocasının düş peşinde koşmasına, Carletto'nun her şeyle dalga geçmesine içerliyordu. "Kadın olmasaydım, ne yapacağımı bilirdim," diyordu. "Ne yapacaktın?" diyordu Carletto. "Bir sürü kadından daha iyi durumdasın."

Amelio'nun kahvede politika konuşulmasını dinleyişi aklıma geliyordu. Sesini yükseltip Duçe'nin hata etmediğini, İtalyanların eskisinden iyi durumda olduklarını, gerisinin boş laf olduğunu söyleyen biri çıkardı hep. "Kes sesini!" dedi bir gece Amelio. Ve öyle bir baktı ki, adamda konuşma isteği bırakmadı.

Dorina bana Fascio'dan söz etmiyordu. Carletto'ya gitmek için, ikimiz birlikte evden çıktığımızda, bana Torino'yu, moda mağazalarını soruyor, tiyatroya geçici bir heves yüzünden girdiğini, Cenova'da her şeyini, kürkünü, mücevherlerini, sesini sattığını anlatıyordu. Gülüyordu. "Siz Torinolulardan niçin hoşlandığımı bilmiyorum," dedi, neşeli bir sesle. "Hepiniz çılgın, kötü yürekli, saplantılısınız. Ailem olmasa, belki de..." Onun koluna girmiş, Torino'yu düşünüyordum. "Roma'dayım," diyordum içimden, "Roma'dayım."

"Torino aklına geliyor mu?" diye sorduğu oluyordu arada. Sonra hüzünleniyor, yaşından söz ediyordu. "Şimdiden delikanlılara kırıtan bir kızım var, bilmiyor musun?"

Carletto geliyor, "Yakaladım sizi," diyordu. Lokantada herkes Dorina'yı seviyordu. Önceleri, tiyatroda şarkı söylemiş olmasına bağlıyordum bunu – orada da şarkı söylemesini istedikleri oluyordu arada. Ama bir gece iki kişinin, "Ne güzel kadın," dediklerini duydum ve Dorina'nın onların gözünde güzel olduğunu anladım. Carletto'ya bunu söyleyebilmek için her şeyimi verirdim. Şaşırmış, "Roma bu," diyordum kendi kendime. "Romalılar böyle kadınlardan hoşlanıyorlar." Sokakta dikkat edince, birçok kişinin dönüp ona baktığını gördüm. "İyi ki bakıyorlar," dedim. "Kendini avutur."

Böylece lokantaya gidiyorduk ve Carletto'nun, "bütün Roma, içinde yaşanılan bir lokantadır" sözü doğruydu. Lokantaya aileler eksiksiz geliyor, tavuk, salata, meyve getiriyor, şarap ısmarlıyor karınlarını doyuruyorlardı. Aklıma sanatçıların gittikleri Mascherino geldi. Orası yaşlılar içindi, karanlıktı, yalnızca orospularla tiyatrocuların işine yarıyordu. Oysa burada yemek yeniyor, çalgı çalmıyor, gülünüyor, şarap içiliyordu, mahallenin merkeziydi burası. Mascherino'ya Romalıların geldikleri geceyi, ertesi günü, bir gün sonrasını ve daha bir sürü şeyi anımsadım. Sonra havalar ısınınca, nisan sonunda kapılar açıldı. Masalara serinliğin kokusu yayıldı, dar sokaklar yıldızlarla doldu. Gitarları getirmekte gecikmedik – başkaları da vardı. Carletto şakalarını yapıyordu ve artık herkes adımı öğrenmeye başlamıştı.

XIII

Biraz para kazanmak çok zor değildi ve Roma'nın Pablo'larla dolu olduğu görülüyordu. Herkes bana çalmam gerektiğini, masalardaki müşterileri eğlendirmek için bir lokantacıyla anlaşmam gerektiğini söylüyordu. Ama bu kez, Carletto'yu çalıştırmaya gerek yoktu. Dolaşırken yedek parça vitrinlerine göz atıyor, bütün garajlara girip bilgi alıyordum. Roma'da da, böyle bir iş yapabilirdim. Ama kimisi ehliyet soruyor, kimisi eski işyerimden temiz kâğıdı istiyor, kimisi Torino'dan geldiğime inanmıyordu. "Kamyonla geldim," diyordum, onlara. "Kullanmayı bilirim." Bize yardımcı olan kamyoncunun adını, adresini almamakla aptallık etmiştim. Evin az ötesinde, Via Cassio adlı büyük caddede eyer ve koşum takımları da onaran bir bisikletçi vardı. İnsan Roma'da olduğuna inanamıyordu orada. Kulübeye bakan çocuk, "Sarışın'la konuşmam gerek," dedi. Ben sarışın bir kadın beklerken, Çingene suratlı, pantolon gibi bir eteklikle damalı bir bluz giymiş birini buldum karşımda. Boyunbağıma, ayakkabılarıma bakıp –boyunbağı güzel, ayakkabılar delikti– bana, "Tanıdığın biri var mı?" dedi. "Yok," dedim. İşe aldı beni.

Bizim köprünün iki adım ötesinde yapılmakta olan köprüye yol ve inşaat işçilerinin gidiş gelişleri, hep ona-

rılacak bisiklet olmasına yol açıyordu. Pippo, çocuk, daha çok bisiklete atlayıp alışverişe gidiyordu. Sarışın duldu –Bay Sarışın ölmüştü– ve müşterileri kaçırmak için elinden geleni yapıyordu. Bize ters ters bakıyor, çok az konuşuyordu; bizimle içli dışlı olmaktan korktuğu belli oluyordu; kocalarını kapı dışarı edip sonra gece kocası için gözyaşı dökenlerdendi. Pippo, onun uyurgezer olduğunu söylüyordu – etsiz bir yüzü, ufacık gözleri, tam bir dul kadın suratı vardı. Hep arkada olur ve duvardaki bir delikten bizleri gözetlerdi. Akşam o odadaki bir masada hesap yapar, bana da yüzdemi verirdi. Arkada karanlık bir köşede yatıyordu, petrol kokan havasız bir yerde. Sabah geldiğimde, kapıda beklerdi beni. "Günaydın," demeden kaybolurdu. Otuzunda olmalıydı.

İlk iş olarak kulübeyi temizledim ve bahşişlerle geçinmekte olan Pippo'ya aylık bağlamasını istedim. Pippo'yu iç lastik kovasında görevlendirdim. İş için sağa sola gönderiyor, arada izin de veriyordum. İş saatlerine uymasını öğrettim ona. Sonra Sarışın'a, eyer işini bırakmamızı söyledim – hiçbirimiz nasıl onarılacağını bilmiyorduk. Kırk yılda bir köylerden bir şarap arabası geliyordu, karnaval varmış gibi donatılmış, akordeon biçimi güneşlikli, atı yapraklarla süslenmiş bir araba. Dikilecek bir kayış oluyordu – üç kuruş. Sarışın'a söyledim ama dinlemek bile istemedi – ailesi bu işi yaparmış. Başka bir şey demedim, arabacıları işimiz var diye savmaya başladım. Sarışın anladı ve sesini çıkartmadı.

Yaşlı Marina'nın ise, işçilik yapmama aklı ermiyordu. "Kenar mahallede yaşadığını biliyor musun?" diyordu bana. "Ne biçim insansın? Roma'ya ne yapmaya geldin? Bu dünyada kim tanıyor seni?"

Sonra Dorina'ya, kimsenin günübirlik çalışarak adam olamayacağını söylüyordu. "Senin Carletto da yardımcı olmuyor," diyordu. "Ölüme terk ediyorsunuz çocuğu.

Oysa elinde altın bilezik var ama değerini bilmiyor."

Ama Dorina ona, Torino'da başıma bir şey gelmiş olduğunu söyledi. Bunun üzerine, yaşlı kadın birkaç gün sesini çıkartmadı. Dorina beni gördüğünde gülüp göz kırpıyordu. Aralarında gizli gizli konuşuyorlardı, Carletto da bir şeyler bilmeliydi, çünkü o da gülüyordu. Sonunda, yaşlı kadın bir akşam beni bir pencerenin yanına çekip Paskalya kutlayıp kutlamadığımı[1] sordu. O anda bir şey anlamadım, o ise hemen elime bir resim tutuşturdu. "Cebinde taşı," dedi, "iyi gelir."

"Böyle şeylere inanmam," dedim.

"İnan, okunmuştur, iyi gelir."

"Ama hasta değilim ki," dedim.

"Hepimiz hastayız. Vaftiz olmadın mı?"

Ertesi gün mutluydu, Carletto'nun sırıtmalarına, "Çocuk bunlar, kadından korkan gençler," diye karşılık veriyordu.

Dediklerine aldırmadan, o işte çalışmayı sürdürüyordum. Artık akşamları kendi paramla bir yere gitmek hoşuma gidiyordu. Gece bastırıyor –sıcak geceler–, çiçek açmış ağaçlar yazı kutluyordu. Lokantaya gitmek için köprüden geçerken, sağda çamlı tepeleri görüyor, ağaçların niçin yanmış, kesilmiş olduğunu anlamıyordum.

"Kent yiyor onları," diyordu Carletto.

"Ne biçim iş."

"Roma'nın toprağı kötü değil, ağaçtan bol şey yok. Ama Roma kırları, tepeleri dümdüz edip bir çölün ortasında kaldı."

Tepelerden ya da San Pietro'dan biraz deniz görülüp görülmediğini sorduğumda, gidip bakmamı söyledi. Daha çabuk anlarmışım. Sabahın birinde, evdekilere bir

1. Bir kadınla yatmak. (Ç.N.)

şey demeden tramvaya bindim. Ostia'da inip plaja gittim. Lili ile deniz kıyısında koştuğumuz düş aklıma geldi. Çoktandır düşümde kadın görmüyordum. Islak kumun üstünde yürüdüm. Sanki bir çayırdı, kuma oturup köpüklere baktım. Sonra, uzaklardaki çamlara doğru yürüdüm; yürürken çöplere tekme atıyor, Amelio'nun bulduğu eşarbı düşünüyordum.

Akşam döndüğümde, ağzımda hâlâ o tat vardı. Artık, Roma'da niçin sokakların insan dolu olduğunu, yalnız varlıklıların değil, kenar mahallelerde oturanların da gülüp gezdiklerini anlıyordum. Denizin uzak olmadığını anlamak için, damların üstündeki gökyüzüne bakmak yeterliydi. En yoksullar bile pencerelerden, kapılardan, balkonlardan denizin kokusunu duyabiliyorlardı. Çıraklar, kızlar, çocuklar, işçiler; sokağa çıkıp yüksek sesle konuşup gülen, yorulmak bilmeyen yoksul insanlar. Bir sabah faşistlere rastladım. Onlar da gülüyorlardı. Bir toplantı olmuş, şarkı söyleyerek evlerine dönüyorlardı.

"Keyifleri yerinde," dedi Carletto. "Yiyip içebilen birinin, suratını astığını gördün mü hiç?"

"Onlar da insana benziyor."

"Torino'da değiliz. Buraya, Roma'ya insan yağ bağlamaya gelir. Meyveleri derler. Lokmalarını almaya kalk, ne olacağını görürsün."

"Kaç kişinin önüne kemik atılıyor?" dedim. "İtalya bir lokma bulamayan açlarla dolu, soracak olursan hepsi de faşist."

Bunun üzerine Amelio'nun konularına girdik. Amelio'nun yalnızca başlayıp ardından başını sallayarak, "Boş ver," dedikten sonra, motosikletine atlayıp Novara'ya, kendisini bekleyenlere gittiği konulara. O sıralarda bana güvenmediğini anlıyordum, çünkü ne bir gazete okuyor ne de bir şey diyordum. Roma'da bunları düşünüyordum. Şimdi, yanımda olmasını istiyordum onun.

Carletto onun gibi konuştu. Suçun bir bölümünün de bende olduğunu söyledi. Ben de, bakmakla yetinenlerdendim. Faşistler nasıl yapmışlardı? Yumruk atmışlardı. Roma'yı almış, yumruk atmışlardı. Biz de yan yana gelmeli, direnmeliydik.

"Aklından geçen ne?" dedim. "Roma'yı mı almak istiyorsun?"

O akşam, hava kararıncaya dek köprülerde dolaştık. Parmaklıklara dayanıp konuştuk. Bana eskilerin sağ ve kendilerini tehlikeye atmaya hazır olduklarını söyledi. Yurtdışında olanlar vardı, hapiste olanlar vardı. Hepsi direniyordu, birbirleriyle ilişki içindeydiler. "Faşistlerin işi kolay değil," dedi. "Cezaevleri tıklım tıklım. Kimi insanların kapısında polis bekliyor. Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?" Bizler, yeni olduğumuz için halkın arasında çalışmalıydık. Tartışmaları dinlemeli, yardımcı olmalıydık. Para vardı, el altından dağıtılacak gazeteler vardı. İnsanlara propaganda yapılmalıydı.

"Bir grev düzenlemeli," dedi.

Carletto numarasını yapmaya gidince, gülerek, 'Dorina ne olacak peki? Kocası hapisten çıkınca ne olacak?' diye düşündüm. Lokantaya gidip onu buldum. Bütün bunları düşünüyor, hapistekiler için hâlâ umut olmasına seviniyordum. Güzel, aydınlık bir geceydi, insanlar gidip geliyorlardı, her taraf ışıklı reklam, otomobil, araba doluydu; lokantalar çalışıyor, radyodan şarkılar yükseliyordu – ve o bahtsız çilekeşler içerideydiler. Bu pisliği temizlemek ne güzel olurdu. Duvarlardaki o suratı[1] görmemek. Her şeyi parçalamak.

Çok geçmeden sakinleştim, gitarımın olmayışına üzüldüm. O akşam Carletto'nun iki yakın dostu çıkagel-

1. Mussolini'nin resimleri. (Ç.N.)

di, Luciano ile Fabrizio. Mascherino'dan söz edildi, Dorina onlarla birlikte eğlenmek istedi. Sonra yakası çiçekli bir gitarcı geldi, berbat şeyler çaldı. Herkes çalmayı kesip gitarı bana vermesini söyledi. Ama o benim Kuzeyli olduğumu anlamış olmalı ki, "Pis herif!" dedi. Sonra kafama bir iskemle fırlatıp, "Piç kurusu!" dedi. Polisler geldiğinde, yere çökmüş geğiriyordu. Adamı hırpalamış olduğum için, adımı filan vermek zorunda kaldım; canım sıkıldı buna. O zamana dek, kimse benimle ilgili bir şey biliyor muydu?

Dorina bayağı korkmuştu; onu arabayla eve götürmek zorunda kaldık. Sonra dördümüz dolaştık, tepeye tırmanırken laflıyorduk.

"Böyle şeyler Torino'da olmaz," diyordu Luciano.

"Olmaz olur mu? Meyhanelerde ne istersen var."

"Pablo sıkı çocuk," dedi Carletto, duraklayarak. "Gerektiğinde ağzı laf yapıyor. Kandırıp bizimle birlikte olmasını sağlamalıyız."

Torino'yu görmeyeli çok uzun zaman olmuş gibi geliyordu bana. İkisinin konuştuklarını dinlerken, içki içip gitar çalarak geçirdiğimiz geceyi düşünüyordum; kar yağıyordu, sabah olunca tek başıma çıkıp gitmiştim. Şimdi de geceydi, bir Roma gecesi.

"Giulianella ne yapıyor? Hâlâ şarkı söylüyor mu?" dedim.

Onlar benden söz ediyorlardı, yanıt vermediler. Carletto'nun yönetici olduğunu düşünmek insanı güldürüyordu. Kararları o veriyordu. "Yarın bildiriler dağıtılacak. Fabrizio, sen Trastevere'ye götür onları. Pablo, benimle dağıtıma geliyor musun?"

Dağıtım dediği, çoğaltılan yazıları, belirlenen bir mahalleye götürmekti. "Bir sürü insan tanıyorsun sen, Pablo. Köprüde çalışan duvarcılarla çırakları tam bize göre. Onlara grev yaptırabiliyor musun?"

"Onlar benden daha bilgili," dedim. "Dükkâna gelip beyin yıkıyorlar. İşverenin hırsızlığını kuruşu kuruşuna biliyorlar."

"Bu bilgileri toplayalım," dedi Luciano. "Arkadaşlara iletiriz."

Ertesi gün dağıtıma gitmeyi kabul ettim. Öğleye doğru yola çıktık, acele ediyorduk, çünkü dükkânda Sarışın kalmıştı. "Bildiriler nerede?" Carletto homurdanarak, "Bende," dedi. Önemsiz şeyler konuşarak yürüyorduk. Sonra, geçmekte olan tramvaya bindik. San Pietro'yu geçince indik. "Keşke kambur olmasaydım," diyordu Carletto, "herkes tanıyor beni." Yürürken bir askere çarptım. Adam geri dönüp söylenmeye başladı. Tam karşılık verecektim ki, Carletto engelledi: "Hadi yürü. Boş ver." Köprünün çıkışındaki dar sokaklara daldık. Hayvan ahırından farksız yerlerdi. "Cenova gibi," dedim Carletto'ya. Bir şey demedi, bir sokak kapısından girdi. "Burada bekle."

Karanlıktı burası ve leş gibi kokuyordu. Carletto yok olmuştu. Bir dakika sonra, sokağın ucunda göründü. Sırıtarak yavaş yavaş geliyordu; gittik oradan.

"Bildirileri dağıtalım mı artık?" dedim.

"Dağıtıldı," dedi alçak sesle, "merkeze dönüyoruz."

"Hepsi bu kadar mı?" diye soruyordum kendi kendime, çevreme bakınırken. "Okumam için niye bana da vermedin? Ne yazdıklarını merak ediyorum."

"Hata olurdu," dedi. "Böyle şeyler tramvayda okunmaz."

Niçin tehlikeli olacağını anlamıyordum. Bunun üzerine Carletto bildiride neler denildiğini anlattı.

Eve dönerken düşünüyor, kendimi bu bildiriyi alanların yerine koymaya çalışıyordum. Herkesin hırsız olduğunu, direnmek, İtalyan halkına ihanet etmemek gerektiğini, bütün dünyanın faşistlere karşı olduğunu okuyunca, ne derdim? Kellesini koltuğuna alıp bunları ya-

zanlar vardı. İşçiler de, dükkânda aynı şeyleri söylüyorlardı. Bunları kaleme alıp enselenmenin gerekçesini anlamıyordum. Carletto'nun bundan ne tür bir zevk aldığını anlamıyordum. Birini bu bildirilerle yakaladıklarında çok mutlu oluyorlardı. O da söylüyordu bunu. Bildiriyi adamın önünde okuyor, sonra basıyorlardı sopayı. Değer miydi? Birine oyun oynayacaksan, önceden haber vermemen gerekir.

Dükkâna dönerken biraz sarsılmıştım. Sonuçta, olup biteni öğrendiğim için keyifliydim. Sarışın, benim bildiri dağıtmaya gittiğimi aklının ucundan geçiremezdi. Peki yaşlı kadın Marina? Amelio ile bunları konuşabilmek için, ne istense verirdim. Onu yatakta, gazetelerinin arasında görüyordum. Ama daha akıllıydı o. Sözgelimi, hiç açık vermemişti bana. Bu kez, öyle konuşmak istiyordum ki onunla.

Onun yerine dükkâna, Sarışın'ın kocasının arkadaşı olan, zift işinde çalışıp öğleüstü lokantaya uğrayan Solino geldi.

"Paramızı vermiyorlar," dedi. "Niçin çalışalım?"

"Parayı kimden alıyorsunuz?"

"İşin uzaması aracının işine geliyor. Gündeliğimizden yüzde alıyor."

Küçük pencereden, dul kadın bakıyordu. Yarım bir sigara yakmış, kapıda duruyordum. Kocaman römorklu, Ancona plakalı bir kamyon geçti.

"Bu da bir kazanç kapısı," diyordu Solino. "Para kazanıyorlar."

"Ben de kamyonculuk yaptım," dedim, bunun üzerine. "Bu yollarda dolaşmak hoşuma gidiyor."

Sarışın, salına salına dükkâna geldi. "Sigaramı yaksana," dedi. Çoğu kez, o da eşikte sigara tüttürür, sigarayı ağzına çocukların yaptığı gibi iliştirirdi. Üstünde iş önlüğü vardı, kocasının iş önlüğü.

"Kamyonculuk mu yapmak istiyorsun?" dedi. Solino yeretükürüp bir iki adım attı. "Gözünüzü açın," dedi, "eğer bu da giderse, tam dul kalırsınız artık."

XIV

Artık karşıdaki aşçıda yemek yiyor, dükkânı da görüyordum. Ağaçların altında, açık havada yiyordum, öğleye doğru duvarcıların sesleri duyuluyordu. Üstleri başları kireç içinde geliyor, bir litre şarap ısmarlıyorlardı.

Sarışın, bir kez bile, odada onunla birlikte yememi önermedi. Belli ki, tek başına olmaktan sıkılıyordu; arada eşiğe çıkıp sigara içiyordu. Damalı bluzuyla bir erkek çocuğuna benziyordu. Esmer olduğu için, güneşlenmiyordu hiç. Eski olayları gözümde canlandırmaya çalıştığım günler oluyordu: Onun Sarışın olmadığını, birlikte yaşadığımızı düşlüyordum. Ateşli bir hastalıktan iyileşmiş gibiydim – küçücük bir şey kanımı ateşlemeye yetiyordu. Ama akşamları çıkıp gitmeme seviniyordum.

Dorina ve Carletto ile birlikte akşam yemeği yiyorduk, gitarı da lokantada bırakıyordum artık. Hep neşeli şarkılar çalma fırsatı çıkıyor, Carletto bu şarkıları bir Romalı gibi söylemeyi beceriyordu. Kızlar da geliyorlardı –Romalı Lili'ler– hepsinin yanında pezevengi oluyordu. Mutlu ve isteksiz, aralarında dolaşıyor, niçin böyle olduğumu biliyor, kendimi içkiye veriyordum. Luciano'nun kız kardeşi çıkageldi, bir geceyi şarkı söyleyerek sokaklarda geçirdik. Üç dört kişi, gidip Lido'da denize girmeye karar verdik. Ama kimsenin güzel mayosu olmadığı için,

Castelli'ye piknik yapmaya gittik. Burada da, toprak bereketliydi. Ortada bağ görünmüyordu ama şaraptan bol şey yoktu. Rocca di Papa'ya çıktık, güle söyleye kamımızı doyurduk.

İşlerimi yoluna koyduğumu bildirmek için eve mektup yazdım. Torino damgalı yanıtları gelince, cebimde taşıyıp birçok kez okudum. "Kız kardeşin Carlotta," yazıyordu. Artık kızmıyorlar, "Kendine iyi bak," diyorlardı. Oradan mektup gelmiş olmasını yadırgıyordum.

Giulianella arada dalga geçiyordu benimle. Roma'ya, dul kadınla evlenmek için mi geldiğimi soruyordu. Başkalarıyla konuştuklarıma burnunu sokuyor, "Pablo dükkânı adam ederse, hepinizi sepetleyip o da faşist olur," diyordu. "Dükkânın ne ilgisi var?" dedim.

"Sevgilin nerede, söylesene?"

"Bir gün bana gel, söyleyeyim."

Siyasetten söz ettiğimizi duyduğunda, Dorina'nın tepesi atıyordu. "Evin içine nasıl girdiklerini bilemezsiniz. Her şeyi altüst ediyorlar, suları açıyorlar. Erkeğinizin hapiste olmasının ne demek olduğunu bilemezsiniz. Ölse daha iyi. Kimsenin rahatı yok artık. Aylar süren, yıllar süren bir ölüm bu."

"Her şeyin bir yararı olur," dedi Carletto. "Bu haksızlıkların bile."

"İçeridekilere olmaz."

"Niçin orada olduklarını bilsinler, yeter."

Bir ara, akşam birlikte kahveye gittikleri için tutuklananlar olduğu söylentisi çıktı. Haberi getiren Luciano, böyle birini tanıyordu. Avukatlar, öğrenciler, düzgün insanlardı. "İşte," dedi Carletto, "bunlar niçin içeri alındıklarını bilirler. Bir avukatın, bir doktorun hapse girmek isteyeceğini mi sanıyorsun? Çok şey yitirirler, kitap kurdudur bunlar."

"Bilebilirler," dedim. "Peki ne yapmışlar?"

"Eleştirmişler, onlar da."

"Kahve dedikodusu yapmak için, içeri girmeye değmez. İçlerinden birine, halinden memnun mu diye sormak isterdim."

"Onlar da bildiri dağıtıyorlardı," dedi Luciano.

Bildiri dağıtmanın ne işe yaradığını sordum ona. Herkesin bildiği şeyleri yazıya dökmek aptallıktı. Tehlikeye atılmaya değmezdi. Öğrenciler, düzgün kişiler ne istiyorlardı? Faşistlerin yerine geçmek. Geçsinler. Nasıl olsa bizlerin, işçilerin, hamalların, Luciano ile Giulianella'nın, bir delikte yaşayan on kişilik ailelerin hiçbir önemi yoktu. Kamyonda hep başkaları vardı. Kamyonun altına girmek gibi bir şeydi. "Marina görmüş geçirmiş bir kadın, eskiden her şeyin nasıl olduğunu anımsıyor," dedim. "Eskiden, onların sözü geçermiş."

Luciano bu noktada bana hak verdi ama her şeyi değiştirmeye çalıştıklarını söyledi. "Kabul," dedim. "Ama nasıl değiştireceksiniz? Kimse söylemiyor bunu."

Bir ara Carletto bağırdı: "Biliyorum seni. Her şeyi tek başına, aklına estiği gibi yapmak istiyorsun. Birinin sana kazık atmasından korkuyorsun. Böylesin. Ama sen istemesen de, olacak şey oluyor."

"Hayvanlık etme," dedim. "Birçok kişi de benim gibi."

Ertesi sefer, Carletto'yu açık seçik söyledim. "Okumuşlara güvenmek için, okumak gerekti. Konuştuklarında, senden yana olduklarını anladın mı hiç?"

Onu susturabilmek için söylemiştim bunu. Ama okumak konusunu bir süredir düşünmekteydim. Olup bitenleri anlamak için okumak gerekti ama okulda öğretilen saçmalıkları değil. Bir gazetenin nasıl okunduğunu, bir mesleğin ne olduğunu, dünyayı kimlerin yönettiğini öğrenmek gerekti. Okumuşlara bağımlı olmamak için okumak gerekti. Onlardan kazık yememek için. Doğru yolun bu olduğunu, daha o sıralarda anlamıştım. Öğren-

menin hiç kuşkusuz bir yöntemi olmalıydı. Bütün bunları bilen biri de olmalıydı. Onu bulmak, bunları anladığımı ona anlatmak gerekiyordu.

Her akşam konuşuyor, gecenin geç saatlerinde dönüyorduk. Göze batmamak için caddelerde dolaşıyor, lokanta değiştiriyor, kırlara gidiyorduk. Dorina ve başka kadınlar da oluyordu yanımızda. Gitar güzel bir bahane oluyordu; ama kimi akşamlar tek başıma çılgınlar gibi çalmak istiyordum. Ağaçların altında, ay ışığının serinliğinde kendimi tutamıyordum. Roma'nın havası, uyanık kalmak için yaratılmıştı. Evet, ben de ustalaşmak, zenciler gibi şarkı söyleyebilmek, okumuş olmak istiyordum. En gencimiz benim, diyordum, daha vaktim vardı. Arada, bir yıl boyunca başımdan geçen olayları, nasıl değiştiğimi, o yolculuğun sağladıklarını düşünüyordum. İşler yolunda olursa, hiçbir şey aksamaz, diyordum.

Bir gün, yedek parça almak için Aurelia üstündeki bir satıcıya gitmiştim. O günden sonra, akşamüstü bir iki saat bisikletle dolaşmaya başladım. Dükkânı, çocukla Sarışın'a bırakıyordum. Kadın, uzağa gidip gitmediğimi sordu bir kez. "Şöyle bir dolaşıyorum," dedim.

"Akşam nereye gideceksin?"

"Nereye gidebilirim?"

"Dans etmiyorsun, kâğıt oynamıyor, Trastevere'ye gitmiyorsun."

"Torino'da yapardım bunları."

"Torino'da da Trastevere[1] var mı?"

"Dora'nın ötesi var. Fortino diyorlar."

"Ne yapıyordun?"

Konuşurken yere bakıyordu. Hiç de aptal değildi.

1. Roma'nın ortasından gezen Tevere Irmağı'nın karşı yakası. (Ç.N.)

Ayakları üstünde yaylanarak bana bakıyordu.

"Bisikletçilik yapmıyordum."

Küçük kızlar gibi ellerini arkasına götürmüş, gülmeden bana bakıyordu. Ben de gülmeden baktım ona, her şeyi biliyordum artık.

"Öyle yerler hep su kıyısında olur," dedim. "Niye?"

"Evet, niye?" dedi o da.

Burada kestim, daha ileri gitmek istemiyordum. O gün, sinemaya gitmek istediğini söyledi. "Damalı bluzuyla mı?" diye aklımdan geçirdim. Bu arada gözlerimle süzdüm onu. Aklımdan geçeni anladı, gözlerinin içinin güldüğünü gördüm. Hayret, bayağı uyanıktı. Bir çocuğa benziyordu. Geceye dek kıvırcık saçları, ağzı, iş önlüğüyle yürüyüşü gözlerimin önünden gitmedi. O gün, dükkânın kapanmasını beklemeden kaçtım.

Günlerce üstünde düşündüm; göz önünde tutulması gereken bir şey vardı. Kadın hep o odada oturuyor, kimseyi görmüyordu. Dışarıda geçirdiğim gecelerin tadını kaçırmazdı. Bunu düşünüp gülüyordum. Kaç zamandır, ne olduğunu bilemiyordum. Başkalarıyla konuşur, şakalaşırken kanım beynime hücum ediyordu ve onun beni beklediğini biliyordum. Başkalarıyla geç saatlere dek oyalanmanın tadı daha da artıyordu.

Akşamlar böyle geçip gidiyor, ileriye doğru tek bir adım atamıyordum. Nasıl olsa kaçıp gitmeyecekti. Kendiliğinden gelmesini beklemek daha güzeldi. Bu kez neyi beklediğimi biliyordum ve parmağımı bile oynatmama gerek yoktu. Sabahları Marina'yı tiye alıyor, hep tek başıma yattığıma göre, uslu çocuk olup olmadığımı soruyordum. Bana ters ters bakıp homurdanıyordu. Bunun üzerine suçun resimde olduğunu, resmi pantolonumun cebinde taşımaya başladıktan sonra kadınların aklımdan çıkmadıklarını söylüyordum. Gözlerini kısıp, "Dalga geç sen, ne olduğunu görürsün," diyordu.

Bir akşam Sarışın, "Yarın beni maça götürür müsün?" dedi.

Her şey aklıma gelirdi ama bu gelmezdi. Maça herkes gidiyordu, Luciano bile. Arkadaşlarla gittiğimi söyledim ona.

"Ben de geliyorum," dedi. "Bana da bilet al."

Böylece o da geldi, aramızda oturdu. Üstü başı düzgündü, utandırmadı beni. Benimle Carletto arasında oturmuştu; bahse girmiş gibi heyecanla izliyor, yumruğunu ağzına götürüp çığlıklar atıyordu. Bira istemedi. Giulianella onunla konuşmaya çalıştı, gidip Carletto'yu dinlemeye çağırdı. Yavaş yavaş yanıt veriyordu, oyun sırasında eliyle kolumu sıkıyordu. Sonunda, ben de onun kolunu sıktım, hiç konuşmadan.

Hep birlikte içmeye gittik bir meyhaneye ama o bardağını bitiremedi. Herkes birbiriyle senli benli konuşuyor, eğleniliyordu. Gitarımız yoktu ama yine de Carletto oyundan şarkılar söyledi. Sarışın'a akşam bizimle kalmasını söyledik. Bir yere gidip akşam yemeği yerdik. Ben de, gelmesini söyledim.

Böylece, lokantaya uğrayıp gitarı aldık; sonra kent dışında yemeğe gittik. Eski bir yolun üstünde çok güzel bir yer vardı. Kocaman bir kapı gibi bir kemerin altından geçilerek gidiliyordu. Giulianella biliyormuş burayı. Duvarların, kırların arasından yürüdük, kara ağaçlar, taş parçaları takılıyordu gözümüze. Böyle bomboş bir kır hiç görmemiştim. İçimden güvercin olup uçmak geliyordu.

Açık havada oturduk; üstü hasır güneşlikli, ayakları yere tutturulmuş bir masada. Roma'nın iki adım ötesindeydik ama artık Roma yoktu. Hava kararıyordu ama ışıkları yakmadılar.

Burada yemek yedik, çalgı çaldık, içip güldük. O konuşmuyor, abuk sabuk konuşmalarımızı dinliyordu. Gitar dinlemekten de hoşlanıyordu. Yavaş yavaş kanıma

girdiler, içiyordum hep; çalmak için hepsinin susmasını bekliyordum, çünkü o gece notaların tertemiz olmalarını istiyordum.

Tiyatroya dönme saati geldiğinde, Sarışın gitmek istemedi. Çok eğlendiğini, artık eve gitmek istediğini söyledi. Tramvayda üsteledik ama o diretti. Herkes, "Pablo, sen götür onu," diyordu. Oysa ben içkiliydim, aklım hâlâ kırlardaydı; bana kalsa tek başına gitmeliydi evine. Ama istemediler. "Sonra tiyatroya gelirsin," dedi Dorina.

Böylece omzumda gitar, eve gittik. Tramvayda işler yolunda gitti. Ama tek başımıza yürüdüğümüzde, bir şey c mem gerekti.

.dınızın Gina olduğunu bilmiyordum," dedim.

ana bir göz attı. "Seninki de Pablo."

Konuşmadan, dükkâna vardık. Kapıyı açtı, "Kahve içer misin?" dedi.

O arkada kahveyi ısıtırken, gitarı yere bırakıp beklemeye başladım. Işığı yanık küçük pencereden, ıslık sesi geliyordu.

"Ishk çalan kadın azdır," dedim.

Islığı kesti, sonra, "Yasak değil ki," dedi.

"İş önlüğü giyen kadın, ishk da çalar," dedim.

Yanıt vermedi, neden yanıt vermediğini anlamadım.

"İş önlüğü size yakışıyor," dedim. "Aklıma, gece de gündüz de, hep bu önlükle geliyorsunuz."

Yanıt vermedi, içeriden gürültü de gelmiyordu. Kapıda durdum, ne yapacağımı bilemiyordum. O saatte geçen olmazdı, dükkân da karanlıktı. Sonra ışık yandı. Arkama döndüm. İş önlüğüyle karşımdaydı, gülüyordu.

Bütün gece yatakta birlikte olduk. Gönlünü eğlendirmekten hoşlanan kadınlardandı. Arada bir, "Giyiniyorum," diyordum. "Gitme," diyordu o, "kim bilir bir daha ne zaman yatarsın benimle." Ginetta diyordum ona. Hem gülüyor, hem ağlıyordu; hiç rahat durmuyordu.

Uzanıp da artık bir şey demediğinde, ben de gözlerim açık, karanlıkta öyle kaldım.

"Kadınlar ne tuhaf," diye düşünüyordum, "kendisine önem vermediğimi anladı bile." Uzaklardan bir öfke geldi içime, sanki var olmayan biriydi o, burada onunla birlikte olmak sanki hoşuma gitmiyordu. Onun, kendisine gereksinme duyduğumu anlamasını sağlayan, o günlere ilişkin bir sürü söz, davranış, bakış anımsattı bana. "Doğru olamaz, bu bir kadın," diyordum. "Kendisinin benim peşimden koştuğunu söylemek istemiyor." Eve gidip tek başıma olmak istiyordum. Gece gündüz ayaklarımın altında mı dolaşacaktı?

Sabah oldu, uyandığımda o çoktan kalkmıştı. Bana kahve hazırlıyordu. "Acıktın mı?" Her zamanki bluzunu giymişti, yatağın yanına gelip bana baktı.

"Patron," dedim, "bir sıkıntın mı var?"

Kollarını boynuma dolayıp salak salak durdu öyle. Eskisi gibi öptüm onu, "Neyin var?" dedim.

"Güven vermiyorsun insana," dedi. "Beni düşünmüyorsun."

O sabah, her şeyin nasıl olduğunu anladım. Birini seviyordunuz, o sizinle dalga geçiyordu. İstemeye istemeye, gülmek geliyordu içimden. Bunları demedim ona, dikkatli davranması gerektiğini söyledim. "Evli değiliz," dedim, "biliyorsun değil mi? Hep nikâhtan bir gün önceymiş gibi davranalım."

Irmak kıyısında bir sigara içmek için dışarı çıktım. Balkonları, villalarıyla tepe güzeldi. Kemerlerin altındaki, güneş vurmuş su da güzeldi. Köprüdeki şantiyeden çekiç gürültüleri geliyordu. Kışın caddenin dibindeki dağ görüntüsü geldi aklıma.

İçeriye dönüp sabahı orada geçirdim. O, Pippo ile birlikte lastikleri gözden geçiriyordu. Gidip onunla bir şeyler atıştırmayı aklımdan geçirirken, dükkânın arka-

sından Pippo seslendi. Bahçe kapısında, benimle konuşmak isteyen biri varmış. "Buyurun," dedim. Carletto'ydu ve bu kez gülmüyordu.

"Buradasın demek," dedi, bana doğru koşarak. "Bu sabah Luciano'yu götürdüler."

XV

"Tam dışarıda geçirilecek geceyi buldun," diyordu. "Seni aradım, yoktun, az kalsın yüreğime inecekti. Neredeydin bu gece?"

Ben bambaşka bir şey düşünüyordum, o da aynı şeyi düşünüyordu; öyle heyecanlıydı ki, benden söz ediyordu. Olayın nasıl olduğunu daha sonra öğrendim. Gerekenden fazlasını bile öğrendim. O sabahtan sonra, Carletto da değişti. Neredeyse, bizim bile içimize korku düşürdü.

O sabah, Giulianella onlara gitmişti. Kapıyı Carletto açmış, Giulianella ağlayarak ona sarılmıştı. Luciano uyurken dört beş kişi gelmiş, evi altüst etmişler, sonra Luciano'yu giydirip tutuklamışlardı. Giulianella hâlâ bizdeydi, bilgi edinmek için; hepimizin tutuklandığını sanıyormuş.

"Aldırma," dedim Carletto'ya.

"Düşünsene, sizin evin kapısını çalıyorum, Marina eve dönmediğini söylüyor. Dorina 'Yolda yakalamışlardır,' diye bağırıyor. Herkesi alıyorlar, seni de alabilirler. Seni aramaya koştum."

"Kim bilir Luciano ne yapmıştır," dedim neşeli.

Ama Carletto'nun elleri titriyordu. Hepsi bu kadar değildi. Giulianella, evde belgeler bulduklarını söylüyordu, Luciano konuşursa çok kötü olurdu.

"Garibin tekiydi," diyordu Carletto, "görürsün, sopayı yiyince, dili çözülecek."

Bu konuyu düşündüm ve bir şey demedim. "Gördün mü?" demek geliyordu içimden ama acıdım. "Sen dışarıdasın ya," dedim. Konuşurken, hapislik bir şey değilfniş gibi geliyordu insana.

Carletto'ya, onda da belgeler olup olmadığını sordum. "Yok," dedi. Sonra odanın içinde dolaşmaya başladı, birden durup bağırdı: "Tüh."

"Ne oldu?"

"Dorina'nın kocasının kitapları var."

Bunun üzerine, evine dönmek istemediğini söyledi. "Yalnız geceleri tutuklama yapmıyorlar ki. Bakarsın, dağıtıma çıkmamı bekliyorlardır, beni yakalamak için. Belki de tiyatroda. Belki de, kadınlarla birlikte, topluca alırlar."

Ne isterse söylemesine karışmadım, bu konuyu düşünmeye koyuldum. Carletto kaçacak olursa, herkes anlayacaktı. Durup dururken kendini tehlikeye atmış olurdu. Ne olduğunu öğrenmek gerekiyordu; niye onu değil de Luciano'yu tutuklamışlardı. Belki de Luciano'nun başka ilişkileri vardı. Örneğin kahvedeki öğrencilerle, avukatlarla.

Düşündüklerimi odada dolaşmakta olan Carletto'ya söyledim. Hemen yanıt vermedi. Solgun ve heyecanlıydı. Sonra durup konuştu: "O belgeleri biliyor musun? Onu almaları, birinin konuştuğunu gösteriyor. Benim dışarıda olduğumu bilmiyorsa, o da konuşur."

Torino sokaklarını arşınlayıp sarhoş oluşum geldi aklıma. İçtikçe bir sürü şey düşünüyor, kanım bir kazanın içindeki suya benziyordu. Ben de, tıpkı onun gibi yerimde duramaz, tek başıma konuşurdum. Gece gündüz gözlerimin önünden gitmezdi o şeyler.

"Buradan bir yere gitmem," dedi Carletto. "Burada olduğumu kimse bilmiyor."

"Vakit varsa, kitaplar için eve gidebilirim," dedim bunun üzerine. "Kim bilir, Dorina ne düşünüyordur."

Ona bahçede kalmasını söyleyip gittim. Meydanda her şey olağandı. Merdivenleri yavaş yavaş çıktığımı söylemeliyim; tam eve girecekken öbür kapı açıldı ve "Pablo," diye seslenildiğini duydum. Bütün kadınlar oradaydı, Dorina, Giulianella, Marina ve nine. Giulianella'nın daha çökmüş olacağını sanmıştım. Yalnızca biraz sinirliydi. Sıkıntı veren, arkada duran nineydi. Dorina'ya hemen kitapları paket yapmasını söyledim. Sonra Carletto'nun korkuya kapıldığını, yapacak bir şey olmadığını söyledim.

"Gitmesi gerek, gitsin," diyorlardi kadınlar.

"Fabrizio ne oldu, Fabrizio'yu da aldılar mı?"

"Yok canım."

Bir şey yapmış olmak için, onların gitmelerini kararlaştırdık. Roma dışına, bir akrabalarının yanına gitmeleri yeterliydi. Onunla konuşup hazırlıkları yapmak için Dorina dükkâna gitti. Ben Giulianella ve kitap paketiyle birlikte çıktım. "Tevere'ye atarım," diyordum.

Oysa bir kahveye girdik, çünkü Giulianella dolaşmaktan yorulmuştu. Belgeler konusunda emin değildi. Mektupları, müzik notalarını, daktilo edilmiş kâğıtları almışlardı ama belki de bir tiyatro oyunuydu aldıkları. O konuşurken, gözlerinin kırmızı olduğunu görüyordum. Kardeşine kızmıyordu, kimseye kızmıyordu. Ama ona dayak atacaklarından kuşku duymuyordu. "Varlıklı birini içeri aldıklarında," diyordu, "iyi davranıyorlar. Ama bize komünistmişiz gibi davranıyorlar."

"Belki de öyleyizdir," dedim.

Gülümser gibi oldu, tiyatroya gidip gitmeyeceğimi sordu. Patrona üç kişinin eksildiğini anlatmak gerekiyordu.

"Bu kitaplar var. Eve gidiyorum. Sonra görüşürüz."

Yolda, yalnızca çalışanları dövdüklerinin doğru olup olmadığını düşündüm. Demek ki, varlıklılardan çok biz-

den çekiniyorlardı. Oyunu yavaş yavaş anlamaya başlıyordum.

Carletto ile Dorina yatağa oturmuş, hâlâ tartışıyorlardı. Gina kapıda bekliyordu, akıllılık edip Pippo'yu bir yerlere göndermişti.

"Önemli şeyler oldu," dedim kulağına, yanından geçerken.

Karşılık vermedi, kıpkırmızı başını yüzüme doğru eğdi.

Carletto'nun gitmesi gerektiğini anlaması için, yatacak başka yatak olmadığını görmesi gerekti. Ortada belge olmadığını, telaşa kapılmamasını, Luciano'nun becerikli olduğunu söyledim ona. Fabrizio ile konuşmaya Dorina gitti; Carletto da, arkada iki lokma atıştırdı. Gina'ya dükkânı kapatmasını söyledim, birlikte çıktık. Karşıdaki meyhaneye gittik.

Akşama doğru Dorina ile Fabrizio geldiler. Birçok kişiyi görmüşlerdi, telaşlanacak bir şey yoktu. Kapı çalındıkça, Carletto küçük pencereye koşuyordu. Kent dışına gitmenin bir yararı olmayacağını anlattık ona. Eğer polis peşindeyse, orada da yakalardı onu. Carletto'nun aklının kestiğini ama inat yüzünden geri adım atmak istemediğini anlamıştım. Sonunda Dorina'yı, paketi alıp gitti. Fabrizio da tiyatrosuna döndü.

Böylece günler geçti, kimse gelmedi. Her akşam, Pippo gider gitmez, Gina gözlerimin içine bakmaya başlıyordu. Eskiden sert, kuru konuşurdu; beklerken, umutsuzca bakıyordu bana. Yanına gidip bir şey diyecek olsam, ellerimi tutuyordu. Kimi kez, gece orada kalıyordum.

Aylardan hazirandı, içeridekileri düşünmek üzüntü veriyordu insana. Niye onlar da, biz değil? Nedenini bilmiyordum ama onları gece dövdüklerine inanıyordum. Sokaklarda dolaşabiliyor, geceyi Gina'nın yanında geçi-

rebiliyor, sabah eve dönebiliyordum – ama hapistekileri aklımdan çıkartamıyordum bir türlü. Havanın serinliği, sokaklardaki –Tevere boyunca, bahçelerde, kahvelerin önünde– keyifli insanların sayısı arttıkça, benim de üzüntüm artıyordu. Öğleden sonra bisikletle dolaşmaya çıktığımda, kent dışına gidiyor, en uzak, en sessiz mahalleleri arıyordum. Otomobil ve insan kalabalığından geçilmeyen, ışık saçan asfaltın pis kokular saldığı kent merkezinin sıcak kavşaklarına dayanamıyordum. Piazza Venezia yakın olduğu için hem leş kokusunu, hem de o sesi[1] duyuyorduk. Binalara, gazetelere bakınca duyuluyordu. Gelip geçenlerin üstüne bulaşıyordu. Köşeyi döner dönmez, kent merkezinin ayakyoluna dönüşmüş daracık sokakları geliyordu. Romalılar ne zamandan beri buraya işiyorlardı? Cezaevini görmek için Lungara'dan geçtim. Orada da aynı koku güneşte pişiyordu.

Lokantada Giulianella'yı aradım, yoktu. Nerede oturduğunu bilmiyordum, bilmek de istemiyordum. Fabrizio'yu gördüm; en iyisi beklemek, diyordu. Giulianella cezaevine öteberi götürüyordu, hiç kuşkusuz izliyorlardı onu. En iyisi, ortalarda görünmemekti.

Bütün bunlar gülme isteğini yok ediyordu. Gina ile Marina'dan başka kimse kalmamıştı. Bisikletle dolaşmayı bırakmıştım, dükkânda duruyordum. Her şeye karşın, Marina pek sıkıntı vermiyordu bana. Nineye ve Dorina'nın iki kızına bakıyordu. Gina da, huyumu suyumu öğrenmişti, gidip gelmeme ses çıkartmıyor, dükkânı o çekip çeviriyordu. Benim yüzdemde bir değişiklik yapmamıştı. İlk gecemizin ertesinde denemeye kalkışmıştı – bana bakacaktı. Ama öyle korka korka söylemişti ki bunu, gülmem gelmişti. "Güzelim," dedim, "postu dük-

1. Mussolini'nin sesi. (Ç.N.)

kâna mı sermemi istiyorsun? Benim adım Pablo, günübirlik çalışırım ben. Olmayacak iş."

Karşıya, rezene yemeye gidiyordum. Sonra gitar çalıyordum, bir sandığın üstüne oturarak. Dükkânda işler düzgündü. Arada sırada bir motosiklet geliyordu, benim de elim motora değmiş oluyordu. Sermayem olsa, tam işi büyütmenin sırasıydı. Gina'nın aklı böyle şeylere eriyor, beni destekliyordu. Geceleri uyumayıp bunları düşünüyordu. Ben şununla bununla konuşuyor, hesap kitap yapıyordum; ama geleceğe gerçekten de güveniyor muydum, bilemiyorum. Luciano olayından sonra bir şey olmuştu. Havada bir şeyler olduğunu seziyordum. Uzun soluklu olamazdı ama yine de bir şeyler umut ediyordum. Kimi kez benim de içimi sıkıntı basıyordu. Gina'nın yanında bile rahatlayamıyordum.

Benim hoşuma gidecek, yatakta kalmamı, yarım saat onu dinlememi sağlayacak her şeyi yapıyordu Gina. Çocukluğunu anlatıyordu bana, bu dağların ötesindeki dükkânlarından, orada araba üretip nalbantlık yapan babasından, dükkâna gelen benim gibi bir gitarcıdan söz ediyordu. Çamaşırlarımı yıkayıp söküklerimi dikmek istiyordu. Biberli, etli salata yapıyordu benim için. Bir akşam, ağlamaklı, iniltili bir sesle, ameliyat geçirdiği için gebe kalamadığını söyledi. "Korkmana gerek yok," diyerek beni kendine çekti. Bu işler belli olmaz, diye yanıt verdim.

Haziran gelmişti, Tevere kıyısına gitmeyi düşünüyordum. Ama içim rahat değildi. Gelebilecek haberleri hemen öğrenmek için hiç evden çıkmamak geliyordu içimden. Dorina günün birinde dönecekti. Fabrizio da, bir şeyler söylemeye söz vermişti. Kimi kez, belki de böylesi iyi, diye düşünüyordum. Kimseyi görmeyecek, kötü düşüncelere kapılmayacaktı. O yazı dükkânda çalışarak geçirecektim. "Biri Torino'da, biri Roma'da," diye

söyleniyordum. "Benimle kal," diyordu Gina, akşam olunca. Bereket, her yerde bir koruyucum vardı.

Bir gün, o kitap paketini elime aldım. Tevere'ye atmamıştım. Eski, yırtık pırtık kitaplardı. Vakit geçirmek için bir göz attım. Gina'ya, "Birisi soracak olursa, bunlar kocamın dersin," dedim. Fransızca ve başka dillerde yazılmış olanlar vardı. Ertesi gün köprüden attım bunları. İtalyanca olanları sakladım. 1915 Savaşı'nın nasıl olduğunu, faşizmin tarihini, Roma üstüne yürüyüşü anlatıyorlardı. İçeride sosyalistler, herkes, köylüler, işçiler, madenciler, eylemciler vardı. Faşistler bunları hapse atıp dövmüşlerdi, en işe yarayanlarını öldürmüşlerdi ve halkın evlerini yakmışlardı. "Şu işe bak," diyordum, "oysa gazeteler İtalyan halkından başka bir şeyden söz etmiyorlar." Faşistlere parayı varlıklılar veriyordu, eylemcilere de çocukları. Bunca insanın üç dört patronun oyununa gelişini okumak insanı öfkelendiriyordu. "Carletto hâlâ güvenmeye kalkıyor onlara," diyordum. "Luciano da, onların uğruna hapse girdi."

Her akşam bir başka şey okuyor, kapının önünde biri duraklayacak olsa, yüreğim ağzıma geliyor, böyle bir kitabın kaldırıp atılamayacağını anlıyordum. "Acaba Carletto bunları okumuş mudur?" diye düşündüm. "Okumuş olabilir miydi?" Kitaplardan biri *Roma o Mosca* (Roma ve Moskova) başlığını taşıyordu, Roma'da oturduğum için, bunu da okudum. Kimse bu kitap yüzünden beni hapse atamazdı. Roma'dan söz etmiyordu. Rusya'da insanların cezaevlerinde öldüklerini, bir odada on kişinin yaşadığını, kadınların kaldırımlara düştüklerini ve çocuk aldırdıklarını anlatıyordu. "Roma üstüne yürüdüler ama burada da aynı şeyler oluyor," dedim Gina'ya. O, gözlerini benden ayırmıyor, tehlikeyi biliyor ve gidip kendisini öpmemi bekliyordu.

XVI

Sonra Luciano dışarı çıktı, hiçbir şey yapmamışlardı; Carletto utanç içinde geri döndü ve lokantada buluştuk; ikisi de değişmemişti. Luciano dayak yemediğini söyledi; bunu kendisini önemsetmemek için söyledi. Daha sonra Giulianella, giysilerin arasından kanlı bir gömlek çıkartan bir tutuklu anası gördüğünü söyleyecekti.

"Yüzleştirme yapmak için tutuklamışlar beni," dedi Luciano. "Torino'da çalıştığım dönemle ilgili eski bir hikâye. Keyfince yaşayan güzel bir kız tanımıştım. Bir ay önce mektup yazmaya kalktım ona. 'Öperim, Luciano.' Bu kadarı yetti. Kız içeridemiş."

"Seni kahvedekiler yüzünden almadılar mı?" dedim.

"Ben de öyle sanıyordum. Ama değilmiş. O kız komünistmiş. Beni görünce polislerle alay etti. 'Bu mu?' dedi. 'Bu Nirvana'ya tapar.' Benim ne olduğumu bilmiyordu, kurtarmış oldu böylece beni. Kızıl damgası yersen yandın."

"Sen kızıl değilsin, değil mi?" dedi Dorina.

Hiç değişmemişlerdi. Carletto susuyordu. Fabrizio bir süre görüşmememizin doğru olacağını söyledi. "İçimizde en iyi, sensin," dedi bana Giulianella. "Rahatın yerinde. Yeter artık, gidip dans edelim."

Geceyi Tevere kıyısında ikimiz dans ederek geçir-

dik. Dorina'yı da dansa kaldırdım. Carletto yorgundu – sanki hapisten o çıkmıştı. Luciano'nun yanından ayrılmıyor, alçak sesle ona bir şeyler anlatıyordu. Bu gece gülmüyordu. "Kedili düşü anımsıyor musun?" dedim ona.

"Hangi düşü?"

Sorunları varmış gibi davranıyordu. Kent dışında nasıl vakit geçirdiğini soracaktım az kalsın. Kendimi tuttum, kitapları Tevere'ye attığımı söyledim.

"Hangi kitapları?"

"Uzatma, boş ver," dedim. "Herkes kent dışına çıkabilir. Dorina'nın kitaplarını, sen de okumuş muydun?"

Okumuştu, sabaha dek tartıştık. Dorina'yı tek başına uyumaya gönderdi; köprünün önündeki küçük meydanda kaldı benimle birlikte ve azgın bir kedi gibi tartıştı, tartıştı. Rusya'da da, her şey İtalya'daki gibiydi. "İspanya'ya baksana," dedi. "Kızıllar, savaşı yitirmek için ellerinden ne geliyorsa yapıyorlar."

"Yenilgide herkesin suçu vardır," diye karşılık verdim. "İspanya'ya gittin mi sen? Rusya'da kazanmadılar mı, evet mi hayır mı?"

Rusya'da insanların hapisteymiş gibi yaşadıklarını söylüyordu o. "Hapiste olanlar da vardır," dedim. "Ama çalışanların yönetmesi önemli bir olay."

"Çalışanlar yönetmiyor ki orayı," dedi.

O uyumak, ben de tıraş olmak için yukarı çıktığımızda, balkonda geceliğiyle Marina karşıma çıktı.

"Bu saate dek gitarsız sürtülür mü?" dedi. "Ayin dinlemeye gitsen daha iyi ederdin."

Roma'nın sevdiğim yanı, serin havasıydı. Hep bu saatte kalkacaktım. Mutfakta bulduğum kirazları balkonda yerken, gün ışığında eve döndüğüm, istasyonda ya da bir kahvede kahve içtiğim o kış geldi aklıma. "Her şey kötü de olsa," diye düşündüm keyifle, "hapishanede de, her sabahın bu saati var." Roma'da, konuşulabilecek tek

bir komünist yok muydu? Luciano'nun sözünü ettiği, hapisteki o kız. Evet, onu görmek, onunla konuşmak istiyordum.

O günlerde herkese, bildikleri biri var mı, diye sordum. Güldürdüm onları, Carletto ise öfkelendi. Bahaneler bulmanın kolay olduğunu, yapılması gereken ilk işin, faşistlerden kurtulmak olduğunu söylüyordu bana. "Bak," dedim, bir başka kez, "faşistler en çok kızıllara bozuluyorlarsa, bunun bir gerekçesi olmalı."

"Sidik yarışı," dedi.

Luciano araya girdi: "Pablo, sermaye oldukça faşistler de olacak, demek istiyor."

Artık dükkâna geliyorlardı, beni görmeye. Özellikle de Carletto. Ama ben, sanki Luciano ile konuşmayı yeğliyordum, çünkü o, kimi kez benim haklı olduğumu anlıyordu. "Öyleyse," diyordum, "kahveye gidenlere boş ver, kızıllarla birlikte ol." "Gerek yok," diyordu, "onlar da olsun, biz de olalım. Sonunda onlar kazanacaklar, biz de yardım etmiş olacağız onlara."

"Kuyruğu titretmemiş olursak," diyerek sırıtıyordu Carletto.

Gina da, hiç ağzını açmadan dinliyordu. Bilgisi benden azdı ama bizi izleyebiliyordu.

"Bu Carletto da amma salak, amma inatçı," dedim ona bir akşam. "Kendisinin de, yaşamak için çalıştığını anlamıyor."

"Kambur da ondan," dedi.

Dükkânda müşterilerle ilgileniyor, onları konuşturmaya çalışıyordum. Aklı başında biri içeri girdiğinde, gazeteyi alıp, "İspanya Savaşı ne oluyor?" diyordum. Ama yalnızca Solino yanıt veriyordu bana. Lokantadan sokağa çıkıp geri dönüyor, izmaritini çiğniyor, tükürmek için duraklıyordu. "Savaş bitince işler açılacak," diyordu. "Bütün evleri yıkıyorlar." Ama daha gençler, köprüdekiler,

yarım yamalak dinliyorlardı. Bir tanesi bile gazete okumuyordu. "Hayret," diyordum, "ya yaşlanıyor ya da aptallaşıyorum. Eskiden ben de onlar gibiydim, yalnız spor haberlerini okurdum."

Roma'da kimi günler boğucu bir sıcak oluyordu. Yine denizi görmek isteği geldi içimden. Gina ile birlikte birkaç kez tramvaya binmeyi denedik; ama pazar günleri gittiğimiz için, caddelerin akşam kalabalığından daha kalabalık oluyordu. Vardıktan sonra da, kumsalda iki karış yer bulabilmek için dünyanın yolunu yürüyorduk. Ama güneşin altındaki bu suyu görmek güzeldi. Kimi günler gökyüzü, su ve hava bütünleşiyordu, yüzerken nerede olduğunuzu anlamıyordunuz. Gina kumsalda kalıp beni bekliyordu. Denize girdiklerini gördüğüm kimi kızlar, hoşuma gidiyordu. Onları gördükçe, "Acaba içlerinden biri, açıklara gidip de soyunur mu?" diyordum.

Denizli günlerin akşamlarında kente dönüyorduk, ötekilerle birlikte yemeğe, dansa kalıyordum. Herkes yine lokantaya geliyordu. Gina da geliyordu. O akşamlar yiyip içerken, aklıma o kış geliyordu, Paradiso, kamyonlar geliyordu. Hiçbir şeyin değişmemiş olduğunu, Roma sokaklarında benimle birlikte Gina yerine bir başkasının dolaştığını, birlikte gülüp eğlendiğimizi, şarap içtiğimizi düşünüyordum. Onu bir gün mutlaka görecektim; bir şeyler olacaktı. Sonra aklıma Amelio geliyordu ve acı duyuyordum.

Aurelia üzerindeki bu işyeri hoşuma gidiyordu. Kırlardan tepelerden geçiliyor, Roma dışına çıkılıyordu. Lastik yaması ucuza yapıldığı için, bu yolu yapmaya değiyordu. Trionfale'nin işçileri çalışıyordu burada; dinlenme saatlerinde kapı önünde kuka oynayan dört beş işçi oluyordu. Durup konuşuyordum onlarla. Leb demeden leblebiyi anlıyorlardı. "Günü geldiğinde, biz hazırız," diyorlardı. Aşağı yukarı hepsi kırk yaşlarındaydı. Savaş

günlerini, grevleri anımsıyorlardı. "Çocuktuk," diyorlardı, "o yaşta, olup bitenleri anlayamıyorduk. Ama işçiler bir daha tuzağa düşmezler." Giuseppe diye gençten biri vardı, babasının kafasını parçalamışlardı. Faşistlerin neden kazandıklarını biliyordu. "Bize kızıl diyorlardı, oysa değildik. Olsaydık, kendimizi savunurduk. Derslerini verirdik. Gerçek kızılların olduğu yerde, işler başka türlü sonuçlanır." Şimdi Roma'da kızılların olup olmadığını sordum. "Bilinmez ki. Ne olursa olsun, biz hazırız."

Bir öğleden sonra, beni babasına götürdü. Bitmemiş bir binanın beşinci katında, *in gibi bir yerde oturuyordu.* Merdivenleri çıkarken, bilmem neden bu merdivenlerden daha önce de çıkmış olduğumu sandım. Dört bir yandan çocuk çığlıkları geliyor, denizde de duyulan o pislik, baharat ve sıcak kokusu duyuluyordu. Giuseppe, "Baba, seni görmek isteyen bir arkadaşım var," dedi. Yaşlı adam mutfakta bir dilim ekmek yiyordu. Lokmasını çiğniyor, masanın üstüne kaykılmış, yetersiz ışıkta bize bakıyordu. Hiç kıpırdamadı; Giuseppe bana, "Oturalım mı?" dedi.

Konuşmak, bir şeyler demek bana düştü. Giuseppe de, ihtiyar da konuşmadılar ilkin. Üç bardak çıkartıp beni dinlemeye koyuldular. Söylediklerim, açık seçik değildi. İhtiyara düşüncelerini bildiğimi, bana bir şeyler açıklamasını *söyledim.* Roma'ya *yeni geldim,* diyordum. O, bana bakarak dinliyordu. Gözleri su gibi durgun ve kül rengiydi.

"Kimi tanıyorsun?" dedi.

"Sonra söylerim," yanıtını verip konuşmamı sürdürdüm.

1920'de olup bitenleri öğrenmek istediğimi söylüyordum. Baştakiler, niye daha akıllı davranmamışlardı? Niye, o zamanki kızıllar kızıl değildiler? Şimdi hepsi İspanya'ya mı gitmişti, İspanya'nın sonu da, İtalya'nınki gibi mi olacaktı?

"Giuseppe anlatmadı mı sana?" dedi.

"Anlattı," diye karşılık verdim, "ama çok az."

"Ne söylememi istiyorsun?" dedi. "Bizi ne hale getirdiklerini görüyorsun. Torino'da arkadaşlarınla olup bitenleri konuşmaz mıydın?"

"Torino'da mı? Bir tek, dans etmeyi biliyordum."

"Peki işyerinde? Fabrikaya gitmiyor muydun?"

Tütüncü dükkânını, yitirdiğim zamanı anlattım ona. Kül rengi kapalı gözleriyle bana bakıyordu. "Birbirimize güvenebilir miyiz?" dedim bunun üzerine.

"Niye güvenmeyelim, güzel oğlum?" dedi. "Yalnızca, ne yaptığını öğrenmek istiyorum. Roma'da kimleri tanıyorsun?"

Nerede kaldığımı, kimleri gördüğümü söyledim.

"Onlarla 1920, 1921 olaylarını konuşuyor musun?"

"Yeterli bilgileri yok. Ama bir şeyler okudum." Ve ona, gördüğüm kitaplardan söz ettim.

Kitapların kimin olduğunu sormadı, faşist eylemcilerden söz etti. Başlangıçta, emirleri yerine getirdiklerini, kararlı davrandıklarını, ne istediklerini çok iyi bildiklerini söyledi. Zengin olmak istiyorlardı. "Ama şimdi bize açtıkları savaş, bir başka savaş. Eylemcilerin hepsi çekildi. Şiddete başvurmanın bir yararı yok artık. Şimdi polislerle memurlar ensemizde boza pişiriyorlar. Gerektiğinde, sopayı onlar atıyorlar."

Bana, hazır olup olmadığımı sorunca, ne karşılık vereceğimi bilemedim. Ama bir özelliği vardı; yanıtları dinleyecek yerde, kesiveriyordu. Ben bir şey demeye çalışırken, o başka bir şeyden söz etmeye başlamış oluyordu.

Sonunda, telaşa kapılmamamı, dükkânı düşünmemi ve Gisuseppe'yi görmemi söyledi. Odaya karanlık basmıştı.

Sokağa çıktığımda, keyfim yoktu. Aptalca sözler etmiş, çocuk gibi davranmıştım. Bu yaşlı adamla Giusep-

pe, Carletto'nun çapında değildiler. Öğrenmek istediklerimi öğrenememiştim. Belki de beni ispiyon sanmışlardı; ama sanırım, çenesi düşük biri olarak değerlendirmişlerdi beni. "Niye, niye?" deyip durmuştum. "Birbirimize güvenebilir miyiz? Baştakiler niye daha akıllı davranmamışlardı?" Bunları düşündükçe, soluğum kesiliyordu. Böyle düşünüp bir şeyler anlamaya çalışarak Roma sokaklarında dolaştım. Ama içtenlikli davranmış olduğum sonucuna varmıştım. En azından, onlardan daha içtenlikli, daha açık. İstesem, Gina'dan bile söz edebilirdim onlara. Sonra Giuseppe'yi yine görebileceğim, onunla artık eskisi gibi olamayacağım aklıma geldi. Bir kez daha bunları düşünüp eve gittim.

Hemen işyerine dönmedim. Uygun bir bahane olmasını bekledim. Gündüz çalışıp geceleri okuyordum. Luciano ve Carletto ile hep aynı şeyleri konuşuyorduk; ama Luciano'dan öğrenebileceğim çok şey vardı. İspanya Savaşı'nda olanları en ince ayrıntısına dek biliyor, o anlattıkça, o kızılların benim kızıllarım olduklarını anlıyordum.

Omzuma iç lastikleri asıp Giuseppe'ye gittim. İhtiyarın evinin önünden geçtim. Pedal basarken başımı kaldırıp beşinci kata baktım ve Roma'da bir sürü böyle ev olduğunu düşündüm. Her evde bir kızıl olsa yeterdi, bir sürü olurdu. Sonra hapistekiler vardı. Hepsi ne kadardı?

Giuseppe benimle birlikte meyhaneye geldi, yarım şişe şarap içmeye. İspanya'dan, her şeyden söz ettik. Dağıtılan bildirilerden söz ettim, ne düşündüğünü sordum. "Kim bunlar?" dedi. "Sıradan insanlar," dedim. "Bir işin sonunu getiremiyorlar." Bunun üzerine Giuseppe herkesin, varlıklıların bile işe yarayabileceklerini söyledi. "Ellere bakma, ne istedikleri değil, ne yaptıkları önemli," dedi. Ona, bizim gibi çulsuzların patronlardan yana olabilmesine aklımın ermediğini söyledim. "Bunun için propaganda yapılıyor ya," dedi.

Bu kez, bana yasak yazılar ve din bilgileri kitabına benzeyen küçük bir kitap verdi. Ertesi gün Luciano ile konuşurken, "Bunları kim öğretiyor sana?" dedi. "Ne zamandan beri gazete okuyorsun?" O yazıları gece okumuş, yararını da hemen görmüştüm. O gün, basının yalnızca tehdit etmeye değil, inandırmaya da yaradığını anladım. Daha önce, aklımın ucundan bile geçmezdi böyle bir şey.

Akşam yemeğinden sonra, Gina'yı sınadım. Sırtında iş önlüğü, tabakları kurulayarak beni dinliyordu. Küçük kitabı olduğu gibi okudum ona. Bitirmemi bekledikten sonra, yatağa gelip uzandı.

"Bunları yapacaklar mı, yoksa sözde mi kalacak?" dedi.

"Yapılan yerler var. Sıra şimdi bizde."

Sigarasını içiyor, tavana bakıyordu. "Zor işler, Pablo. Korkutuyor insanı. Ya yakalanırsan?"

"Tahtaya vuralım," deyip güldüm.

"Başkalarının. daha iyi yaşayabilmesi için, siz daha kötü yaşamaya başlıyorsunuz," dedi. "Burada kal," dedi birden ve bana sarıldı. "Gitme yine."

Bir şey anlattığımda ya da okuduğumda, hep beni yatağa götürmeyi başarıyordu. Oyuna dönüştürmüştü bunu ve iyi oynuyordu. Bu kez de isteğine uyup kaldım.

İyi de yapmışım, çünkü geceyarısı kapı çalındı. Giuseppe gelmişti, konuşmamızı tamamlamaya.

XVII

Roma'nın yazı bitmek bilmiyordu. Geceler hâlâ çok kısaydı. Giuseppe ile birlikte Roma dışına gezmeye gittik. Sant'Oreste diye bir köye götürdü beni. Köyde bir şenlik vardı. Dört kişi, sokaktaki zeytin ağaçlarının altında konuştular. Ben bir köşede oturup gidip gelenleri gözetledim; başçavuşun meydandan gidip gitmediğini. Bir gün de beni, bir meyhanedeki bir askere bir paket vermem için, Salaria'ya gönderdi. Asker, arka taraftan ceketsiz olarak geldi; sanki kendi evindeymiş gibiydi; güleç yüzle masama oturup başka işim olup olmadığını sordu. Sonra alçak sesle konuşup sorular sormaya koyuldu – bu işi seviyor muydum, dolaşırken bilmem kime rastlıyor muydum, falanı filanı tanıyor muydum. Demek istediklerini anladığımı belli etmedim; daha fazla bir şey dememekle yetindim. Birbirimizden hoşnut kalarak ayrıldık.

Kaç gündür Carletto'yu görmediğimi anımsadım; Lido'da çok kalan Gina'yı güneş çarpmıştı, yürüyemiyordu. Akşamları Luciano ile Giulianella onu görmeye geliyorlardı. Bir sabah dükkâna Carletto düştü, birini gördüğünü söyledi, kendisiyle kent merkezine gidip gidemeyeceğimi sordu. Belki de işe girebilecekti. Yolda Torino'daki günlerimizden söz ettik: Kamburunu oynattıkça, onu Paradiso'da görmekte olduğum izlenimine kapılıyordum.

Birden geceleri gitar çalıp çalmadığımı, gitar çalarak para kazanmayı hiç düşünüp düşünmediğimi sordu.

"Ne oluyor?" diye sordum.

"Seni görmek isteyen biri var." Corso'ya varmıştık. Plaza'nın merdivenlerinden çıktı. "Girmiyor musun?" dedi.

O, salonda beklerken, ne diyeceğimi bilemiyordum. Bereket, üstümde düzgün bir ceket vardı. Herkesten çok, garsonlardan çekinirim ben.

Sonra koltukta oturan onu gördüm. Yazlık giysiler vardı üstünde ve bana bakıyordu. Yüzünden, bacaklarından çok, kıpırdamamasından tanıdım. Eliyle beni çağırdı.

"Carletto'yu beklediğime göre kaçamam," diye düşündüm. Carletto'yu Linda'nın göndermiş olduğunu, Torino'dan geldiğini anlamam için bir saniye yetti. Bunu anladığımda çoktan koltuğa gitmiş, onunla konuşuyordum.

Sevinç gösterisi yaptı, her şeyi öğrenmek istiyordu. Sanki alınmış gibiydi; takılıyor, gülüyordu. "Carletto uğursuzu, ortadan yok oldu yine." Ben bunu der demez güldü, sonra yüzünü buruşturdu: "Beni gördüğüne sevinmedin değil mi? Git öyleyse."

"Çıkalım mı?" dedi.

Sokaklarda yürüdük, gelip geçenlere çarpıyordum. Bir süre sonra Tevere kıyısına vardık, parmaklıklara dayandık.

"Ne diyeceksin bana?" diye sordum.

"Hiçbir şey," dedi, "böyle soracak olursan. Seni gördüğüme, keyfinin yerinde olmasına sevindim."

"Sen ne arıyorsun Roma'da?" dedim.

Güneşten yanmıştı, hafif şeyler giymişti, sanki bir başkasıydı. "Denize mi gittin?" dedim.

"Sen de yanmışsın," dedi. Sonra denize gitmenin sakıncalarını anlattı, başkalarıyla burun buruna oluyordun, bir sürü insanla tanışıyordun, tek başına kalamıyordun hiç. "Çok mutlu altı gün geçirdim," dedi. "Kimse yoktu

yanımda. Keşke Pablo olsaydı, dedim. Sabahtan akşama dek yalnızdım. Sen de gidiyor musun?"

"Pazarları yarım günlüğüne ama canım sıkılıyor."

"Hep aynısın," dedi. "Hiçbir şey anlatmıyorsun. Roma'yı seviyor musun? Ne yapıyorsun? Para kazanıyor musun?"

"Carletto bir şeyler dedi," diye sürdürdü. "Ama Carletto bize benzemez. Anlamaz. Hâlâ para kazanmak isteyip istemediğini öğrenmek istiyorum."

"Gönlüne göre bir kız buldun mu? Carletto bulduğunu söyledi. Evlenecek misin?"

Hiçbir şeyi, hiç kimseyi umursamadığım için keyfimin yerinde olduğunu anlattım. "Yaptığım işi seviyorum," dedim. "Para kazanmanın yolunun da çok başka olduğunu anladım. Roma'ya, sanki daha dün geldiğimi sanıyorum. Burada iş günleri bile bayram."

"Bak," dedi "bir sürü şey anlatman gerek bana. Nerede yiyorsun? Nerede kalıyorsun? Akşam yemeğini birlikte yiyelim mi?"

"Bu akşam olmaz," dedim, "gündüz de çalışıyorum."

Yine de, karnımızı doyurmak için bir meyhaneye gittik. "Beni bekliyorlar," dedi. "Haber vereyim." Telefon yoktu. "Kim bekliyor?" dedim. Kapıda durup bana bakarak gülümsedi. "Canları cehenneme," dedi, "seninle kalmak istiyorum."

Oturdu, sanki arkadaşmışız gibi konuşmaya koyuldu. Onu yemek yerken görebilmek için, ne istense verirdim. Gitarımı anımsayıp ne yaptığımı sordu. "Roma tam sana göre, biliyorum bunu. Gitar çalanları herkes sever burada."

"Roma'yı bildiğini hiç söylememiştin bana."

Gülerek bana bakıyordu. İşyerinden, daha bir sürü şeyden söz etti. "Bana haber vermeden gitmen çok kötü oldu," dedi.

"Yok canım," dedim bunun üzerine.

Sigarasından bir nefes çekti, sonra masanın üstündeki elimi tuttu. "Merak etme," dedi, "ne çektiğini biliyorum, çok da üzgünüm."

O, Corso'da gözden yitip de ben tek başıma kaldığımda, artık Roma bambaşkaydı. Saat beşte, akşam yemeği için buluşacaktık. Benim gittiğim yerlere gitmek, bu geceyi olsun benimle birlikte geçirmek istediğini söylemişti. "Seninle dans etmek istiyorum yine," demişti. "Seninle konuşmak istiyorum yine."

Üç saat içinde geri dönmek, temizlenmek, dükkâna gitmek, her şeyi yapmak zorundaydım. Döndüğümü gören Marina, "Ne oldu?" diye bağırdı. Sonra, Gina'yı buldum dükkânda. Ayakta duruyordu, Giuseppe'nin beni aradığını söyledi. Az önce gelmiş, bir şey dememişti; ama geldiğinde geç saate dek beni beklediğini biliyordum. Pippo'yu bir lastik götürmesi ve işim olduğunu söylemesi için ona gönderdim. Gina bir tuhaflık olduğunu sezmişti. Önce dükkâna uğrayıp sonra eve gitmem gerekirdi. "Gidip üstümü değiştirdim, biriyle buluşacağım," dedim. "Bu akşam eve gitmeyeceğim."

Sonunda, hâlâ ılık olan güneşin altında Corso'da buluştuk. Linda'nın üstünde yine aynı giysi vardı, bacakları açıktı – bileğinde de altın bir bilezik vardı. Sanki denize gitmiş gibiydik. "Bugüne boş ver, yarın düşünürüm," der gibi davranıyor, koşuyor, gülüyordum. Sokaklarda kaç kez birden karşıma bir kız çıkmış ve "Linda," demiştim; bir günlüğüne tuzağa düşmekten korkmamalıydım.

"Nereye götürüyorsun beni?" dedi.

Rastgele dolaştık. Eski konuştuklarımızı konuştuk. İşyerinde o gün ne olduğunu hâlâ anlayamadığını söyledi. Yalnızca sivri dilli Carletto'ya kızıyordu. "Sorun, senin anlamak istememendi," dedi. "Bir kadının da, herkes gibi bir yaşamı olabileceğini anlayamıyorsun. Böylesin sen."

Bir ara yine kalbim çarpar, ona kapılır gibi oldum, az kalsın, "Yanılıyorsun," diyecektim. O geceler, o öfkeler bir hiç uğruna yaşanmışsa, kendimi gerçekten Po'ya atmalıydım. Ama kalbim çarpmadı – kaç kez düşünmüştüm bu konuyu. Lubrani'nin de onunla birlikte Roma'ya gelmiş olmasını önemsemiyordum. Gina'nın beni beklemekte olmasını önemsemiyordum. Önemli olan, yanımda olmasıydı, koluna girmemdi, sen diyebilmemdi ona. Önemli olan, yeni bir kız olması ve bunu onun da bilmesiydi.

"Benim için," dedim, "bu gece başka bir gece. Birbirimizi bugün tanıdık; Amelio diye biri gönderdi seni, benimle geziyorsun sen de."

Bunun üzerine Linda bir çığlık atarak durdu.

"Sana söylemeyi unuttum, oysa yolculuk boyunca aklımdan çıkmamıştı. Amelio'ya ne oldu biliyor musun?" Kulağıma eğildi: "Kızılmış, komünistmiş, yakalandı. Sedyeyle götürdüler cezaevine."

İnanmamış gibi omuzlarımı silktim. "Nereden öğrendin?" dedim. "Komünist olduğunu kim söyledi?" ama ellerim titremeye başlamıştı. "Olacak şey mi?" dedim. "Yatağından kalkıp tek adım atamıyordu."

"Adım atmasına gerek mi vardı?" dedi. "Öteden beri çalışıyormuş. Okuduğu gazeteleri unuttun mu? Odasında belgeler bulmuşlar."

Yarı ıssız bir sokağa saptık birlikte. Gökyüzü kırmızıydı, çok güzeldi; birkaç vitrinin ışığı yanmıştı, o sokağı hâlâ o günkü gibi görüyorum. Linda'nın gözlerinde gökyüzünün yansıması vardı; kesik kesik konuşuyor, sanki gülüyordu.

"Artık eskisi gibi değilim Linda," dedim, yüksek sesle. "Sonunda elimi kana bulayacağım."

"Üzüyorsun beni. Ne yapmak istiyorsun?" dedi alçak sesle.

Anlamamıştı. Böylesi daha iyiydi. Önceleri, Vercel-

li'ye, Novara'ya gittiklerinde, kendisinin ona destek olduğunu söyledi. Amelio'nun kaza yaptığı gece, cebindeki kâğıtları almıştı. Daha sonra okuyunca, tehlikenin büyüklüğünü anlamıştı. O kâğıtlar, hazır olmak gerektiğini, zamanın geleceğini söylüyormuş açıkça.

"Bunun için mi ayrıldın ondan?" dedim.

Kızararak yanıt verdi ya da o hava koşullarında bana öyle geldi.

"Şimdi içeride, bir yatakta ölü gibi yatıyor, öyle mi?" dedim.

"Eninde sonunda Roma'ya getirirler," dedi. "Mayıs sonunda yakalandı."

Akşam yemeğine dek Amelio'dan söz ettik. Sonunda, "Artık yeter," dedi. "Paçayı kurtarırsa, olup biteni ona sorarsın." Gülmeye çalışıyordu.

Bu konuyu düşünmemek için şarap içtik. Linda, "Paradiso'ya gitmiyor muyuz?" dedi. Bir saat önce sorsaydı bunu, hoşuma gidecekti; ama şimdi sanki kıştan, benim bambaşka bir kişi olduğum dönemden söz ediliyormuş gibi geldi. "Biraz daha iç," dedim. "Canım müzik istemiyor."

Bir şarkıcıyla bir gitarcı gelip içimizi bayılttılar. Linda gülüyor, Roma'da yaygın bu işe ne zaman başlayacağımı soruyordu. Tevere kıyısına gidip dans ettik. Yine her zamanki gibi geçti. Kulağıma konuşuyor, vücuduyla bana abanıyordu. Bir an geldi, "Eve gidelim," dedim.

"Evim yok ki," dedi bana bakarak. "Yalnız yaşamıyorum."

Beni çağırmış olan Giuseppe'yi düşünüyordum. Torino'yu ve o büyük acıyı düşünüyordum. Yürek çarpıntılarını, böbürlenmeleri düşünüyordum ama başkaldırmayı beceremiyordum. "Amelio burada olsa ne derdi?" diye soruyordum kendi kendime. Onlardan olduğumu bilecek olsa.

Linda'yı elinden almış olmam, artık korkutmuyordu beni. O akşam, kadınların önemi olmadığını biliyordum. Olsa olsa kendi kendime, değer miydi diye soruyordum. Koşup öbürleriyle birlikte çalışmaya başlamalıydım. "Amelio," diyordum, "cezaevinde bizi bekliyor."

Linda ile bir kez daha dans ettim. Bana, "Mascherino'da fal açtığımız geceyi anımsıyor musun?" dedi.

"Geleceği bilemezsin ki," dedim. "Yaptıklarını, yapmak istediklerini söyleyebilirsin yalnızca."

"Haklısın," dedi. "Hep yaptığımız şeyleri yapıyoruz yine."

"Yaptığın şeyin ne olduğunu, her zaman bilemezsin," dedim. "Her gün yeni bir şey öğreniyor insan."

Bunun üzerine Linda durdu. "Gidelim," dedi.

Döşemeye benzeyen kaldırım taşlarının üstünde yürüyorduk. Linda, "Roma ne güzel," diyordu.

"Bir koruya gitmek ister misin?" dedim.

Gülmeye başlayıp, "Kaçın kurasısın sen," dedi.

Durdum, öptüm onu; ellerimi tuttu. "Torino'da daha çok hır çıkartıyordun," dedi.

Monti'nin merdivenlerinden çıktık, kimse yoktu. Ağaçların altında bir süre öpüştük.

"Ne güzel," dedi.

Ağaçların kokusu, bir de onun kokusu vardı.

"Buraya kadınlarla geldin mi?"

Onunla gelmeyi tasarlamış olduğumu söyledim. "Evlenecek olmasaydın," dedim, "Roma'da seninle birlikte olmak ne güzel olurdu."

Elimi sıktı, Sarışın'dan söz etti. "Carletto'nun dediğine göre, salağın tekiymiş," dedi. "Fino gibi peşinden ayrılmıyormuş. Bana kalırsa sana tutkun. Benden söz ettin mi ona?"

"Boş ver," dedim. "Şimdi sen buradasın."

Yeniden öpüştük. O, "Plaza'ya gidelim," dedi.

XVIII

Gün ışımadan az önce, bana gitmemi söyledi. "Ne var biliyor musun, seni tanıyorum. Anlayamazsın sen." Oysa, akşamdan bu yana anlamıştım ama yorulmuştum.

"O anlayabilir mi?" dedim gözlerinin içine bakarak.

Döndü, bir şey demedi, içini çekerek gerindi.

"Bırak da doya doya uyuyayım. Gece trende olacağım."

Halının üstünde giyindim, ayakta; güneşliklerin arasından serin havayı içime çektim.

"Bu saatte Roma güzel olur," dedim. "Torino'da gün ışımadan senin yanından ayrıldığımda mutlu olurdum."

"Ne kötüsün," dedi.

"Çocuktum daha. Yerimi kimin alacağını bilseydim... Linda, niye geldin?"

"Üzülüyor musun?"

"Senin için üzülüyorum."

Bunun üzerine yataktan fırlayıp bana sarıldı. Onun hakkında kötü şeyler düşünerek gitmemi istemiyordu. Şarap içmeye gitmemi istemiyordu. Olanları niçin anlamadığımı anlamıyordu.

"İyi dinle," dedim. "Bu gece ne olduysa oldu. Senin değerini de, kaç para ettiğini de biliyorum. Hep aynısın sen ama ben değilim."

Bilezik ensemi acıtıyordu, ayrıldım.

"Bu odaya kaç para veriyorsun?" dedim.

Son saçmalık, bu oldu. O güldü. Yatağın üstüne oturmuş, bana bakıyordu.

"Anlamak mı istemiyorsun, anlamıyor musun?" diye homurdandı.

Güneşlikleri araladım – başımı çıkartınca gökyüzünün artık aydınlanmış olduğunu gördüm.

"Son sigaralarımızı tellendirelim," dedi.

Sigaralarımızı içtik, pencereden bakıyorduk.

"Amelio'yu Roma'ya getireceklerinden emin misin?"

"Hâlâ onu mu düşünüyorsun?" dedi. "Bilsem söylemezdim."

"Lungara'ya getirirler," dedim. "Bizim Plazamız da orası. Ne zaman gidiyorsun?"

"Bu akşam dokuzda. Torino'da yalnız kalacağım."

Omuzlarıma dayanmış konuşuyor, soğuktan titriyordu. Bana bakarak ağlamaklı bir sesle, "Torino'ya gelirsen, beni arayacak mısın?" dedi.

Sigarayı atıp uzaklaştım. "Neye yarayacak?"

Suratını asıp bana baktı. "Sen beni hiç sevmedin," dedi alçak sesle.

Aşağıdaki salona inince bunu düşündüm. Merdivenlerde arkama bile bakmamıştım. Önlüklü iki garson halıları, minderleri tersyüz ediyorlardı. Pencereler açıktı, lambalar yanıyordu ama dışarının ışığı, yapay ışığı sönük kılıyordu.

Lubrani'yi, uzanmış uyurken canlandırıyordum gözlerimde. Onu, içdonuyla Linda'ya sarılırken gördüm. Bu salonlarda bir düşünceyi, bir aptallığı bırakıyordum. Özgürlük yolu, yürüyen insanlar, daha iyiydi.

Flaminio'da durup bir kahve içtim. Zavallı Linda, onunla da tek çözüm, ayrılmaktı. Şimdi, bir şeyler söylü-

yordu. Bir zamanlar bunları bilseydim, nasıl sinsi bir keyif alacağımı düşündüm. Amelio'dan sonra, neydi bütün bunlar? Linda da belki anlamıştı.

Tramvaya atlayıp Giuseppe'ye gittim. Dikkati çekmemek için caddede bekledim; birinin tutuklanmış olabileceğini düşündüm. Evden çıktığında yanına gitmek, daha uygun geldi.

Hemen dükkâna gitmem gerektiğini öğrendim. Dışarıdan biri gelmişti, yatacak yer bulmak gerekiyordu ona. Dün gece her tarafta aramışlardı beni. İki yatağı olan tek kişi bendim, ev sahipliği bana düşüyordu.

İspanya'dan dönen Gino Scarpa'yı böyle tanıdım. Asıl adı başkaydı ama bilen yoktu. Dükkânda oturmuş Pippo ile konuşurken buldum onu.

"Ben Pablo'yum," dedim.

Zayıftı, güneşten yanmıştı, gözlerinin içi gülüyordu. Hemen, "Çok uykum var, yatmak istiyorum," dedi.

Pippo'yu alışverişe gönderip Gina ile konuştum. Onu eve götürmek, belki daha iyi olacaktı. "Buraya müşteriler gelip gidiyorlar, sonra çocuk da var."

"Burası daha iyi," dedi o. "Bahçeden çıkışı var."

Pippo döndüğünde, çoktan yatıp uyumuştu. Gina'nın yatağına atmıştı kendini. Sabahı, sokakta çalışarak geçirdim. Gina, perdeyi çekmiş yemek yapıyordu. Ara sıra delikten bana ve Pippo'ya bakıyordu. Bir ara, çocuk bir bisikleti devirdi; bisiklet kovanın üstüne düşüp korkunç bir gürültü çıkardı. "Her şeyi kırdın geçirdin," dedim. O, hiçbir şey demeden bana bakıp bisikleti kaldırdı.

Sonunda onu yemeğe gönderdim, meydana doğru gidip gazete aldım. Stadyumda faşistlerin bir toplantısı olmuştu. Roma kara gömlekli ve yavru faşist kaynıyordu. Gazetede konuşmalardan başka bir şey yoktu. İspanya'ya şöyle bir değinmişlerdi. "İşler yolunda," diye düşündüm.

Gino Scarpa'yı kapıda buldum, Sarışın'ın kocasının önlüğünü giymişti. Elma yiyordu. "Adın nasıl Pablo oluyor?" dedi. "Oraya mı gittin?"

"Ne gezer. Gitar çalıyordum da, ondan."

Bunun üzerine bana, Torino'daki kimi kişileri tanıyıp tanımadığımı sordu.

"Çok gençtim," dedim. "Gazete bile okumuyordum."

Gina yemeğin hazır olduğunu söyledi. Kar gibi bir örtü sermiş, ekmeği dilim dilim kesmişti.

Gülerek Gina'ya bakıyordum. "İş önlüğüyle sana benziyor." Bir gün önce, Linda'nın yanında hiç düşünmemiştim onu, gözlerine bile bakmamıştım. Şimdi Scarpa her şeyi değiştirdiğine, gecenin gerekçesini aydınlattığına göre bakabilirdim ona. Çekingenle keyifsiz arasında bir görünüşü vardı. Gülümsemiyordu, masaya da oturmadı.

"Tanıştınız mı?" dedim Scarpa'ya. "Önlüğünü çalmışsın onun, üstelik adaşsınız."

"Bu önlükleri severim," dedi. "Asıl üniforma bu; ama kimse tanımaz seni."

Sonra İspanya'dan söz etti, Trastevere'den söz eder gibi. "Bizim bölükte dört Piemonteli vardı. Zehir gibi çocuklar. Dijon'dan kendi başlarına gelmişler. Eğer ölmemişlerse, Madrid'de hapistedirler şimdi."

"Roma'da bu konuda ne diyorlar?" diye sordu birden.

"Dalga geçiyorlar..."

Lokmasını çiğniyor ve tabağa bakıyordu. Konuşmamı kesmedi –Gina da dinliyordu–, sonra başını salladı. "Bu savaş pahalıya mal oluyor bize," dedi, sonra. "Faşist birlikler iyi yönetilmiyor ama biz de durduk yerde kayıp veriyoruz. Saldıran onlar. Zamanı, yeri iyi seçtiler."

"Burada, suç Ruslarda deniyor."

Dükkândan seslendiler, Gina gitti. "Bir şey yok," dedi bize, perdenin gerisinden.

Scarpa'ya alçak sesle, Torino'da tanıdığı olup olma-

dığını sordum. Amelio'nun adını, yatalak olduğunu söyledim. Tanımıyordu. O sıralar İspanya'ya gitmiş. "Kolları bacakları kopanlar oluyordu," dedi, yanıt olarak, "kimisi düşmanın eline düşüyordu. Gözleri oyulmuş insanlar gördüm."

Gina geri geldi, yanında Giuseppe vardı. Giuseppe "Selam," deyip bize bakmaya koyuldu. Bir süre sonra Scarpa konuşmasını kesti.

"Bu gece," dedi Giuseppe ona, telaşsız bir biçimde.

Sonra Gina bize kahve verdi. "O arkadaşını, buradakilere sormadın mı?" dedi Scarpa.

Bunun üzerine Torino'dan, orada bir şey olup olmadığından söz ettik.

"Yakalanan olmuştur," diyordu Giuseppe. "Gazetelerde bir haber yok."

"Bazen yazıyorlar."

"Gazete yazarsa, anla ki yakalanan zararsız biridir," dedi Scarpa, gözlerinin içi gülerek. "Gazete yazmıyorsa, yakalanan bizdendir."

Bu yanık yüz, tam bir İspanyol yüzüydü, oysa yalnızca savaş ayları boyunca kalmıştı orada. Gina'nın gözlerinin onun gözlerine benzediği dikkatimi çekti. Gina içine kapanıktı ama ateşi aynıydı.

Giuseppe de, Scarpa da, onun bizi dinlemesini önemsemiyorlardı. Bir ara seslenip çağırdılar, Gina dükkâna geri geldi. Eskisi gibi konuşuyorduk. Üçümüz içinde yalnızca ben, iş önlüğünü düşünüyordum.

"Bu gece," dedi Giuseppe, "sende toplanmak istiyorduk. Ama kimileri için çok uzak." Scarpa'nın nerede olacağını, dikkatli olmamı söyledi. Gözcülük yapacaktım ben. "Gitarı da al istersen, işe yarar."

Sonra, gitmek için kalktı. Perdeden onlar geçtikten sonra, ben de geçtim. Ve dükkânda Linda'nın beklemekte olduğunu gördüm.

Linda ile Gina birbirlerine bakıyorlardı, bir şey bekler gibi. Bir sandığın üstüne oturmuştu, yerinden kalkmadan, "Merhaba," dedi. Sonra muzipçe gülümseyip benim bir şey demem bekledi.

"Rahatsız etmedim ya?" dedi sonunda.

"Bu akşam gitmiyor muydun?"

"Kızma. Burayı görmek istedim."

Giuseppe, "Anlaştık," deyip gitti. Scarpa'nın, eğlenerek bana bakmakta olduğunu sezdim. Gina hep Linda'nın karşısında duruyor, ağzını açmıyordu.

"Carletto'dan öğrendim buranın yerini. Seni görmeden gitmek istemedim. Bakıyorum, gece gündüz çalışıyorsunuz burada."

Ayağa kalkıp, "Pablo hep böyledir," dedi. "Torino' dakilere selam göndermek ister benimle ama söylemez. Ben de aptal gibi yerine getiririm istediğini. O kimseye gereksinme duymaz ama herkes ona hizmet eder."

Son tümceyi, sanki bir başkasının sesiyle söyledi. Scarpa, "Senin işin var, biz gidiyoruz," dedi bana. Tam o sırada, Linda sesini yükseltmeye başladı, gülüyordu ve artık bir başkasıydı. "Pablo sır saklayamaz, herkes biliyor. Anasının kuzusudur daha. Öyle olduğunu bilen en azından üç kişi var burada. Mama vermeyin. Huysuzluk yapınca, mamasını kesin sayın patron."

"Bana söyleyeceğin bu muydu?" dedim, sert bir sesle. Hepsi doğruydu. O da gülüyor mu acaba diye Gina' ya bir göz attım. Dikkat kesilmiş, şaşkın, öfkeli gördüm onu. Sakinleşmeme yetti bu. Scarpa'ya, "İzin ver, onunla biraz konuşmak istiyorum," dedim.

Linda, "Gereği yok, gidiyorum," dedi. Sonra gülerek, "Yalnızca, senin kim olduğunu anlamak istemiştim," diye ekledi.

Kapıda durakladı, hepimizi süzdü.

"Yine de, bir arkadaşına daha iyi davranabilirdin.

Burası evden çok meyhaneye benziyor."

Gina'nın kendini toparlayıp konuştuğunu gördüm: "Niye? Söylemek istediklerinizi bu gece söylemiştiniz ona."

Linda: "İzin verirlerse, seninle konuşmak istiyorum."

"İzne gerek yok, herkesin yanında konuşabilirsin."

Bunun üzerine Linda başını salladı ve bana baktı. Elini sallayıp çıktı, gitmişti. Son olarak bileziği görmüştüm.

Scarpa yoktu, odaya gitmişti. Tezgâha dayanmış olan Gina, konuşmuyordu. Bana bakmıyordu. Aynı bakışla kapıya ve sokağa bakıyordu.

"Kusura bakmayın," dedim birden.

Gina, "Bir daha gelirse, gebertirim," dedi.

İkimiz de gözlerimizi kapıya dikmiştik. "Olur böyle şeyler," dedim. "Yeni bir yanı yok. Yeni olan, senin ondan değerli olman."

"Bir daha gelirse gebertirim."

Dokunmadım ona, sakinleştirmek için bir şey demedim.

"İşimize bakalım," dedim. "Bitti artık."

Öğleden sonra Scarpa beni meyhaneye davet etti. "Sokaktan geçelim," diyordu. "Saklanmaktansa, görünmek daha iyi."

Mersinlerin altında bir köşeye oturduk. Pippo'yu sigara almaya gönderip biraz şarap ısmarladık. "Bu işler yüzünden," diyordu, "hep kapalı bir çevrede yaşıyor, yolculuklar yapıyor, koşuşuyoruz. Şöyle bacaklarımı uzatıp tatil yapamıyorum hiç."

Bir özleminden söz etti – bir köye çekilmek, domuz yetiştirmek, yerinden kıpırdamamak istiyordu. "İşin kötüsü, bir yere yerleştim mi, hep savaş çıkar. Ya başka yerde ya bizde; ama hep çıkar. Bir zamanlar, benim de bir evim vardı. Bir zamanlar."

"Senin çok evin var," dedi. "Dikkatli ol, herkes taşıyamaz bu yükü."

"İşin tuhafı, zamanında sona ermiyor hiçbir olay," diye yanıt verdim. "Bu kez bitirdiğimi sanıyordum."

Sacrpa'nın gözlerinin içi gülüyordu. "Her olayın en az iki kez yinelendiğini bilmiyor musun? Önce gerçekten, sonra da şakadan. Boğularak ölmüş birinin cesedinin su yüzüne çıkması gibi."

Gülmekten çok, içmek istiyordu canım. Bereket, Scarpa benim yerime de konuşuyordu. Linda'nın bağırarak benim için söyledikleri –huysuzluk ettiğim– doğruydu. O da işitmişti denilenleri. "Bunları onunla konuşmalıyım," dedim, kendi kendime.

XIX

Gece bir meyhanedeki toplantıya katıldık. Dönerken yakalanmamak için, gün ağarıncaya dek oturduk. Gino Scarpa, ötekilerle birlikte mahzen gibi bir yere indi. Buradan, gerektiğinde kullanılacak bir çıkışı da olan, bir başka mahzene geçiliyordu. Ben Giuseppe ile birlikte yukarıda kaldım. Gitarımı getirmiştim; ama bu saatte çalacak olursam devriyeler duyabilirdi. Uykum vardı; bir önceki gecenin yorgunluğu çökmüştü üstüme. Giuseppe merdivenlerden inip çıkıyor, her seferinde de beni uyarıyordu. "Gözünü dört aç," diyordu, "yakayı ele verecek olursak, rezaleti düşün."

Yüreğimin ağzıma gelmesi, uyumamı engelliyordu. Mahzende çok kişinin olduğunu, üstelik Scarpa'nın tek başına onların tümüne bedel olduğunu biliyordum. Bunca uzun tartışmaları boşuna değildi. Giuseppe'ye, Torino konusunda bilgi edinmesini söyledim. Gün ağardığında "Bitti," denilip de meyhaneci bizlere de kahve getirince, Giuseppe sakin bir sesle, "Haklıymışsın. O arkadaşın da bizdenmiş," dedi.

Daha fazla bilgisi yoktu ya da konuşmak istemiyordu. Bu arada en gençler, işe gitmek için iki kapıdan da çıkmaya başladılar. Meyhaneci kapıları aralık tutuyor, sanki etrafı süpürüyormuş gibi yapıyordu. Öteki-

lerden hiç kimseyi görmedim.

Gino Scarpa ile yola çıktığımda gün ışımıştı. Son söylediklerinden, toplantıdan hoşnut kalmadığını hissetmiştim. Bir başka toplantı daha yapılacağını anladım.

Güneşin ilk ışıklarında, Pincio bahçelerinden geçtik. Akıntıya karşı yüzer gibi, kasılarak yürüyordum. Scarpa olmasaydı, bir sıraya bırakacaktım kendimi. "Ne dersin?" dedi. "Kahvaltı edelim mi? Burada ağaçların altında etmek iyi olacak."

Ama Flaminio'ya, bir gün önce gitmiş olduğum kahveye gittik. "Bu saatte eve dönmek alnıma yazılmış," diyordum kendi kendime.

"Dayan," dedi Scarpa, "bu da bir tür savaştır."

Ama yüzü eskisi gibi canlı değildi. Görüp geçirdiklerini açığa vuran çizgileri, zayıflık çizgileri belli oluyordu. Bütün gücü gözlerindeydi. Sütlü kahvesini yudumlarken, birden aklıma yatağa çivili Amelio'nun boğazı geldi.

"Bizi görmek, kim olduğumuzu anlamaya yeter," dedi. Bereket kimse yoktu.

Scarpa yorgun bakışlarla kasadaki kıza bir göz atıp ciddi ciddi söylendi: "Hepimizin suratı uyurgezer gibi. Böyle yaşıyoruz."

Kahveme likör katarken, bu yazgıyı düşünüyordum bir kez daha. Eskiden yazgıya boyun eğiyordum, oysa şimdi kimin için çalıştığımı biliyordum. Bu konuda da, onun ne düşündüğünü öğrenmek isterdim.

Eve döndük, yol boyunca telaşlı olduğu belli oluyordu. Bulutlara, tepelerdeki çamlara göz atıyordu hep.

"Şu Roma var ya," dedi. "Bir türlü anlayamıyorsun. Herkes kendine göre haklı. Sanki hükümette sanıyorlar kendilerini. Oysa faşizm, evlerine dek girmiş. Onunla, kendi alanında savaşıyorlar. Hepsi köylü. Yeryüzünde olup bitenden haberleri bile yok."

Bunun üzerine, yoldaş olup olmadıklarını sordum.

"Konuşma söz konusu oldu mu, kimse mangalda kül bırakmıyor," dedi. "Bu gece sen yoktun." Eğlenmiş ve uykulu gözlerle bana baktı. "Tartışmanın da kendine göre keyfi var. Hem de nasıl."

Ben de ona, Roma'yı anlamaya başladığımı söyledim.

"Böyledir," dedi. "Hep böyle olur. Roma'da her şey daha kolaymış gibi görünür. Ben de anlamıştım bunu; öğrenciyken. Sonra, ister iyi ki de, ister ne yazık, gerçeği gördüm."

Gino Scarpa'nın öğrencilik yapmış olmasına şaşırdım. Bizim gibi bir insana benziyordu, sadece biraz daha becerikliydi. Bu arada gelmiştik.

"Demek ki, Roma'yı biliyorsun," dedim.

"Benim zamanımdan bu yana değişti," dedi gülerek. "Ama Romalılar değişmezler."

Gina kapıda karşıladı bizi, yüzü gülüyordu. Bizi, bir şeyler yedirmek için bekliyordu; ama ayakta duracak halim yoktu. Gino Scarpa bahçede bulutlara bakarken, ben kendimi yatağa atıp gözlerimi yumdum.

Akşama doğru eve uğrayıp Marina ile konuştum.

"Aferin," dedi, "anahtarı eskitmiyorsun."

"Çalışıyoruz," dedim.

"Yüzünden belli oluyor."

"Komşular nasıl?"

Aylığı ödedim ve bu gece odamda eski bir arkadaşımın kalıp kalmayacağını sordum.

"Onu tanıyalı bir gün oldu daha," dedi, "odanda mı yatırmaya kalkacaksın?"

Daha sonra Dorina'ya gittim ve hepsini telaş içinde buldum. Carletto, Argentina'ya giriyordu. O akşam sözleşme imzalayacaktı. Dışarı çıkmıştı, birazdan dönecekti. "Sizin için sevindim," dedim Dorina'ya, "ama Carletto çekirge gibidir."

Alındı, niçin böyle dediğimi sordu.

"Yalnız Roma'da oluyor böyle şeyler," dedim. "Her şey mutlu sona ulaşıyor."

Bunun üzerine Dorina susmamı söyledi. Artık Carletto'nun dostu değilmişim ben. Gina ile birlikte olduktan sonra değişmişim. Luciano olayından beri onlara bozuluyormuşum. Leş gibi kokan insanlarla dostluk ediyormuşum. Bu işin sonu kötüymüş. Herkes böyle diyormuş.

Yüzü kızardı, sesi boğuklaştı. Özetle, geceleri onlarla birlikte geçirip gitar çalmamın, tiyatroya girmeye çalışmamın daha iyi olacağını söylüyordu. "Carletto sana yardımcı olabilir şimdi," diyordu. "O adamlara güvenmeye kalkma."

Scarpa'nın, bulunduğu yerde gecelemesinin daha doğru olacağını anladım. Nasıl olsa iki gün kalacaktı. Dükkânda rahatı yerindeydi, Pippo ile birlikte tekerlekleri takıyordu. O akşam, yemek yedikten sonra bahçede oturduk. Ötekilerden haber yoktu. Geceyarısı bir kez daha toplanılacaktı. Giuseppe'yi bekliyordum.

"Biraz gitar çal," dedi.

"Gerçekten öğrenci oldunsa, baban burjuvaysa, nasıl oluyor da bizimle çalışıyorsun?" diye sordum ona. "Niçin kaçmak zorunda kaldın? İtalya'da faşizm olması, senin için daha iyi değil mi?"

"Her sınıfın çılgınları vardır," dedi. "Eğer olmasaydı, hâlâ eski Roma dönemini yaşardık. Olayların akışını değiştirmek için çılgınların olması gerekir. Bir çılgının ne demek olduğunu düşündün mü hiç?"

Konuşmasını sürdürdü: "Sen de çılgınsın. Yaptığın iş sana göre mi? Kurşuna dizilirsen, zindana atılırsan, kim ödeyecek sana bunun karşılığını?"

"Hepimizi sömürüyorlar..."

"Kim sömürüyor seni? Gina mı?"

Tok bir sesle, gönlünü eğlendirerek konuşuyordu. Yanıt vermek istiyordum ona.

"Sana bir şey söylemek istiyorum," dedi. "İkimizin arasında bir ayrım var: Benim aylarca ter dökerek, koca koca kitaplar okuyarak, sıkıntılar çekerek vardığım karar, senin ve bağlı olduğun sınıfın kanında var. Önemsizmiş gibi geliyor insana."

"Onları, yoldaşları bulmam kolay olmadı."

"Niçin aradın onları? Bir beklentin mi vardı? İçgüdün mü yöneltti?"

"O kitapların bir ikisini ben de okumak isterdim. Günün birinde okullar bizim olursa..."

"Kitaplardan çok şey kazanılmaz. İspanya'da, aydınların da ötekiler gibi budalalıklar yaptıklarını gördüm. Önemli olan sınıf içgüdüsü."

Bahçede bunları konuşuyorduk. Karanlık bastırmamıştı; ama uzaklarda sokak lambaları yanmıştı. Kimi pencerelerde de lamba yanmıştı. Scarpa'nın yarın gideceğini düşündükçe, imreniyordum ona. Ne çok şey öğretebilirdi bana.

Giuseppe geldiğinde gece olmuştu. "Birisi konuşmuş," dedi.

Meyhane gözetim altındaydı. Bizimkilerden biri, masada ve köşe başında nöbet değiştiren hafiyeler görmüştü. Kimseyi götürmemişlerdi daha, yöneticileri bekliyorlardı. "Meyhaneciyi götürecekler," dedi, "Scarpa'nın nerede olduğunu bilmiyor. Gözünüzü dört açın çocuklar."

Geldiği gibi, ağır adımlarla gitti. Scarpa bana, bu gibi durumlarda işyeri sahibinin hep içeri alındığını söyledi; bu zor duruma, keşke daha dayanıklı biri düşseydi diyordu. "Biraz dolaşalım mı?" dedi.

Kimse var mı diye, kapıdan baktım. Gina'ya, "Sen de gel," dedik. O da, bunu bekliyordu.

Tepedeki kiliseye doğru tırmandık. İnsanlar gelip gidiyor, bağıra çağıra konuşuyorlardı. Meyhanelerden, bu saatte şarap kokusu yayılıyordu. Yalnızca ağızları dolu

olanların sesleri çıkmıyordu. Roma'nın üstünü koyu, coşkulu bir hava kaplamıştı. "Bu gece yakalanacak olursak," dedim, "öğrendiğimiz son şey, bu olacak."

"Hangi şey?" dedi Gina.

"Roma'da bağıra çağıra yenilip içildiği," dedi Scarpa. "Bu, değil mi?"

Bunun üzerine ona, her şeyi böyle anlayıp anlamadığını sordum.

Gönlüne sevda düşmüş bir arkadaşı düşünmemi söyledi. Ne diyeceği önceden bilinir. Hepimizin gönlüne bir ara sevda düşer.

"Pablo böyle düşünmüyor," dedi Gina.

Sesinde, bizi neşelendiren bir şey vardı. "İftira etme," dedi Scarpa. "Pablo iyi yoldaştır."

Sonra bize, Roma'da hapis yattığı günlerden söz etti.

"On yıl önce. Yirmisindeydim. O sıralar anarşisttim. 'Salak bu,' deyip kapı dışarı ettiler."

"Nasıl davranıyorlar içeridekilere?" diye sordum.

"Kötü davranma içeride değil. Kötü davrananlar dışarıdakiler. Bir kız seviyordum, bir ay sonra boynuzladı beni."

"Gerçekten mi?" dedi Gina.

"Yaşam böyle. İçeri düştün mü, her şeyin ters gider. Başka bir şey daha olur. Bir süre hapis yatınca, insanları unutursun. Dışarı çıkınca, dünyanın yine yaşamakta olduğunu görürsün. Ölmüş olmanın ne anlama geldiğini anlarsın."

"Ölmek daha iyi," dedi Gina.

Evleri geride bıraktık. Roma'nın yarısı görülüyordu.

Scarpa'ya, "Yarın gideceksin," dedim.

"Çok kötü," dedi. "Yalnızca arandığında bir yerde kalabiliyorsun."

Geri döndük, Gina'yı yaşlı kadındaki odaya gönder-

dim. Biz dükkâna gittik, gecenin yarısını tartışarak geçirdik. "Kaçmak da, yakalanmak da aynı şey," diyordu. "Önemli olan, geride kalanların olması. Ama öyle bir an gelir ki, yakalanıp hiç kıpırdanmamak istersin."

"Sizin burası bir şey değil," dedi. Almanya'yı, İspanya'daki zindanları anlattı. O anlatırken, beni ter basmıştı. "Bütün dünya bize karşı," diyordu. "Kendini aldatma. Siz buradakiler anlamak istemiyorsunuz bunu. Midelerini ve keselerini savunurlar burjuvalar. Yem torbalarını, üzengilerini yitirmemek için dünyanın yarısını ortadan kaldırabilir, çocukları boğazlayabilirler. İtalya'ya da gelecekler, hiç kuşkun olmasın. Tanrı'dan, aileden söz ederler bakarsın."

Carletto'nun da buna benzer şeyler demiş olduğunu anımsadım. Ona söyledim bunu.

"Neyin ne olduğunu bilmezsen," dedi "yoldaş olamazsın. Ama bilmek başka, gerektiği gibi davranmak başka. Korkunca, hepimiz burjuva kesiliriz. Fırtınayı görmemek için gözlerini yummak, korkmak demektir, burjuva korkusudur. Marksizm, olayları oldukları gibi görüp gerekeni yapmaktan başka bir şey mi?"

İtalya'da burjuvaların bir oyun oynamakta olduklarını anlattı. "Yiğit çocuklar," diyorlardı bizlere, "bizim de durumumuz kötü. El ele verip hükümete yeter artık diyelim. Bizden çok, sizin çıkarınız var bunda. Başka ülkelerde yapılanlara bakın. Bizimle olursanız, sizi kurtarırız."

"Oysa," dedi, o gece son olarak, "ya kaçmak ya da ötekilerle birlikte ölmek gerek. İspanya Savaşı yitirildi artık."

Ertesi gün Gina gelip bizi uyandırdı. Ben işbaşı yaptım; o bahçede çamaşırlarını yıkadı. Gina'ya evdeki kadınların neler dediklerini sordum. Gülerek, "Onunla kalmana şaşırdılar," dedi.

"Carletto'yu tiyatroya almışlar mı?"

"Bu akşam yemeğe bekliyorlar bizi."

Gün boyunca yemek çağrısını düşünmedik. Scarpa yatakta ve bahçede oyalandı. Hava kararınca, vakit geçirmek için dolaşmaya çıkıp bir litre şarap içmeye karar verdik. Tam o sırada, omzuna bisiklet lastikleri geçirmiş bir bisikletli geldi. Tanıyordum onu, Aurelia'da çalışıyordu. "Meyhaneci konuşmuş," dedi. "Tutuklamalar başladı. Arkadaşlar Scarpa'nın kentte kalmamasına karar verdiler. Trastevere İstasyonu'na götüreceğim onu."

Scarpa, "İyi ki kirlileri yıkamışım," dedi.

Üstünü giydi, iş önlüğünü bıraktı, beni de Gina'yı da öptü.

"İspanya'daki yoldaşları aklından çıkartma," dedi.

XX

Hepimiz alçağız. O gider gitmez rahatlamıştım. Meyhaneci nerede oturduğumu bilmiyordu. Gina'ya, "Tiyatroya gidelim mi?" dedim.

Bana baktı, sevinmişti.

Carletto, kadınlar, Luciano ve tiyatrocu arkadaşları, Argentina'ya yakın bir yerde yemek yiyorlardı. Buraya varmak için bir köşeyi dönünce, o geceki meyhaneyi gördüm. Kepenkleri indirilmiş, kapatılmıştı; insanlar dikkat etmeden önünden geçiyorlardı. Haberimiz olmadan, kim bilir polisin bastığı kaç yerin önünden geçiyoruz, diye düşündüm. Belki günün birinde, kim bilir ne zaman, birisi bunları teker teker söyleyecek bize.

Gösteri yine aynıydı; kaç zamandır müzikli oyuna gitmemiştim. Torino'da bacaklar yüzünden gitmez olmuştum; Roma'da da gitmek gelmemişti aklıma. Roma'da böyle oyunların olmadığını sanıyordum. Nedendir bilmiyorum, her tarafta kol gezen faşistler, Papa ve Venedik Meydanı yüzünden, izin vermezler diye düşünüyordum. Bu insanlar başka insanlar, gelenekleri de başkadır diyordum. Ama sonra Lido'da iki parçalı mayolar görecektim. Her kadının yanı başında, bir de erkek vardı. Demek ki, eğlenme konusunda hepsi aynıydı.

Bu kez, dans etmek için sahneye çıkan bir zenci ka-

dın bile vardı. Çekirge gibi zıplayan, yarı çıplak bir kadın azmanıydı. "Tam Lubrani'ye göre," dedim hemen, "belki de işe o almıştır." Ne var ki, zenci kadınlar hiç yeterince çıplak olmazlar, bu yüzden de böyle çığlıklar atıp zıplarlar. İnsanı korkutan, kanınızı donduran bir sesleri vardır. Romalılar hoşlanmışlardı kadından, numarasını yinelemesini istediler.

Sonra, salonda Carletto'yu gördük. Gina sıranın ona gelmesini beklediğini söyledi. Carletto şaşkın şaşkın bize bakıp altı gün sonra işe başlayacağını söyledi. "Gününü görecek, Littoria Kulesi bir kez daha kazık atacak ona," diye geçirdim içimden.

Sonra ötekiler geldiler, sevinç çığlıkları, selamlaşmalar, gülmeler sardı her yanı. Bütün bu insanların arasında oluşumu yadırgıyordum. Sanki Gino Scarpa yanımdaydı, sesini, gülüşünü duyuyor gibiydim, sanki birisi çıkagelecekti. "Yemeğe gidiyor muyuz?" dedi Dorina.

Yemeğe gittiğimiz yerin domuz pirzolası ve peyniri ünlüydü. Carletto bizim için kısa bir gösteri yaptı; daha da ustalaşmıştı; ama beyaz ceketli bir garsonun yemekleri getirmeye başlaması havayı değiştirdi. Gina yumruklarını sıkmış çılgınlar gibi gülüyordu; zavallı kadının ikimizin başına bir şey gelmesinden korktuğunu, bu nedenle böyle sarhoşlar gibi kahkahalar attığını anlamıştım. Bu iki gün boyunca bir kez olsun yakınmamıştı.

Gece böyle geçti; toplu olarak Milvio'ya döndük. Onlarla birlikte olmak, eski günlerin seslerini, konuşmalarını duymak etkilemişti beni; o iki gün boyunca o denli çok şey olmuştu ki, artık aynı insan değildim sanki. Rastgele konuşuluyor, gidiliyor, gülünüyordu; onların da bir şeyler yapmış olduklarını anımsıyordum, Luciano'ya bakılırsa, hâlâ da yapmaktaydılar. Ama aramızda duvar, dikenli tel gibi bir şeyin olduğunu anlıyordum. Ancak gülmek için konuşabiliyorduk, Giulianella da benim iş-

lerimle dalga geçiyordu. Plazza olayı nedeniyle Carletto'ya takıldım. Gelip beni bulması önemli değildi diyelim; ama Linda'yı getirdiği için temiz bir kötek hak ediyordu. "Bu işleri hep sen mi karıştırırsın?" dedim. "Gittiler mi bari?" "Evet," dedi. Üzüldüm.

Bir süre kimse görünmedi ortada. Meyhanecinin de, ötekilerin de ne olduklarını bilmiyordum. Scarpa Roma' da olsaydı, arada onunla karşılaşabilirdim. Kimi günler huzursuz oluyordum. Sonunda Pippo'yu yedek parçalarla Aurelia'ya gönderdim, makinelerde kimlerin çalıştıklarına dikkat etmesini söyledim. Telaşa kapılmasın, diye haber gönderdiler. Tehlike geçmemişti ve yapılacak bir şey yoktu.

Böylece son tasasız günlerimi yaşadım. Gina, bir şeyler olduğunu seziyordu. "Ne diye çalışıyorsun?" diyordu. "Dükkânı kapat, gidip Dorina'yı alalım. Bu günlerin tadını çıkartmak istemiyor musun?" Ostia'ya, çamlığa, kent dışındaki sokaklara gittik yine. Keyfimizin yerine gelmesi için, ikimizin bir arada olmamız yetiyordu. Eylüldü, gökyüzü cam gibiydi.

Yine gitara başladım, akşama doğru dışarı çıktığımda, sanki eski isteklerim uyanıyordu. Lario ve Chelino ile birlikte tepeye çıkıp eğlendiğimiz günlerdeki isteklerim. Daha hiçbir şeyin olmadığı, Amelio'nun dünyada olduğu günlerin. Yalnızca bir yıl geçmişti. İnanılır gibi değildi.

"Roma'yı seviyor musun?" diyordu peşimden gelen Carletto. "İyi yaşanır burada, oğlum."

Giulianella, "Evli gibisin, bir elin yağda, bir elin balda," diyordu.

Ben ötekileri düşünüyordum. Zindanlarda yatanları düşünüyordum. Yeryüzünün ölülerini, ölmekte olanlarını düşünüyordum. Biz kazanmış olsaydık, bu dünyanın nasıl olacağını. Kim bilir, belki de güzel olan, bu duru-

mun biraz daha sürmesi, değiştirilememesiydi.

Bir akşam tiyatrodan çıkar çıkmaz, bardaktan boşanır gibi yağmur yağdı, bulduğumuz ilk yere sığındık. Böyle durumlarda, insanın içinden eğlenmek gelir ve hemen her zaman uygun bir yer bulunur. Çocuklaşır insan. Gök gürüldüyor, Roma sokaklarından seller akıyordu, gittiğimiz yerde bizden başka kimse yoktu. Şarap içtik. Gina da içti. Carletto faşizme karşı uzun bir konuşma yaptı. Meyhaneci, kapının kepengini indirdikten sonra, beklenen gün için sakladığı bir şişeyi açıp konuşmalara katıldı. "Gök gürlediğinde," diye haykırıyordu, "uyuyanların uyandıklarını sanıyorum. O yıldırım düşecek, bir gün Venedik Sarayı'na, Roma'nın üstüne düşecek ve o gün farenin[1] kuyruğu titrettiğini göreceğiz..."

Sarhoş olmuştu; ama yağmur dinip de ayrıldığımızda, söylediklerini kimseye söylemememizi, insanlık adına bu şişelerin anısını bile unutmamızı istemeyecek denli sarhoş değildi. Fırtınalı havalarda kafasının karıştığını söylüyordu, yoksa politikadan söz etmek müşterilerin işiydi. Adamı yatıştırmak için Luciano, "Buranın neresi olduğunu bile bilmiyoruz," dedi.

Adamın suratı gözlerimin önünden gitmiyordu. Giulianella, "Gerçekten de böyle salak mı?" diye söylendi. Carletto'yu korkuttuk. Meyhanecinin onu mutlaka tiyatroda görmüş olacağını söyledik. İçine bir kuşku düştü, sonra, "İçten konuştu," dedi. "Açtığı şişelerin parasını kim ödeyecek?"

Gina, "Hepiniz içten konuştunuz," dedi. "Ama korkuya kapılırsa, sizleri ilk o gammazlar."

"İtalya'nın haline bak," dedi Luciano bana. "Yakayı ele vermemek için, başkasını gammazlıyorsun."

1. Mussolini. (Ç.N.)

Böylece, evin önünde aynı konuya döndük. Onlarla kalmamı istiyorlardı inatla. "Bugün yarın bir şeyler olabilir. Herif[1] hasta, frengili. Son darbe için hazırlıklı olmalıyız. Bağlantımızı kesmeyelim. O gün kitleleri yönlendiremezsek, kan gövdeyi götürür."

"Olabilir," dedim. "Ne çıkar bundan?"

"Bu kadar da değil," diyorlardı. "Savaşa da fırsat tanımamalı. Yoksa İspanya gibi oluruz."

Sanki camdanmışlar gibi, içlerini okuyordum. Korkunun her türünde yasaklanmış bir söylem, yön veren gizli bir çıkar vardı. İnsan kendini korur, barışı korur, anlaşılır bir şeydir bu – herkesin başına gelebilir. Ama bu ikisinin, burjuvaların paralarını, faşizmi getiren paraları savunmalarını anlayamıyordum. Gülerek söyledim bunu onlara.

Carletto haklı olabileceğimi söyledi. Ama sonra, son darbenin indirilmesi konusuna döndü. "Kaç kez kaçırıldığı olmuştur böyle fırsatların," diyordu. "Denetimden çıkan halk kitleleri kıyıma uğrarlar. Tarih böyle kıyımlarla dolu."

Kısacası, başlarıyla konuşmak istiyorlardı. Başların az konuştuklarını, bu olayları önceden bildiklerini söyledim. "Sen de gel," dedi bunun üzerine Luciano. "Onlardan biriyle konuş."

Onlardan biri, tiyatronun önünde karşılaştığımız, beyaz yelekli, altın çerçeveli gözlüklü biri oldu. Giulianella ile birlikteydi ve keyfinin yerinde olduğu anlaşılıyordu. Herkese kahve ısmarladı, sonra çene çaldık. "Binbaşı," dedi Luciano, "konserleri kaçırmaz. Senin de nasıl çaldığını görmek istiyor."

"Zor bir istek değil," dedim. "Bir akşam meyhaneye gelsin yeter."

1. Mussolini. (Ç.N.)

"Beppe'ye gidelim," dedi o, "biraz konuşuruz."

Bu binbaşı, sakınımı elden bırakmıyordu. Gerçekten de gitarlardan, viyolonsellerden söz etti. Yolda bir ara duraklıyor, konuşmaya başlıyordu. Yanındaki bizler de, konuşmasını bitirmesini bekliyorduk. Giulianella'nın koluna girmişti, dedesi gibi duruyordu onun.

Lokantada dipte bir köşeye oturduk. Masaların hepsinde bir örtü ve çiçekler vardı. Bir kadeh içki içmek için buraya gelmenin gerekçesini anlayamıyordum. Ama Carletto, Giulianella ve Luciano eğleniyorlardı.

Müzikten söz etmeyi sürdürdük. Binbaşı zor konulardan söz ediyordu. Bana bakiyordu. Ben de Luciano'ya bakıyordum.

Bir ara Carletto adamın sözünü kesti. "Asıl konuya gelelim," dedi. "Burada, bizim kim olduğumuzu bilen Pablo var. Binbaşım, siz onu aydınlatın."

Bunun üzerine, yaşlı adam koltuğa gömüldü. Daha da ışımakta olan gözlüğüyle bana baktı. Beni övmeye başladı. Bizim gibi insanlara gereksinme duyulduğunu söyledi. Ama sayımız yeterli değildi daha. Ermişler gibiydik bizler. Kusurumuz, gizli kalmaktı. Gücümüzü, niçin öbür İtalyanların güçleriyle birleştirmiyorduk? Öbür İtalyanlar ne istiyorlardı? Şiddete, zorbalığa, hırsızlığa son verip insanlık onurunu, yasaları geçerli kılmak, özgür İtalya'yı yeniden kurmak.

"Daha başka zararlara yol açmadan, faşizmi devirmek," diye araya girdi Carletto.

Binbaşı göz kırpıp konuşmasını sürdürdü. Bir kez halkı istediğini yapmakta özgür bırakmışlardı. Sonuç ne olmuştu?

Ona halkın biz olduğumuzu, sonucu ise onun gibi burjuvaların bilmeleri gerektiğini söyledim.

Binbaşı yine gülümsedi. Faşizmin köklerinin hiç kuşkusuz derinlerde olduğunu söyledi; ama biz insanlar

da korku yaratarak faşizmi daha güçlü kılıyorduk. Tartışmalıydık, ortaya çıkmalıydık. Ortak bir programa katılmalıydık. Bizim yöneticilerimizi görse, bunları söyleyecekti.

Çekilmez bir herifti. Yavaş yavaş anlıyordum bunu. Bu kez onlar benim ağzımın içine bakmaya koyuldular. Giulianella'nın yine sinirli bir biçimde sigarasını söndürdüğünü görüyordum.

Sakin olmaya çalışarak, bir süredir bir şeyler yapılmakta olduğunu söyledim. Benim bir önemim yoktu ama büyükler habire tartışıyorlardı. Ortak sorumluluk herkes için geçerli olmalıydı. Güzel günlerin geri geleceğini düşlemenin bir yararı yoktu. Biz korkutuyorsak, acıma duygusu uyandıranlar da vardı. Bir süredir tarafların görüşmeler yapmakta olduklarını söylediğimde yüzlerini görmek, eğlendirdi beni.

Ama binbaşı kuşkucu bir biçimde gülümsedi. Hiçbir çiçeğin zamanı gelmeden açmadığını, bu konuda da sağduyulu olmak gerektiğini söyledi. Bu arada benimle konuşmuş olduğuna sevindiğini söyledi; dediklerini düşünmemi, aktarmamı istedi. Umutlarımıza kadeh kaldırmayı önerdi.

Birkaç gün sonra, gitar için buluştuk. Bu kez Beppe'ye gitmedik, Luciano'nun evinin balkonunda toplandık. Daha önce gelmemiştim buraya. Giulianella buradan, Roma'nın yarısını gösterdi bize. Binbaşı gitar dinledi, benimle tartıştı, partilerin ses çıkartan tellere benzediklerini söyledi. Telleri kopartarak çalınmazdı, çalmak için tellere dokunmak gerekirdi.

Başka zamanlarda, Roma'nın şurasında burasında dolaşırken karşılaştık. Gina bana arkadaşlarımın ölüp ölmediklerini sordu. Sıkıntılı bir yüzü yoktu.

Biraz soluklanmak, benim de hoşuma gidiyordu. Ama bu uzun sessizlik yine de çok zordu. Yine o meyha-

nenin önünden geçtim, kapalıydı. Günlerden pazardı. "Yarın sabah, Aurelia'ya giderim," dedim içimden. Bereket, gidemedim. Daha gün ağarmadan, yatakta yatarken tutukladılar beni.

XXI

Yatakta yakaladılar beni ve yarım saat içinde evin altını üstüne getirdiler. Marina korkulu gözlerle bana bakıyordu. Bunu Scarpa olayına bağlıyor, Gina'yı düşünüyor, içimden büyük bir gülme isteği geliyordu. "Daha iyi," diyordum kendi kendime. Sonra indik. Carletto'nun kapısı kapalıydı.

"Carletto salağı uyuyor," diye geçirdim aklımdan. "Kim bilir nasıl korkar. Köye kaçarlar." Scarpa'nın Roma'da olmayışına çok seviniyordum. Otomobil Lungara'ya vardı, indik, beni içeri attılar; sokağa, bulutlara bir göz bile atmamıştım. Çok geç düşündüm bunu. Sonra hücrede, köprüde saçları dağınık bir kız gördüğümü anımsadım. O erken saatte, rüzgâr olmalıydı. Hücreden yalnızca duvarlar ve aydınlık görülüyordu.

Gardiyanlar beni hücrede tek başıma bıraktıklarında, ağzım sızlıyordu. Bunun üzerine yolda, bürolarda, kalemde yüzümden gülümsemenin eksik olmadığı aklıma geldi. Yeni bir şeyle karşılaşmayan birinin kayıtsızlığı vardı yüzümde. Yumruk, kan, bir şeyler beklemiştim. Oysa, hepsi sıkkın bir yüzle bakmıştı bana, sanki kahvedeydik. Hücreye gelen biri, gözetleme deliğini açıp seslenince, "Şimdi," dedim kendi kendime, "ayvayı yedik." Oysa tepsi, havlu, çatal bıçak gibi şeyler getirmişti. Ona,

niye beni tutukladıklarını sormak aptallığını bile ettim. Yanıt vermeden, deliğin kapağını kapattı.

Gün, böylece olaysız geçti. Bir kamp yatağı vardı, üzerine uzandım. Yatınca biraz gökyüzü görülüyordu. Pencerede demir parmaklıklar ve avluyu görmemi engelleyen buzlu cam şeritleri vardı. "Çok da kötü değil," dedim içimden. "Önemli olan ne kadar süreceğini bilmek." Arada, biri kapının gözetleme deliğine vuruyordu – ekmek, alışveriş, yoklama, su bidonu için. "Yeter ki böyle sürsün," diyordum. Sigara bile alınabiliyordu.

Sabahtan kalma bir korku vardı içimde: yanıtları düşünecek vakit bulamama korkusu. Kendimi onların bildiklerine göre ayarlayamama korkusu. "Pippo'yu da aldılarsa," diyordum, "her şey bitti." Ardından, "Beni tutukladıklarına göre, biliyorlar," diyordum.

Mahpusluk kapalı olmak değildi, belirsizlikti. Hücrede volta atıyordum. Aklıma bizimkiler, Binbaşı, Scarpa'nın dedikleri geliyordu. "İyi ki, ölmüş gibi olunuyor," diyordum. "Çılgın adam."

Sonra yine uzanıyor, her şeyi baştan düşünüyordum. Demek ki Scarpa kaçtı, diyordum. Kaçtı mı, kaçamadı mı? Nerede oturduğumu Giuseppe'den başka bilen var mıydı? Aklıma yağmurun yağdığı gece ve sarhoş olan meyhaneci geldi. Keçi suratlı herif. Olsa olsa, beni değil Carletto'yu tanırdı. Binbaşı? Hiç kuşkusuz kendini tehlikeye atmazdı o. Suçun bende olabileceği düşüncesi üzerine, elim ayağım buz kesti. Eğer bunlardan biri konuşmuş da, yoldaşlar tutuklanmışsa, kendimi Po'ya atmaktan başka çare kalmıyordu.

Po'yu düşününce, bir kez gerçekten kendimi atmak için kıyısına gittiğim aklıma geldi. Marttan daha önce değildi, o kız yüzünden. Ama Plaza gecesi yine sokakta gördüm onu, Amelio'dan söz ediyordu, öfkeli ve kötüydü. Birden Amelio'nun da içeri alınmış olabileceğini dü-

şündüm. "Bu kez berabereyiz," dedim. Yatağa uzanmıştım. Gözlerimi yumup "Amelio," dedim.

Akşama doğru, demir parmaklıklara vurdular. Uzaktaki hücrelerden başladı. Şarkıya benzer bir vuruştu – bir çubuk, çıldırmış gibi parmaklıklara vuruyordu, şarkı söyler gibi vuruyordu ve anahtar ve kapı sesleri duyuluyordu. Yaklaştı, yaklaştı; kapı açıldı. Bir gardiyan girdi ve bir başka gardiyan bana "İyi akşamlar," derken, pencereye gidip parmaklıklara enlemesine ve boylamasına vurdu. Sonra kapıyı çarparak kapatıp gittiler. Gece olduğunu anladım.

Kaçmak isteyen birinin olabileceğini aklım almıyordu. Bu işlem kilise çanı gibiydi – rahat uyuyabilmemiz için biraz şamata yapıyorlardı. Pencerenin önünde, ayakta son sigaramı içtim, parmaklıklar arasından aydınlığa bakarak. Buradan bütün Roma'yı görüyordum sanki. Evlerden çıkıp kent merkezine gittiğimiz saatti, her yerin aydınlandığı, insanların akşam yemeği yedikleri, dans ettikleri, içki içtikleri, gitar çaldıkları saatti. Acaba Gina, Luciano, Carletto ve kadınlar buluşabilmişler miydi? Gina'nın açık vermemesi gerekiyordu. Ona "Teşekkür ederim," bile diyememiştim. O akşam az düşünebildim bunları, hâlâ şaşkındım. Sonra tavanda bir ışık yandı, kötü, hastanelerdeki gibi çiy bir ışık. Kapalı gözetleme deliğine çarpan bir ses, "Uyku saati," dedi.

Uyuyup uyumadığımı bilemiyorum. Beni konuşturmaya gelmelerini bekliyordum. Dayağı gece attıklarını düşünürdüm hep, bir şey olacak mı diye dikkat kesilmiştim. Almanya'da, İspanya'da olanları düşünüyordum; "Kızılların gözlerinin yaşına bakmazlar," diyordum. Bir ara uyandım, kapıyı tıklatıyorlardı. Ben daha bakamadan gardiyan kapıyı kapattı – gece denetçisiydi.

Sabah oldu, camlar yavaş yavaş aydınlandı. Gece boyunca yatakta dönüp durmuştum; kalçalarım ezilmiş

gibiydi, başım ağırlaşmıştı. Gözlerimi açar açmaz, yanıtları düşünmeye başlamıştım.

Bizi uyandırmak için bir zil çaldı. Kahve, su bidonu getirdiler. Sonra, demirlere vurarak geçtiler. Birisi, "Size bir paket var," dedi. Paket geldi. Giyecekti, kâğıdın üstünde Gina'nın el yazısıyla adım, soyadım yazılıydı.

İnsana güç veren şeylerdi bunlar – karşılıklı konuşmak gibi bir şeydi. Keyifle ilk sigaramı tüttürdüm; yürüdüm. Volta atarken –beş adım bir yöne, beş adım öbür yöne– yürüyemeyen birinin olduğu, onu cezaevine sedyeyle getirdikleri aklıma geldi. Bu da güç verdi bana, parmaklıklara baktım. "Burada olmayı kendim istedim," diye geçirdim aklımdan.

Yarım saatliğine açık havaya çıkabileceğimi söylediler. Merdivenlerden inip koridorlardan geçtim. Beton bir avluya götürüp kapıyı üstüme kilitlediler. Ta yüksekte, bir karış gökyüzü görülüyordu.

İkinci gün de böyle geçti ve bir şey olmadı. Sonra gece oldu ve tahtakurularını keşfettim. Sonra yine sabah oldu, yine avluya çıktım. Hep yanıtları düşünüyor ama işin içinden çıkamıyordum. Sonra gece oldu ve aklıma Sarışın'ın kocasının kitapları geldi. "Yoksa bu yüzden miydi? Olacak iş değildi." Bir paket daha geldi. Aileme mektup yazabileceğimi söylediler.

"Ailem yok."

"Bir arkadaşınıza yazın."

"Nasıl olsa çıkacağım."

"Sevgiliniz yok mu?"

"Kadınlara yazılabilir mi?"

"Müdürden izin istersiniz."

"Nasıl olsa çıkacağım."

Her akşam, ertesi gün son gün olacak sanıyordum. Benimle Lungara arasında beş demir kapı vardı. Hepsini teker teker onlar açacaklardı. Yanılmış olduklarını düşlü-

yordum; beni bir başkası –belki de Carletto– sanmışlardı; sonunda beni çağırıp demir kapıları açacaklardı. Bir manav dükkânı, bir bardak bira gibi saplantılar oluşmaya başlamıştı kafamda. Bir işim olması, hamallar, Cogne[1] yüksek fırınlarındaki işçiler, dalgalarla boğuşan tayfalar gibi çalışabilmek için, ne isteseler verirdim. İstediğim yere gidebilmek, düşündüklerimi söyleyebilmek, soruları, yanıtları düşünmemek istiyordum. Köprüdeki saçları dağınık kız geldi aklıma, o saatte orada ne yaptığını, ne düşündüğünü, nereden geldiğini bulmaya çalıştım. İnsanların piyasa yaptıkları bir yerde, Flaminio'da, Tritone'de olduğumu sanıyor, geçenleri görüyor, tanıdık yüzlere rastlıyor, en güzel anları hep boşa harcamış olduğum sonucuna varıyordum. "Tam da Roma'da başıma geldi bunlar," diyordum. Hastalandığımı, doktor beklediğimi, yataktan kalkamadığını düşlüyordum. Parmaklarımı oynatarak ezbere gitar çalıyordum; besteler yapıyordum. Kimi günler daha çocuk olduğumu, salak olduğumu, herkesi güldüren budalalıklar yapmış olduğumu düşünüyordum. Ama, hiç kuşkusuz Gina'nın gülmediğini, dükkânı, Solino'yu, köprüde çalışanları düşünüyordum. "Salağın tekiyim ben," diyordum kendi kendime. "Gitarımı çalıp olduğum yerde kalacaktım."

Beni alıp emniyete götürdükleri gün, ilk işim hücreme bir göz atmak olmuştu. Yüreğim ağzıma gelmişti. Korkudan çok, yalnız kalmak, onları görmemek isteğiydi bu. Parmaklıkları geçip kalemde durduk; pencerelerden Tevere'nin üstündeki ağaçlar görülüyordu. Çıkarken kollarıma girdiler. Umursamaz davranmaya çaba harcadığımı sezdim.

Emniyettekiler, beni bir masanın arkasında bekli-

1. Büyük bir madencilik şirketi. (Ç.N.)

yorlardı; onlar konuştular. Önce adım, soyadım, babamın adı, askerlik durumum, daha önce hüküm giyip giymediğim. Sonra nereden geldiğim, ne yaptığım, kaç zamandır Roma'da olduğum. Sonra, geceleri nereye gittiğim ve bu kitabın ne olduğu.

Kitabı verdiler. Sarışın'ın kocasının kitabıydı.

"Gina da," dedim içimden. Kitabın dükkânın olduğunu söyleyecektim ki, kendimi tuttum. Birkaç sayfayı çevirip göz gezdirdim. Bu arada, Gina'nın içeride olamayacağını, bana paketler göndermiş olduğunu, bu işle bir ilişkisi olmadığını düşünüyordum. "Hayvanlar," dedim içimden, "onun da evini aramışlar."

"Nereden çıktı bu kitap?" dedim usulca.

"Sen daha iyi bilirsin."

Carletto'yu kamburunu düşünüyordum ben. Onu ayaklarımın altına almak geliyordu içimden.

"Kitap okumam ki," dedim. "Gazeteyi zor okuyorum."

İçlerinden biri, "Tiyatroya gider misin?" dedi.

"Arada sırada," dedim.

"Giulianella'yı tanır mısın?"

"Carletto'yu tanıyorum. Kambur. Ben gitar çalardım, o da şarkı söylerdi."

"Nerede, ne zaman?"

Bunun üzerine Lubrani'den söz ettim. Torino'dan söz ettim. Yeter denilene kadar konuştum.

"Binbaşı'yı tanıyor musun?"

"Binbaşı mı?"

Carletto ve karısıyla birlikte akşam yemeği yemek için Argentina'ya gittiğimi söyledim. Kimi kez gitarımı da götürüyordum. Gündüzleri çalışıp akşam yemeğe giderdim. Birçok kişinin adını bilmiyordum. Bu Binbaşı hep tiyatro salonunda olurdu.

"Açık konuş," dediler, "Roma'ya niye geldin? Bisik-

letçi misin, başka bir şey misin?"

Şaşırmış gibi yapıp onlara baktım.

"Torino'da rahat değil miydin?"

Onlara bakıyordum.

"Bu kitabı kim verdi sana?"

"Benim değil."

"Binbaşı mı verdi?"

"Bende olduğunu bilmiyordum."

Bunun üzerine içlerinden biri omzumu kavradı. Kulağımın üstüne bir yumruk indi. Oturmakta olan sorguyu sürdürüyordu: "Biliyor muydun?"

"Hiç görmemiştim," diye yanıt verdim, kitaba bakarak.

Omzumda hâlâ o elin ağırlığını duyumsuyordum. Öteki, bir gözü açıp, "Bir mektup var," dedi.

Mektubu verdi. Gina'dandı.

"Okuyabilirsin," dedi.

"Onun bir ilgisi yok," dedim.

Gina, beni yakında görebilmeyi umduğunu yazıyor, üst baş, para isteyip istemediğimi soruyordu. Dükkânda işler yolunda, Tanrı'ya dua et diyordu. "Hep seni düşünüyorum," diye sona eriyordu mektup.

Omzumda hep elin ağırlığını duyumsuyordum. Birisi, "Sigara ister misin?" dedi.

"Biz," diye sürdürdü öteki, "Binbaşı'nın ve ötekilerin ne yaptıklarını öğrenmek istiyoruz. Onlarla buluşmanı, bir yerlere paket götürmeni, kent dışına gitmeni istemediler mi hiç senden?"

"İstemediler."

"Senin o arkadaşların var ya, hepsi bozguncu. Biliyor muydun?"

"Hayır."

"Neler konuşuyordun onlarla?"

"Rastgele şeyler."

"Ama Giulianella suçluyor seni, onlara yardım ettiğini söylüyor. Faşist Parti'ye kayıtlı mısın?"

"Hayır."

Gülmeye başladı. O el, omzumu sıktı.

"Söylediğin ilk doğru söz bu. Tam zamanında yakaladık seni. Yalnızca Giulianella'yı mı sikiyordun, yoksa öbür kadını da mı?"

Bir yumruk daha yedim. "Çünkü Giulianella'yı Binbaşı da sikiyordu, bilmiyor muydun? Roma'ya geliş paranı Giulianella mı verdi?"

"Giulianella'nın ne ilgisi var?" dedim.

"Orasını sen bilirsin."

İşleri bitince her şeyi kâğıda döktüler. Kâğıdı bana okuyup, "İmzala," dediler. Kâğıda bir göz attım; yalnızca falanı filanı nerede tanıdığım yazılıydı. Hiçbir yoldaşın adı yoktu. İmzaladım.

Lungara'ya taksiyle döndük. "Yolda, Roma'ya, insanlara, kahvelere bakacağım," diye kendi kendime ant içmiştim, oysa bu kez de yine hücrede geldi bunlar aklıma. "Yoldaşları almamışlar," diyordum, "hıyar herifler."

XXII

Gina'ya içinin rahat etmesini, işlerin yoluna girmekte olduğunu yazdım. Gariban arkadaşlarımızın benden fazla suçlu olmadıklarını, Dorina'yı yalnız bırakmamasını yazdım. Suçsuz olan birini hapiste tutamazlardı.

Akşam demirlere vurduklarında, öbür dört kişi aklıma geliyordu. Acaba onlar da "Pablo'ya gidiyorlar," diyorlar mıydı? Gürültü başlayınca parmaklıklara gidiyor, seslerin bir hücreden bir hücreye geçişini dinliyor, "Şimdi sıra Carletto'da, şimdi sıra Giulianella'da," diyordum. Giulianella'nın da emniyete gitmiş, dayak yemiş olabileceğini aklım almıyordu. Bir de, Scarpa olsaydı diyordum. Luciano olayını anımsayıp onu anladım. Bunlar kimseye söylenmeyen şeylerdi.

Zavallı Luciano, yine buraya düşmüştü. Hapis yatmanın ne demek olduğunu şimdi anlıyordum. Hep bir şey düşünmek istiyordun ama düşünmeyi göze alamıyordun. Yanıtları vermiştin, dayağı yemiştin, ne demeye tutuyorlardı artık seni burada?

Sabah akşam demir parmaklıkların önüne gidiyordum. Aklıma Milo ve kamyon yolculukları geliyordu. Şu ara yollarda gitmek, istediğin her yerde mola vermek güzel olmalıydı. Özgür dünyanın ancak bir parçacık aydınlığından yararlanabiliyordum. Kimi kez şöyle demek is-

tiyordum: "İzin verin de çıkayım. Tevere kıyısında biraz dolaşıp geri gelirim. Ant içiyorum." Gerçekten böyle düşünüyordum. Bir aydır içerideydim. Yapımız böyleydi, arkadaşların dışarıda olduklarını bilmek bana yetmiyordu. Akşamları daha kötü oluyordum. Sabah olunca, "Bugün, tamam," diyordum.

Oysa, bir akşam oldu, tam demirlere vurulurken. Gardiyanlar içeri girdiler, parmakhklara vurdular ve başları, "Eşyalarınızı toplayın," dedi.

Anlamamıştım. "Toplanın," dedi, "eşyalarınızı alın, salıveriliyorsunuz, özgürsünüz."

Kalemde, Napolililere benzeyen sivil birine teslim ettiler beni. "Gelin," dedi bana. Emniyete taksiyle gittik.

Tek başıma meydana çıktığımda hava kararmamıştı daha. İnsanları sıyırarak yürüyordum. Konuşulanları duyuyordum. Altın rengi cam gibi havaya bakıyor, yürüyor ve belgeleri okuyordum yeniden. İki gün içinde Torino Emniyet Müdürlüğü'ne başvuracaktım. Biletimin parası ödenmişti. Özel gözetim altında olacaktım.

Hava kardıktan sonra sokağa çıkmam yasaktı. Eşyalarımla birlikte meyhaneye gittim, bir bira içmek için. Çıktığımda arkamdan seslendiler, hesabı ödememiştim.

Milvio Köprüsü'nde durup tepelere baktım. Her şey, Roma da, aynıydı. Su, gökyüzünün altında ağır ağır akıyordu. Sassi'nin görüldüğü taraftan, köprüdeki işyerinin kalasları görülüyordu; her şey duruydu, sıcaktı. "Torino'da bu saatte, tepeyle dağ arasındaki sis kalkmış olur," diyordum. Yavaş yavaş yürüdüm. Her zevkin kısa ömürlü olduğunu biliyordum.

Dükkâna "Patron," diyerek girdim. Gina'yı bana bakarken gördüm. Üstünde önlüğü yoktu. Bir çocuk gibi bana koştu.

Hava kararınca burada kalamazdım. Bu nedenle birlikte eve gittik. Marina, pencereden bana seslendi. Mer-

divende Dorina ile yaşlı kadını bulduk, elleri ayakları titriyordu. Yemeği onlarla birlikte yedik. Ne biliyorsam Dorina'ya anlattım; gözleri çökmüştü ama ağlamıyordu. Durmadan Carletto'nun dışarı çıkması gerektiğini söylüyordu. "Göreceksin, kamburu uğur getirecek ona," diyordu Marina, "geçen sefer getirmişti."

"Peki ama ne yapıyorlardı?" diye sordum.

Öğrenemedim. Dorina, Carletto'nun dışarı çıkması gerektiğine öyle inandırmıştı ki kendini, Binbaşı'yı gördüğünü bile kabul etmiyordu. Gina gece bana, Carletto' nun evinde gazeteler bulduklarını, Binbaşı'nın gecelikle balkondan atlamış olduğunu söyledi.

"Fabrizio mu söyledi bunları sana?"

Güldü. "Giuseppe söyledi. Seni aramaya geldi. Yoldaşlar her şeyi biliyorlar."

İki gündür, eğer çıkacak olursam bana o kâğıdı vereceklerini de biliyordu. "Kabullenemiyorum," diyordu, "gerçekten de evine mi döneceksin?"

Sabah oldu, Marina son kahvelerimizi yaptı. Bana verdiği resmi anımsadı, Gina'nın yanında bana, "Meryem Ana bağışladı seni," dedi. "Hastalanmıştın."

"Nesini bağışladı?" dedi Gina.

Marina gözlerini gökyüzüne dikti. "Sen sus," dedi ona. "Sana da vermeli böyle bir resim."

Sonra valizimi hazırladık. Biz giderken Dorina, "Tek başına gitmene çok üzülüyorum," dedi.

"Ben de üzülüyorum. Ama gelecek yıl sizleri Mascherino'da bulacağım."

"Hepimizi değil," dedi. "Giulianella diyetini ödeyecek."

Ben ve Gina dükkâna döndük. Akşam yola çıkacaktım. Kapıda sigara tüttürürken Pippo'nun savuştuğunu gördüm. "Nereye gidiyor?"

"Giuseppe gelecek," dedi o. "Seninle konuşmak istiyor."

Hiç önemsemeden söyledi bunu.

"Çıldırdın mı?"

Gina omuz silkti. "Senin işin."

"Eskiden başka türlü düşünüyordun."

"Alınyazısı," dedi.

Pippo geri gelince, Gina ile birlikte meyhaneye gittim.

"Torino'ya gelmek ister misin?" dedim.

Gözlerini yere çevirdi. "Gelirim."

Birlikte yemek yiyip dükkânı konuştuk. "Giuseppe sana yardımcı olur. Dükkânı satıp Torino'ya gel."

Giuseppe bire doğru geldi. Lungara'dan söz etmedi pek. "Seni görmüş olmalarından çekiniyorduk," dedi. "Hep böyle olsa."

Sonra Torino'da kimlerin olduğunu söyledi. "Bul onları," dedi, "bu ara, biz de birini göndereceğiz. Güvenmeye gelmez."

Dükkândan söz ettim ona. "Olur," dedi.

Bir şey öğrenmek istiyordu, Binbaşı ile birlikte adamları da yakalanmışlar mıydı. "Onun arkasında biri var," dedi. "İlişkileri sürdürmek gerek."

"Bir yere varamıyorlar ki."

"Belli olmaz," dedi, "güçlüler."

Sonra, Gino Scarpa'nın Toscana'da olduğunu söyleyip gitti.

O gün Gina dükkânı kapatmak istedi. Gitarı kaldırdım ama daha önce biraz çaldım. Gina dinledi, sonra, "O meyhaneye gidelim," dedi. Bir gece ötekilerle birlikte ilk kez gittiğimiz, kent dışındaki yeri söylemek istiyordu. Onu bisikletin önüne oturttum, Roma'yı bir baştan bir başa aştık. Sokakları görmek ilginç bir etki uyandırıyordu bende. Cezaevinin ardından bu ayrılık gecesinde, yepyeni, dünyanın en güzel kenti gibi geliyordu bana Roma; insanlar mutlu olduklarını bilmiyorlardı. İnsan,

çocuk olduğunu düşününce, "Bilseydim doya doya oynardım," der ya, onun gibi. Birisi size, "Hadi oyna," diyecek olsa, nasıl başlayacağınızı bile bilemezsiniz. Şimdiden bambaşka biriydim, zincirlerimi kopartmıştım, keyfim yerindeydi. Meyhanelere, kara ağaçlara, binalara, eski ve yeni taşlara bakıyordum – ve böyle bir güneşin iki kez görülemeyeceğini anlıyordum. Roma'da ne çok meyve satılıyordu. Yeşiller, kırmızılar, sarılar vardı sergilerde ve bunlardı güneşin rengi. Torino'da meyve yerken Roma'nın tadını duyumsayacağım, geldi aklıma.

Gideceğimiz yere gelmiştik. Gina, "O kadar çok şey yapmak istiyorum ki," dedi.

"Biliyor musun," dedim bunun üzerine, "insanın hiç vakti olmuyor. Hücrede gibisin. 'Dışarı çıkınca her şeyin acısını çıkartacağım, çılgınlıklar yapacağım,' diyor insan. Dışarı çıkıyorsun, her şey yapabilecekken, yalnızca eskiden yaptıklarını yapmayı sürdürüyorsun."

"Keşke ilk güne dönebilsem. Daha gelmemiş olduğun güne."

"Yarın, dediğin gibi olacak."

"Ne korkunç. Roma'ya rastlantı sonucu geldin sen."

"Hiçbir önemi yok. Olacak oluyor yine. Yeter ki, ne istediğini bil."

Dışarıda, güneşte oturmuştuk.

"Çok az şey istiyorum," dedim. "Eskisinden daha az."

"Scarpa, hapiste insan ölü gibi olur demişti, düşünmek bile korkutuyor insanı," dedi.

"Düşünme bunları."

Sonra "Ölenler de var," dedim. "Önemli olan direnmek ve niçin direndiğini bilmek."

Bir süre o meyhanede oturup içtik. Gina parmaklıkla oynuyor, güneşe bakıyordu. Kuşlar alçaktan uçuyorlardı. Bir kedi gelip masanın üstüne çıktı. Gina da vücudunu büzmüş, sırtını kamburlaştırmıştı.

Torino'dan, evden söz ettik yine. Bana annemi, Carlottina'yı sordu. "Torino'ya gelince onları görürüm, değil mi?" diyordu.

Akşama doğru yürüyerek döndük. Taşların ağaçların arasında altın rengi bir güneş vardı. Cezaevinde demirlere vurma saatiydi. Gina'ya Amelio'yu anlattım. Kolumu tutarak dinledi beni.

"Roma'ya gelecek," dedim, "o da gelecek.Tıpkı ötekiler gibi."

Sonra dükkânın kapısında ayrıldık. Gece olmuştu.

XX. yüzyılın unutulmaz yazarı Cesare Pavese, yazdığı her satırla okurlarına kendi acı meyvesini, şiirini ve melankolisini armağan etmişti.

Giderek içine gömüldüğü yalnızlık ve hüzün yükünü taşıyamayarak yaşamını bir otel odasında kendi elleriyle noktalayan Cesare Pavese (1908-1950), *Yoldaş*'ta, geleneksel çizgisinden ayrılır; geleceğe umutla bakar ve bir siyasal bilinçlenmenin romanını yazar. *Yoldaş*'a kahraman olarak işsiz, eğitimsiz küçük burjuva Pablo'yu seçmiştir. Cesare Pavese romanlarının belki de en önemli kadın kahramanı Linda'nın huzursuz aşkı, halk kadını Gina'nın sevecen yüreği, Pablo'nun büyük kentlerde toplumsal dayanışmayı öğrenmesi, bu arada kahvelerden, meyhanelerden, hapishanelerden insan manzaraları, *Yoldaş*'ı bir solukta okunan bir roman yapıyor. Büyük İtalyan şairden, yaşamın anlamı üzerine, dostluklar üzerine, "yoldaşlık" ve "umut" üzerine bir roman, *Yoldaş*.

Kapak resmi: VINCENT VAN GOGH

ISBN 978-975-510-722-6